

BÖRZSÖNYI HELYKÖN

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

IX. évfolyam 2. szám, 2014. február

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

PÁL ISTVÁN 95

Tartalom:

- 3.-11. o.: Pál István 95. (köszöntők, cikkek Pál Istvánnak, Pál Istvánról, születésnapjára)
12. o.: Húzni hazafelé mint a vadludak; (Ketykó István verse)
14.-16. o.: Új világ; (Petrozsényi Nagy Pál írása)
18. o.: Ősangyal; (Elbert Anita verse)
20.-31. o.: Az Alsó-Ipoly-völgy és a Dunakanyar Mohács előtti települései I.; (dr Koczó József helytörténeti írása)
32.-33. o.: Visszatérés a halálba (a férgek közé) avagy: Az i és a pont; (Bozgor Elian írása)
34.-40. o.: Két szokolyai közös gyűjtő út; (Vasvári Zoltán írása)
42.-43. o.: Kerek-perec; Játszó terem; (Székács László versei)
44. o.: Levélszarkofág; (B. Tóth Klára verse)
46.-48. o.: Különleges olvasmányaim: Költők közvetlen közelről; (Kovács T. István írása)
50.-51. o.: Unokám naplójába; Gyónás kéréssel; (Csáky Károly versei)
52.-57. o.: A barackba zárt szellem: Holt Költők Társulata, interjú holt költőkkel VII. rész; (Kerekes Tamás sorozata)
58. o.: Történelmi retúr; (Szûk Balázs verse)
60.-79. o.: Emlékezések és vallomások VII. rész; Irodalmi emlékhelyek, emléktáblák az Ipoly mentén; (Csáky Károly írásai)
80. o.: Utolsónak; Ünnepi játék; Ünnepnep; Végelgyengülés; (Horváth Ödön versei)
81. o.: A múlt időben megállva; (Hörömpő Gergely verse)
82.-90. o.: Emberek és idegenek III. rész; (Maruzs Éva írásai folytatásokban)
92.-101. o.: Ahonnan jöttem: Pálfalvi Nándor élete és munkássága III. rész (Kardos Gy. József könyve részletekben)
102.-103. o.: A jutalom; (Kő-Szabó Imre írása)
104. o.: Amit tanulni nem lehet; (Kiss-Simon Miklós verse)
106. o.: Hej nadrágom, nadrágom; (Kovács T. István írása)
108. o.: Téli reggel; (Dobrosi Andrea verse)
110.-111. o.: Télre várva; Biztonsági tartalék; (Végh Tamás versei)
112.-113. o.: A bűnös fiú; (Pribojszky Mátyás írása)
114.-115. o.: Száguldás a széllel; (Börzsönyi Erika írása)
116. o.: Kutyám és a virtuális pénz; (H. Túri Klára írása)
118. o.: Csak egy lépés a béke; (Vasi Ferenc Zoltán verse)
119. o.: ahol az angyalok daloltak; (Pongrácz Ágnes verse)
120. o.: Könnyû a dudát...; Közös mint a...; (Karaffa Gyula meséi)
122. o.: Tánc a tenger felett; (Szájbely Zsolt írása)
124.-129. o.: Beszámolók;
130.-131. o.: Programajánló;
132.-133. o.: Zeneajánló;
134.-135. o.: Könyvajánló;
136.-138. o.: Felhívás;
139. o.: Impresszum;

E havi számunk képeivel-cikkeivel szeretettel köszöntjük a 95. esztendőt betöltött Pál István tereskei dudást, mindenki Pista bácsiját!!

PÁL ISTVÁN 95

Fotó: Kocsán László

Pál István 1919. február 25-én született Kétdobonyban. Édesapja idősebb Pál István Galgagután volt gulyás, amikor feleségül vette a bánki kanász lányát, Ciglan Erzsébetet. Kilenc gyermekük született, közülük két gyerek fiatalon meghalt. Anyjuk munka közben folyton énekelt, apjuk furulyázott, flótázott, dudált. Testvérei közül többen jól énekeltek, ő pedig a furulya, flóta, dudajátékot tanulta meg. Maga készítette furulyáinak hangsora, sípszerkezete, mérete, életfás, szentkoronás-oroszágalmás-oroszlános, vagy pásztort, állatokat ábrázoló faragásai, a szabad felületeket teljesen beborító, pikkelyszerű "cifrázata" – mindez tökéletesen megfelel annak a nagypapjától rámaradt hangszernek, melyet ma is nagy becsben tart és őriz. A dugós furulya mellett készíti és használja az északi, alföldi és dunántúli pásztorok másik hagyományos hangszerét a "flótát" is. Ez a hatlyukú furulyával azonos hangsorú, de fuvola-technikával megszólaltatott hangszer tudomásunk szerint már csak az ő kezében maradt fent. Falusi kanász édesapjától a kanászmesterséggel együtt átvette a kanásztülök használatát is. Annak ellenére, hogy a tudomány már legalább tíz éve végérvényesen kipusztultnak tekinti a hagyományos magyar dudazenét, Pál István kiválóan dudál ma is. Hangszerét ugyan a 70-es években eladta, és azóta valóban nem dudált, de érdeklődésünk hatására felelevenítette dudajátékát is, és újonnan kapott hangszerén néhány hét leforgása alatt már gyönyörű dudazenét tudott játszani. Lakodalmakban, "fabálokban" még az ötvenes-hatvanas években is dudált, így nem csoda, hogy ilyen gyorsan visszaszerezte akkori formáját. Dudálásában jelen van a vidék dudahagyományának minden eleme: régi stílusú, rubato dallamok, dudanóták, új stílusú dalok, motívumok rögtönzött összefűzéséből felépülő dudacifrák és ütemszerkezet nélküli rubato rögtönzések. A palóc dudahagyomány tehát még nem veszett ki, sőt igen magas foka tanulmányozható Pál István játékában, bár sajnos igen valószínű, hogy ő már valóban az utolsó palóc dudás. Pál István mesterségbeli tudása mellett igen magas szinten őrizi a nógrádi pásztorok zenei hagyományát, sőt tárgyi népművészetét is. Ez alatt a rövid idő alatt is száznál jóval több értékes népdalt, köztük meglepően sok régi stílusú dallamot, dudanótát, pásztor és betyárnótát sikerült rögzíteni előadásában. Éneklése azt a stílusvilágot idézi, melyet a Pátria lemezeken fennmaradt nógrádi énekesektől hallhatunk. Ugyanez mondható el a furulyajátékáról is. Régies, variáló, díszítő játékmódját apjától, nagypapjától és éppen azoktól a pásztoroktól vette át, akik a Pátria lemezeken szerepelnek, akiket siheder fejjel személyesen ismert, és példaképnek tekintett. Munkásságáért 1994-ben kapta meg a Népművészet Mestere díjat.

Forrás: *Juhász Zoltán: Az utolsó dudás. Népzenei füzetek. Budapest, 1998.*

Magyarország legidősebb dudása – „Visszasírnám a múltat”

Pál István, a tereskei dudás Magyarország legidősebb dudása. Azt mondja, ha meghal, azt majd az egész ország tudni fogja, de hogy ne legyen ilyen sötét a felütés, rögtön hozzátesszük, a kétbodonyi dudástáborban beszélgettünk vele, Pista bácsi ugyanis még mindig tanít. És még az interjú közben is énekel, amikor egy-egy nótát hoz szóba, de úgy, hogy egy szót el nem téveszt. Ha egy városnév vagy egy titulus mégsem jut eszébe, azt mondja: “A kutyafáját neki, majdnem mindjárt megmondtam!” Pál István élete egyik felét egy egészen más világban élte, ahol fonó volt, tollfosztás, summásnóta – és tisztelet. Utóbbi nagyon hiányolja a dudás ebből a mai világból.

1919.február 25-én született a Nógrád megyei Kétbodonyban.

- Itt aztán nem sokáig voltunk, mert kevés volt a komenció édesapámnak – kezd bele élete történetébe. Édesapja csakúgy, mint később ő is, pásztor volt. – Felmentünk Bánkra, ott majdnem még egyszer annyit kapott, mint itt, én már Bánkon legénykedtem. Onnan udvaroltam Tereskére.

A nógrádi dudás be is nősült Tereskére, és ma is ott él, de már egyedül. Felesége 1983-ban meghalt.

- Úgy is lett ismert, hogy a “*tereskei dudás*” – jegyzem meg, mire elmosolyodik: – Én az országunkban a legidősebb dudás vagyok. Én vagyok az utolsó. Ha én meghalok, az egész országban, meg máshol is fogják tudni, hogy meghalt az utolsó dudás Magyarországon.

- Érzem magamon, hogy gyengülök már – teszi hozzá, de mindjárt mondja is, hogy most karácsonyi énekeket dolgoz fel, “*abba köll egy kis friss is, egy kis lassú is*”. Bele is kezd: *Betlehemnek pusztájába/pásztorok vigyázatába...* Őt énekkel dolgozik, ezeket elő is adja majd az ünnepen a Magyar Dudazenekar, “*van, hogy tizenöten is összeállnak*”.

- Először mikor volt a kezében dudu? – a kérdésre rögtön visszakérdez hamiskás mosollyal: – Megmondjam? Akkor nagyon soká’ együtt leszünk! Kilencen voltunk testvérek, én voltam a negyedik gyerek, az első fiú. Akkor még nem szaladgáltak kórházakba, mindenkinek volt szülőfaluja. Úgy mondom, ahogy van, a pásztoroknál van babona. Ott volt édesanyám, édesapám, meg a bábaasszony. Amikor oszt a világra jöttem, azt mondja a bábaasszony édesapámnak: “Pista bácsi, fiú!” Fiú? Meg ne fürdesse addig, amíg nem fogom meg. Akkor volt először dudu a kezemben, amikor apán behozta a dudát, és betette a magzatvizes kezembe a dudasípot, és tartottam. Mintha ráolvasna, azt mondta: “Lépj a nyomdokba, úgy őrizd a jószágot, és úgy neveld a családod, mint én, így éljél a világban.”

Én ezt mind felvettem az agyamba

- Amikor már öt-hat éves voltam, nagy fonók voltak nálunk télen – mesél tovább. – Kívülről kemence volt, belül meg nagy kuckó, egész héten meleg volt. Nékem könnyű volt a népdal, a dudu, a furulya, a furulyacsinálás, a cifrázás, a karikás fonása – mind a család csinálta, a szülők. Akkor még a falusi lányoknak ki kellett állítani a stafíringot. Tollút fosztottak a dunnába, vánkosba, fontak, szöttek. Éjfél után kettőig is fontak, volt, hogy tízen is voltak nálunk. Nagyon szép volt, mikor a lányok rákezdték a nótát. Volt karikázó nóta, ballagó nóta, én ezt mindig dúdolgattam. Amikor megjött a tavasz, jöttek a kanászok, gulyások, juhászok, ünnepséget tartottak hol a mi házunknál, hol máshol. Ott megint könnyű volt a pásztornótákat megtanulni. Én ezt mind felvettem az agyamba. Karácsonykor pedig a pásztor minden házhoz vörös gyűrűt adott be, ahonnan disznót, tehenet, juhot hajtott ki, és köszöntötte a gazdákat. A kanásznótákat, juhásznótákat, summásnótákat mind így tanultam meg.

Szóba hozza Purdli méltóságos urat is, akinek hatalmas birtoka volt Keszegen. Az uraság summásokat tartott, ott dolgoztak az ő nővérei is. Mint felidézi, az édesapja elmondása szerint volt Patai bárónak egy szürkemarhát őrző gulyása, Brozannak hívták, ő dudákat is készített, régen még ő is ezeket a hangszereket használta. Ő maga alkatrészt nem készített, csak a tömlőt kecskebőrből.

Három-négy évesen már ment az apjával a sertésállományra vigyázni. Az öccsével arról beszélgettek, hogy ne legyenek kanászok, menjenek inkább juhásznak. A nógrádkövesdi gazdaságba mentek juhásznak, végül mindketten juhászként is mentek nyugdíjba.

Ha leül, már csak félemler

A tereskei dudás segít tisztázni a "pásztorokodás" körüli fogalmakat is.

- A pásztorok mik? Kanász, gulyás, béres, csikós, libapásztor, szőlőpásztor – ez mind pásztor. Uradalomban, majd 1941-42-től állami gazdaságokban dolgoztak, ott is megcsináltuk azt, amit kellett. Hogy telt egy nap? Attól függ, hogy milyen volt az idő – magyarázza. – Ha jó idő volt, akkor jól telt, esőben az ember leülni se tudott. Rátámaszkodtam a botra, oszt néztem, figyeltem, legel-e mind, nincs-e sánta köztük. Belenyúltam a szűrujba vagy a tarisznyába, kivettem a furulyát, furulyáztam magamnak, hogy el ne aludjak, meg elmenjen az idő. Mert egy rendes pásztor, ha meg akarja a jószágot pontosan őrizni, ha áll, egész ember. Ha leül, már csak félemler, ha lefekszik, akkor már nem ember.

A dudást 1972-ben nyugdíjazták a juhászoktól, utána otthon furulyákat, ostorokat csináltatott.

Azután 1992-ben fordulópont következett be az életében. Akkor már kilenc éve volt egyedül, és megbetegedett. Abban az évben kereste meg a budapesti Juhász Zoltán és a füleki Agócs Gergő: olyan embert kerestek, akitől "tanulni tudnának, aki minél több nótát ismer." Egy hétig gyözködtek, végül kivitték hozzá Fábián Éva énekest is, addig-addig, míg elment velük egy táborba Szikfőkútra. Ez volt az első alkalom, hogy tanított.

- Vagy 20-25 fiatal volt abban a táborban. Biztos már szóltak nekik, mert szaladtak körülöm. Valahogy a szívem másképp kezdett verni, és kivirradt az a szomorúság – eleveníti fel. – Tanítottam a dudát, a furulyát, a népdalokat. 1995-ben megkaptam a Népművészet mestere címet. De már akkor annyira hírem volt jobbra-balra, a megyém, Nógrád megye is megbecsült, megkaptam a Madách-díjat. Utána megkaptam a Magyar kultúra lovagja címet. Tereskének, Kétybodonynak díszpolgára vagyok. Azóta is, fáradságot nem ösmerve tanítok, de szeretnek.

Most valahogy úgy elromlottak

Élete egyik felét egy egészen másfajta világban élte le. Vajon melyik volt a jobb, az, vagy ez?

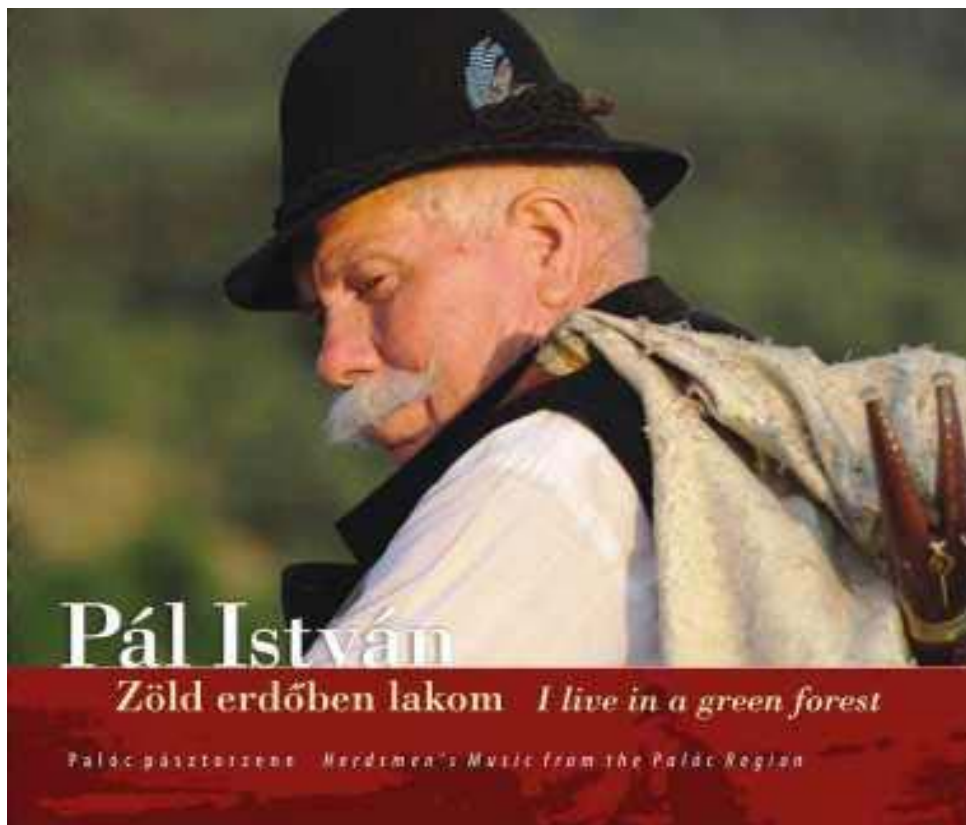
Először azt mondja, hogy nem mer semmit szólni, de aztán elneveti magát, és "csak szól":

- Visszasírnám a múltat. Minden parasztnak saját földje volt, állatai voltak, saját magának ültetett, aratott. Másképp viselkedtek a fiatal lányok, volt udvarlás, lagzi. Most valahogy úgy elromlottak, már nem olyan, mint volt. Nem úgy viselkednek a fiatalok, ahogy kellene. Nekem semmi közöm hozzá egyáltalán, csak az én legénységemhez képest olyan furcsa. Csak mi már kihalunk... Hogy is tanítottak engem a szüleim? Magyar vagyok, magyarnak születtem, magyar nótát dalolt a dajka felettem. Magyarul tanított imádkozni anyám, és szeretni téged, hazám... Ez elmaradt. Hol van az, hogy "édesanyám"? "Mami, nem hallod, hallgass már ide, mi az, süket vagy?" Szabad egy anyának ilyet mondani, aki világra hozta, neveli?!

A táborokból azzal szokott búcsúzni: ne dobják el azt a kis valamit, amit most itt tanultak, és legalább vasárnaponként vegyék elő a nótát.

És sulykolja a tanítványokba azt is: "Én nem bánom, akárhogy öltöztök, hogy meztelenül jártok – így megmondom, ahogy igaz -, hogy mentek a többiek után, hogy egyformán öltözzetek, engem az nem érdekel, de köszönjétek magyarul, és egyre kérlek benneteket, a szívetek legyen magyar!" (MTI)

A cikk a www.musicmagazin.hu oldalról származik (A Szerk.)

Pál István fotója a *Zöld erdőben lakom* című CD-jének borítóján

Pál István Zöld erdőben lakom

I. Ipoly menti magyar gulyás		III. Virtust tenni a nemzetért	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pásztornótákat fújok 5'31" 2. Ipoly menti magyar gulyás vagyok én 5'06" 3. Haragszik az édesanyám 3'56" 4. Dudaszó 4'20" 5. Boldog voltam 5'34" 	<ol style="list-style-type: none"> 11. A rétsági sorozóra süt a Nap 3'53" 12. Kétfodonyi bíró udvarában 3'40" 13. Ezernyolcszáznegyvennyolcban 7'52" 14. Idegen faluban csendes az este 2'44" 15. Zöld erdőben lakom 3'28" <p style="text-align: right;">73'04"</p>		
II. Betyár gyerek az erdőben			
<ol style="list-style-type: none"> 6. Nagy udvara van a Holdnak 4'54" 7. Vidróczkinak híres nyája 4'13" 8. Még azt mondják rólam a vénasszonyok 5'51" 9. Betyár gyerek az erdőben 6'39" 10. Kint a pusztán 5'23" 	<p><i>Szerkesztette: Juhász Zoltán, Dsupin Pál</i> <i>A hangfelvételeket készítette és rendezte: Dsupin Pál</i> <i>Köszönet Pézses Gézáknak a hangtechnikai utómunkákban nyújtott segítségért.</i> <i>Színes fotó: Kóczán Gábor</i> <i>Angol fordítás: dr. Végvári József</i> <i>Grafika: Betüvető Bt, felelős vezető: Rácz Péter</i> <i>Nyomdai munkák: Kartonpack NyRt, felelős vezető: Tóth Gábor</i></p>		

A hangfelvételek 2009. október 12. és 2010. április 10. között készültek Noszvajon.

Pál István – ének (2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14), furulya (1, 15) duda (4)
Juhász Zoltán – furulya (3, 10, 13), duda (5, 7, 9, 12), flóta (8)
Dsupin Pál – furulya (3, 6, 10, 13), flóta (2, 8, 14), citera (3, 10, 13)

Köszönetet mondunk támogatóinknak:

KARTON
PACK

BETÜVETŐ.hu

• Tereskei
Önkormányzat

• Rózsa Péter biogazda

HORTORÁGI
NONPROFIT KFT.

Isten éltesse, Pista Bátyám!

Emlékszem, mielőtt Pál Pista bácsit személyesen megismertem, már sok mindent tudtam róla. Szinte félelemmel vegyes csodálattal gondoltam rá, a tekintélyes, hatalmas sikereket elért népművészre, aki azonban egy kedves, öreg falusi bácsiként mutatkozott meg, mikor Végh József helytörténész-kutató barátommal először látogattam el hozzá. Mindig is szerettem a dudazenét, szinte rajongásig a népzeneét, és egy ilyen „élő klasszikushoz” elzarándokolni nagy ajándék volt számomra. Mégpedig azért mentem, mert vettem egy dudát!

Igen, az ember valósítsa meg életében az álmait, míg ideje van rá, amíg tudja! Nekem az álom az volt (s még most is az), hogy megtanulok dudálni, amit több-kevesebb eredménnyel gyakorolok is. Mármint, hogy tanulom. Tanulgatom. Mert ahogy a magyar szólás mondja, „könnyű a dudát felfújni, de nehéz billegtetni”, s ezt rögtön meg is tapasztaltam Pista bátyámnál, amikor megmutattam neki a dudámat (amit Horváth Zoltán kecskeméti dudás, dudakészítő kosárfonó és kötélverő, az Igriczek zenekar alapító tagja készített), csak hümmögött meglegedetten. Mint kiderült, neki is Zoltán féle duda került a hóna alá, csak annyi volt a különbség, hogy a tömlőjét neki már Bese Botond készítette. (Dudás körökben Bese Botond neve is már-már legendás.) Nos, Pista bátyám ki nem engedett addig a házából, míg el nem játszottam „utána” és hallás után egy dalt, úgy, ahogy azt ő szerette volna! Mit mondjak -ilyen tűzkeresztség után már a nehezén túl vagyok- gondoltam.

Sajnos Pista bátyámhoz tanulni nem tudok azóta sem eljárni, hiába ajánlotta kedvesen, mert talán egy kereskedelmi csatornán befutott „celebtől” is többet jön-megy, táborokba, fellépésekre, ünnepekre, falunapokra, fesztiválokra! (Egyszer meg is tréfálta a „média”, amikor sztárt akartak faragni belőle, nem tudván, hogy Pál István a magyar népzene soha el nem halványuló csillaga már, a segítségük nélkül is!!) Néha még a paradicsomot sincs ideje befőzni, pedig mióta diétára fogta az orvosa, igen sok zöldséget fogyaszt (s jó részét maga teszi el télire)!

Látogatásunkkor bemutatta az évek hosszú során a házában felgyűlt relikviáit, minden egyes apróságot, ajándékot szinte gyermeki örömmel, dicsekedve vett elő fotózáshoz. Tisztelőitől tarisznyákat, késtokokat, ostorokat, fényképeket, könyveket kapott itt is, ott is. Mindennek örül, mindent nagy becsben tart! (Minden évben megsüvegelik Budapesten is, ahol jelenleg az ország legnépesebb népzeneész csoportjai, együttesei, hagyományörzői működnek; a népzene immár nagy öregjein keresztül, a fiatal pályakezdekőkig.) Magam is elvittem neki első meséskönyvemet és verseskönyvemet, remélem, azokat is szereti.

Aztán később úgy sikeredett, hogy Végh József mkl. javaslatára Pál Pista bácsi is megkapta a Magyar Kultúra Lovagja kitüntető címet, és sok esetben nekem jutott az a hálás feladat, hogy szállítsam Pista bácsit Nógrád-megyei fellépéseire, a kocsimmal. Mindig nagy élmény volt számomra pusztán már az is, hogy hallhatom tapasztalt, feddő, de mégis vidám szavait, jókedvű, sokszor pajkos meséit, történeteit. Víg kedve máig nem hagyta el, ám sajnos a hangszerkészítő készsége ujjainak állapota miatt kicsit megkopott, ahogy tudom (ne legyen igazam!), már nem készít sem flótát, sem furulyát, bár nehezen tudom elképzelni, hogy az „Öreg” csak üldögél munka nélkül a konyhai ládán! Van egy nagy becsben tartott furulyám tőle, ami azon kevesek egyike, amit tanítványával, Gyenes Tamással (fafaragó, ácsolt láda, szuszék-, és palóc-furulyakészítővel) koprodukciónban készítettek. Tamás az, aki viszi tovább Pista bácsi furulyakészítő tudását, és szebbnél szebb hangú bodzafurulyákat készít, sőt, Pista bácsi féle palócnótákat játszik rajtuk.

Elmesélek egy Pista bácsira jellemző történetet, ami Rétságon esett meg. Pista bátyámmal és sok más fellépővel fenn voltunk Budapesten valamelyik Utazás-kiállításon, aminek sikeres lebonyolítását aztán Rétságon, a Művelődési Házban ünnepeltünk meg, szűk körben. Falatozás és szolid iszogatás közben szóba kerültek az egykori, és a tervezett programok is, így szóba került valahogy a tervezett húsvéti bál is. Pista bácsi őszinte felháborodással fogadta az ötletet, hogy Húsvét szombatján legyen a bál! Ahogy mondta:

„Amikor Jézus urunk a sírban fekszik, nem illő szórakozni senkinek! Az én időmbe ilyen szóba sem került” Feddő szavaival más környezetben talán nem lett volna népszerű, de hála Istennek mi szinte mindannyian igazat adtunk neki, végül a programot máskorra javasolta megrendezni az ötletet felvető programszervező! Pista bácsi egy régi, szerintem szebb, emberibb világ „utolsó mohikánjainak” egyike, ahol még tisztességesebb, erkölcsösebb, vidámabb, stressz-mentesebb, és talán gazdagabb kulturális életet éltek az emberek. Ismét csak az mondom, hogy hála Istennek, hogy Pista bácsi szinte minden szavát, történetét, meséjét, dalát „felgyűjtötték” már az arra avatott szakemberek, és ezzel a magyar népi kultúra megőrzését, gazdagodását segítették elő. Hála Pista bácsinak a rengeteg szép élményért, amit fellépéseivel, de csak egyszerű megszólalásával ad, adott az embereknek, nekünk! Köszönjük, Pista bácsi!

Mit is kívánhatnék mást neki, mint azt, hogy Isten éltesse még sokáig! S ha lehet, akkor „Pista bácsi, dudájjon kend!”

Karaffa Gyula

Pista bácsi furulyázni tanít (Végh József felvétele)

Na láttya? Így kell ezt csinálni! (Végh József felvétele)

Pál István, az utolsó dudás

Tereske nem nagy település, valahol ott, hol a Börzsöny vadregényes meredélyei már megszelídültek, de a Cserhát lankái még nemigen indulnak meg. A Rétság felől érkező átutazónak is feltűnhet, hogy valaha több földbirtokost is eltartott határa, hiszen több kastély is található a faluban. Némelyik szépen felújítva, magántulajdonban, van, melyet iskolának használnak, s van, mely kissé átalakítva szolgálja a falu népét. A mára igencsak megcsendesedett faluban él Pál István, az utolsó dudás.

Nem könnyű Pista bácsit megtalálni. Ha nagy nehezen mégis sikerül, kiderül az oka is. Mióta ismét felfedezték, rengeteg helyre hívják. Tanítani. Tanítványai között – szerencsére jónéhányan vannak - sok az orvos, mérnök, a városi ember, de hívják őt népzenei táborba, táncot, népdalt tanítani, mesét mondani. Mert Pista bácsi emlékezete, valóságos kincses tárháza a népi kultúrának. Nemigen kell őt kérlelni, könnyen rááll, hogy bemutassa tudományát.

- *Mikor kezdett el Pista bácsi dudálni?*

- Nagyon könnyű volt ez nekem, mert az egész családnak – három generációra visszatekintve – mindig pásztorsággal foglalkozott. Anyai és apai ágon egyaránt. A Fúrás-faragás, a dudakészítés és a dudálás a vérükben volt. Úgy is mondhatnám, hogy dudaszóval altattak el és dudaszóval költöttek is föl. Emiatt volt könnyű megtanulnom a dudálást, furulyálást már egész kicsi koromban. Még csak hatéves voltam mikor már próbálkoztam vele. Persze csak úgy, ha nagyapám fújta, vagy pedig letettem a székre és úgy nyomtam a tömlőt. Ezek csak olyan nyafogásfélék voltak, de már nyolc – kilenc éves korban jól tudtam pár nótát. Tizenégy voltam, mikor komolyabban belejöttem.

- *Ennek is története van?*

- Volt a felsőpetényi Almássy grófnak, a Bánk melletti Újvilág-pusztán egy juhásza. Hatalmas nagy bajuszú dudás ember. Bejárt onnan Bánkra, hol én is föllegénykedtem. Ott dudáltak apámmal a bánki strandon, az üdülők öröme. Leventekoromban aztán sokat szerepeltem. Hetényi Rezső, a rétsági főszolgabíró sok hagyományörző rendezvényt szervezett. Egy ilyenben már 1936-ban felléptem a dudámmal a nógrádi várban, sőt kanásznótákat is énekeltem és furulyáztam is. Nagyon tetszett a közönségnek. Még Manga János is lefényképezett, amint egy sallangos kutyabőrrel dudálok. Ma is megvan a kép. Sokáig folytattam a dudálást, de miután berukkoltam katonának, s a háború után következett a mindennapi élet, a családalapítás, házvétel, így abbamaradt a zenélés.

- *Volt valami konkrét oka is?*

- Bizony inkább foglalkoztam az öngyilkosság gondolatával. Gyors egymásutánban meghalt hat gyerekm, s utánuk a feleségem is. Nem volt könnyű megmaradni. 1990-ben találtak rám ismét. A hagyományörző kutatók kerestek fel. Ők mondták, hogy én vagyok az utolsó magyar dudás, ki pásztoremberként az elődeitől tanulta a dudaszót. Fölvidítottak ezek a fiatalok. Hallgattam rájuk, s újból elővettem az ifjúkori dalokat. Még megvolt nagyapám dudája. Ez ma már nem használható, csak emlék csupán. Csináltam hát újat. Ezzel járom az országot, s tanítom a fiatalokat. Most már van sok utódom, kik gyönyörűen zenélnek. Érdekes módon nem az egyszerű emberek, kanászlegények, béreslegények, kocsislegények akarják ma megtanulni a dudálást, úgy, mint régen, hanem igazgatók, mérnökök, zenetanárok. A dudaszó által eljutottam Párizsba, Svájcba és a környező országokba is.

- *Milyen fából készülnek ezek a furulyák, amik itt sorakoznak az asztalon Pista bácsi mellett?*

- Bodzafából készül a palóc pásztor furulya. Ilyet sem csinál rajtam kívül senki a világon. 52 centiméter hosszú, és szép mintákkal díszítem. Hat luk van rajta, lenolajkencével kenem be, de van aki lakkozva kéri. Alig győzöm gyártani a flótákat meg a furulyákat.

- *Mi a különbség kettő között?*

- A flótának oldalt van a fúvónyílása, a végét pedig egy parafa dugóval ledugaszolom. Azért használom parafát, mert az nem szárad ki és mindig pontosan zár. Ezek készítését akkor tanultam meg, mikor kiálltunk a bátyámmal juhásznak. Apám ugyanis kanász volt, de a mi feleségeinknek már nem nagyon tetszett, hogy mi is azok legyünk. Így kerültem Nézsára juhásznak. Molnár József volt ott az öregjuhász, s tőle megtanultam mindent. Negyedik évre brigádvezető lettem és tizenkét és félezer juhom volt. A lényeg ebben, hogy a disznók mellett nemigen lehetett faragni, nem volt rá idő. A juhászatban mikor már leellettünk, leadtuk a bányákat, lefejtünk, s már csak legeltetni kellett, akkor előkerülhetett a faragóbicska.

- *Jól látom, hogy a flóta mintegy öt centiméterrel hosszabb, mint a furulya?*
- Hosszabb, de nem tudom pontosan mennyivel, mert sohasem mértem le. A juhászembernél a legelőn nincs más eszköz, mint a bicskája. Azt tudom, hogy a flótáim pontosan három arasznyi hosszúak, a furulyát pedig úgy mérem ki, hogy a két arasz után még ráforgatom a kézfejemet egészen az ujjcsontok bütykös részéig, így lesz szép a hangja.
- *Milyen alkalmakkor dudáltak legénykorában?*
- Legtöbbször a lagzikban játszottunk. Egy jó dudásnak végig kellett bírnia, de csak annyit játszott, amennyit ő akart. Neki nem parancsolt senki. Sokszor játszottunk a kocsmaudvarokon, bevonuláskor, de játszottunk a farsangi multságokon és a „fabálokön”, azaz az erdőszéleken is.

Pista bácsi a néhány éve elnyerte a Népművészet Mestere, a Magyar Kultúra Lovagja kitüntető címet, s kiérdemelte Nógrád Megye Madách-díját. Film, kiadvány készül életéből, se szeri, se száma a hangfelvételeknek, melyek az általa játszott dudaszót, nótákat, meséket, furulyázást, vagy flótázást rögzíti. Valóságos kis gyűjteménye van nevezetes fellépéseinek videofelvételeiből. Olyannyira be van táblázva a naptára, hogy nem is tudja elvállalni valamennyi felkérést. Pedig szívesen megy, ha arról van szó, hogy gyerekeknek kell játszani, még ingyen is. Télen sem unatkozik. Azt a palóc furulyát, flótát, melyet ő tud készíteni az ősökötől tanult módon, senki nem gyártja a világon, csak ő. A számos siker ellenére, nem változott meg az élete. Életkedve visszatért ugyan, de megmaradt éppoly őszinte embernek, kinek örömet okoz, ha kilencven éve tudását átadhatja az ifjú nemzedéknek. Ízes beszédét hallgatva döbbenünk rá, hogy bizony nagyon sok mindent megtanulhatnánk még tőle. Szakmát és emberséget egyaránt. A mesterség apró fogásait, melyek századok során hagyományozódtak apáról-fiúra. Mert nem akárki csaphat föl pásztoreMBERnek, hanem csak az, ki csepp bojtár korától belenő ebbe, hiszen, mint Pista bácsi mondja:

*„Szentgyörgy napján, kihajtáskor, minden burzsuj lehet pásztor,
De Szentmihálykor, lezáráskor, az a pásztor, aki számol!”*

Szentgyörgy napján (április 30.) hajtották ki ugyanis hagyományosan a jószágot a mezőre, de az igazi felelősségteljes munkát az végezte, ki Szent Mihály (szeptember 29.) napján, behajtáskor is el tudott vele számolni.

Végh József mkl

Lehet, hogy épp elszámolás után? (Végh József felvétele)

KETTKÓ ISTVÁN

Húzni hazafelé mint a vadludak

Utolsó levél(féle) orvosaimnak

*Köszönettel: dr. Kadosa Ildikó
osztályvezető főorvos asszonynak
és dr. Dévényi Edit főorvos asszonynak*

*szándékosan nem fogalmaztam úgy búcsú levél(féle)
mert búcsú levelet csak az ír aki megunta életét
és önként akarja magától eldobni azt amit az Atya adott néki
és csak Ő veheti azt vissza senki más
tudatom: én még élni szeretnék e gyönyörű bolygón
melyhez hasonló tán az egész világmindenségben nem található
sebb embert próbára tevő kint fájdalmat gyötrelmet
de örömet szeretetet szerelmet családot gyermekeket adó
más égitest szerintem egyetlen naprendszerben sem létezhet
tudatom: jól vagyok s mielőtt végleg elhagyom az osztályukat
és igyekszem vissza szeretett családomhoz
nejemhez fiamhoz lányomhoz s két hűséges kutyámhoz
húzni hazafelé mint a vadludak
megköszönöm Önöknek s valamennyi munkatársuknak
ápolóknak irodai dolgozóknak
jobb erőm egészségem szaknyelven szólva „tünetmentességem”
köszönöm hogy – akár Radnótinak a haláltáborokban –
lehetőséget biztosítottak a pihenésre a nyugodt alkotásra
újabb verseim megírására s ha még ez évben
megtisztelhetem Önöket egy szerényen dedikált
új szépirodalmi antológiával a Röpke Ívek ötödik kötetével
melyben – remélem - olvasható lesz majd ez a levél is
melyet az addiktológián írtam az lesz az igazi köszönetem
s ha esetleg megérem hogy új verseskötetem jelenik meg a jövőben
benne e levelekkel akkor leszek igazán boldog ember
főleg ha egy tiszta folyamatosan „absztinens” költő írta
a kötetben olvasható valamennyi új verset...*

Balassagyarmat, 2003. február 14.

Komka Péter fotója (forrás: internet)

PETROZSÉNYI NAGY PÁL

ÚJ VILÁG

Kopogtattak.

– Tessék! – kapta fel a fejét a hírneves főszerkesztő, éppen kávézott, s ilyenkor nem szerette, ha zavarják. Fáradt tekintetű ember lépett a szobába.

– Elnézést a zavarásért. A főszerkesztő elvtársat keresem.

– Parancsoljon, én vagyok.

– Bárány – mutatkozott be sután a váratlan látogató. – Bárány Béla, kérem tisztelettel.

– Harsányi. Milyen ügyben keres?

– Hogy milyen ügyben? Hát... izé... hogy is mondjam...?

– Röviden – nyomta szét cigarettáját Harsányi. – In medias res.

– Hogy tetszett mondani?

– Térjen a lényegre, kedves...

– Bárány, kérem tisztelettel. De ha zavarok...

– Csak mondja bátran! – erőltetett arcára némi mosolyfélét. – Mi mindenkit meghallgatunk. Szeretne panaszt tenni?

– Isten őrizz, én csak egy... novellát hoztam – kurkászott elő a férfi egy gyűrött kéziratot.

Hiába, a szerkesztőségi munkának is vannak árnyoldalai! Egyszer torzonborz alak robbant a szerkesztőségbe, összevissza gesztikulált, és felemelt ököllel követelte, írjanak azonnal részletes tájékoztatást korszakalkotó találmányáról, amely bármely sörényes lényt tizenöt másodperc alatt örökre megkopaszthat. Ahogy elnézi, ez a Bárány sem éppen bárány, bár eddig csak bégetett inkább. De ki tudja, hogy a hamu alatt mi minden pislákol még.

– Tegye le, majd elolvassuk.

– Köszönöm – rebegette Bárány hálálkodva, zavartan állt egyik lábáról a másikra, aztán valahogy mégis bátorságra kapott.

– De nem lehetne most, kérem tisztelettel?

– Sajnálom – emelkedett fel Harsányi. – Keressen meg úgy egy hét múlva.

Bárány elborultan nyúlt a zsebébe, mire a főszerkesztő sietve megkérdezte:

– Rövid?

– Tíz oldal.

– No, nézzük! – rogyott vissza gyanakvóan.

De semmi sem történt. A férfi továbbra is félszeg és előzékeny maradt, csupán a *zsebkendőjét* rántotta elő.

– Foglaljon helyet, kérem!

Bárány megkönnyebbülten foglalt helyet.

– Tetszett? – óvakodott elő a kérdéssel, miután a főszerkesztő végignyargalt a novellán.

– Maga erdélyi?

– Miből tetszik gondolni? – lepődött meg a férfi.

– Egyszerű: aki ilyen... hm... stílusban fogalmaz, az csak erdélyi lehet. Disszidált:

– Igen.

– Miért?

– Mert... Nem tudom, meg tetszik-e érteni, de én nem szeretek, és nem is tudok tapsolni.

– Ismeri a magyar himnuszt?

– Egy picit.

– És a románt?

- Elénekeljem?
- Köszönöm, majd alkalomadtán. Háza, autója volt-e?
- Csak reumám, de az most is megvan.
- Mestersége?
- Suszter.
- Párttag?
- Voltam, amíg egy mondat ki nem csúszott a számon.
- Nevezetesen?
- Éhes vagyok.
- Aha! Utána?
- Kizártak.
- Értem. Aztán mondja, miről szoktak beszélni egy-egy pártgyűlésen? Például maga, még mielőtt kizárták volna? – csóválta meg a fejét a főszerkesztő.
- Megköszöntem szeretett főtitkárunk értékes tanácsait, melynek révén soha nem látott fejlődésnek indult a cipőfelsőrész-készítő ipar, továbbá pártunk és kormányunk áldozatkész fáradozását, amiért a fény századába vezetnek, és új házakat, agráripari központokat építenek nekünk. Végül megfogadtam, hogy igyekszem méltó lenni a bizalomra, ezért a jövőben még jobb, selejtmentesebb cipőket készítek.
- Brávó! – tapsolt a főszerkesztő. – El tudom képzelni, hogyan beszélne akkor, ha még tapsolni is tudna. Ha így folytatja, nálunk akár miniszter is lehet.
- Viccelni tetszik?
- Ahogy vesszük – mormogta sötéten. – Én mindenesetre sikert és kellemes beilleszkedést kívánok. Vegyen magának kocsit, és csináljon néhány gyereket.
- Nagyon szívesen – élénkült meg a derék cipésmester. – Tej van, gyereksegély jár. Csak a menyecske hiányzik – kacsintott hamiskásan.
- Hát csak igyekezzék, igyekezzék! Ami a novelláját illeti, egyelőre elég csiszolatlan, stílusa dagályos és itt-ott magyartalan, szereplői vértelenek, s a mondanivaló is hiányzik – fejtegette Harsányi tárgyilagosan. – A maga helyében előbb a nyelvtant tanulgatnám, hozzá helyesírást, aztán stilisztikát. Másrészt próbáljon jobban feloldódni. Azonosuljon a hőseivel, de függetlenítse is magát tőlük, különben sosem tud különbséget tenni aköz, amit ír, és aköz, amit csak gondol. Ez az első írása?
- Legalább a tizedik – szontyolodott el az erdélyi. – De még egyetlen sort sem közöltek – vallotta be őszintén. – Pedig milyen kínnal, verejtékkal írtam, minden szót megrágtam, kérem tisztelettel. Hasztalan, hol a szavakat kevertem össze, hol a gondolatok sántítottak.
- Mégis írt.
- Írtam.
- De hát miért, ha csakugyan annyi kínba, fejtörésbe került? Kényszerítették? Miért nem olvasott, ült be egy moziba inkább? Vagy ilyesmik nem érdeklik?
- Dehogynem.
- Különös – töprengett el a főszerkesztő. – Tulajdonképpen miről írt?
- Hogy egyszer Erdélyben is tanítsák a magyar himnuszt – húzta ki magát a görnyedt cipésmester –, s ne kelljen többé tapsolni, ha lélegzeni akarok.
- Nocsak! – nézett nagyot a hírneves főszerkesztő. – Nem is olyan buta ez a jámbor suszter. Azt hiszem, kezdem pedzeni, miért kérődzött maga minden mondat után – jelentette ki fokozódó respektussal. – Remélem, nálunk nem lesznek problémái.
- Remélem – gyúlt ki az erdélyi arca. – Az biztos, hogy eddig csak jót tapasztaltam, sőt... Mintha az idő is szebb lenne, itt kevesebb a felhő, több a világosság.
- Nálunk.
- Bizony, mert ha a nap nem süt, ott a villany, ugye, nem úgy, mint odaát a „fény országában.” A lakosság békés, sorba sem áll senki, mert mindent megkap a hústól a képmagnóig.
- Nálunk.
- Igaz, hogy drágán, de hát dolgozni kell, s akkor lesz hús is, kérem tisztelettel. Nézze ezt az öltönyt! – mutatott komoran kopott ruhájára. – Tíz éve nyüvöm, de esküszöm, nem sokáig. Legközelebb frakkban

és Ladán jelentkezem maguknál.

– Ámen. Ezek szerint feladja, mármint az irodalmat, s a stilisztika helyett most élni tanul.

– Szó sincs róla – válaszolta szinte sértődötten. – Az irodalom nekem mindig szívügyem volt. Egyetemem ugyan nincs, egyet-mást azért megtanultam. A kaptafánál. De ami késik, nem múlik. Egyszer az irodalmat is megtanulom – fogadkozott ünnepélyesen –, és írok egy könyvet a magyar valóságról.

– Máris? – hökkent meg a hírneves főszerkesztő. – Tulajdonképpen mióta él itt, kedves Bárány mester?

– Két hónapja.

– Gratulálok. Én ötven éve ízlelgetem, mégis analfabéta vagyok hozzá.

Teltek a napok. Elmúlt a nyár, az ősz anélkül, hogy Bárány jelentkezett volna. Már jól benne jártak a télben, amikor a főszerkesztő egy részegbe botlott.

– Hülye!

– Bo... bocsánat! – dadogta a toprongyos férfi.

– Bárány úr! – rezzent össze Harsányi az ismerős hangra. – Nem ismer meg?

– Nem, de ha fizet egy fél decit, akkor megismerem.

– Menjünk! – invitálta egy bárba rövid habozás után. – Hogy van? Meséljen! Merre dolgozik most? – bújt ki belőle a kíváncsi publicista.

– Sehol.

– És a Lada? Ha jól emlékszem, azt mondta, legközelebb frakkban és Ladán jelentkezik nálunk.

– Nincs semmiféle Ladám. Az istenit, hát kinek néz maga! Csavargó vagyok, most ez a mesterségem, passz – felelte a férfi tompa tekintettel.

A főszerkesztő szívébe szánalom suhant. Szegény tróger! Vajon tényleg nem ismert meg? Egyáltalán mi történt vele, hogy idáig jutott? – találgatta megindultan. Ahogy elnézi, ez nemcsak a kaptafát, a tollat is rég sutba vágta, s vele együtt álmait egy magyar, új világról.

A romániai menekültek ügye nem sokkal ezután napirendre került, egységes politikai programmá vált, melynek értelmében valamennyi disszidens menedékjogot kapott. Megalakult az Erdélyi Szövetség, mindez akkor, amikor maga Magyarország is kátyúba zuhant. A gazdaság pangott, nőtt a munkanélküliség, infláció. Ugyanúgy, mint az erdélyi Kárpátok között is.

Harsányi sajnálkozva gondolt vissza az egykori suszterre, aki előbb egy maga teremtette írói világba, majd hozzájuk menekült. Egy nap ajánlott levelet kapott. Bárány írta. A borítékban maszatos füzet lapult. Új világ – silabizálta a hírneves főszerkesztő.

Hanem a füzet abszolút üres volt.

Az ostorforgatás is a vérében van (Végh József felvétele)

ELBERT ANITA

Ősangyal

Már az ódon idők sem
Tudják, mióta élnek
A FÖLDANGYALOK, kik
Lemondva saját, önnön
Fejlődésükről, szolgálják
A Földet, s őrzik a SZÓT,
IGÉK jönnek ki az ősangyal
Szájából, melyeket levés
A megfáradt harcos,
Döngeti az álom ember
Szemét, s ekkor oly képek
Bukkannak fel a semmiből,
Hogy az ősi elemek felhördülnek
Tőle, az ősig vagyok minden
Ős, lerakva asztalra, mi dicső,
Világít a CSEND, zuhan a KÖD.
CSILLAGOK lógnak az égboltról.
Egy FÉNYCSERMELY zúdul le
A hegyoldalról, minden színben
Tündökölve, s itt a nem igen, s
Az igen nem, spriccel a SZÓ,
Oly légbuborékos a táj, hol
A SZÖVEG az erdő, benne
Harmatos fák a szavak,
Megdermed a KÖNNY, ha
Véres a kapa, nyele és a vasa.
A SZÍV SZAVA ma feljajdul,
Az ember ugyanis gyomornak
Él, s megrágja a sok betűt,
Holott csak éreznie kéne a derűt,
Mi a szavak mögött, a gondolatban
Benne él, s visszafelé pörgetve
Életem, lehet máshogy állnék
Cselekedeteimhez, de az IDŐ
Elszelelt, s a múltra nem tekintek
Vissza, nehogy sóbálvánnyá
Váljak. S Isten katonájaként
Keresem magamban az ősangyalt.

A végén csattan az ostor! (Végh József felvétele)

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

Az Alsó-Ipoly-völgy és a Dunakanyar Mohács előtti települései I.

Előzetes megjegyzések

Az emberi élet általános rendje a születés, felnövekvés, kiteljesedés, leépülés és halál. Az életfolyamat különféle településeken zajlik, megy végbe. Egy-egy település lakónépességét leginkább életfolyamatunk végpontjai: a születés és a halál befolyásolják. Rajtuk kívül fontos szerepet kap még a vándorlási egyenleg. Ha a beköltözők, bevándorlók száma felülmúlja az elköltözők, elvándorlók mértékét, akkor az egyenleg növeli, ellenkező esetben csökkenti a népességet.

Magyarország népessége a statisztikai adatok szerint 1981 óta csökken. A magyar vidéken még tragikusabbak a demográfiai változások.

A *Börzsöny anyánk, Ipoly apánk* című könyvemben azt vizsgáltam, hogy vidékünk természeti adottságai milyen feltételeket nyújtottak a középkortól az ezredfordulóig az emberi fenntartásához. Röviden: milyen volt a rég-és közelmúltban a megélhetés.

Nem kevésbé érdektelenek azok a kérdések, melyek azt firtatják, hogy a magyaron kívül milyen nyelvet beszélők népesítették a Börzsöny-vidéket, a Dunakanyart, a Honti-medencét. Mikor alakult ki területünk településhálózata, folyamatos-e városaink, falvaink fennállása? Hogyan alakult az itt élők száma a vidéken és településenként? Jelen tanulmányomban arra keresem a választ, miként alakult a terület településszerkezete és népessége a jelzett időszakban, vagyis az elmúlt fél évezredben.

Több évszázad alatt nemcsak a helységek népessége változott, hanem települések pusztásodtak vagy tűntek el nyomtalanul. Máshol pedig újak jöttek létre. Előfordul, hogy az elpusztult falvakra már csak a helynevek emlékeztetik az itt élőket. Az újonnan érkezőknek pedig az egykori község, major nevét viselő dűlő, határrész, vagy erdőrész nevének jelentése bírhat fontossággal.

Témánkat úgy is meghatározhatjuk, hogy *Börzsöny anyánk és Ipoly apánk vérszerinti és befogadott gyermekeiről* lesz szó.

A vizsgált terület mostani közigazgatási állapot szerint Magyarországon a teljes Szobi járás valamint a Balassagyarmati járás két települése. Szlovákiából az Érsekújvári járás keleti, a Lévai járás délkeleti szegmense és a Nagykürtösi járás egy települése.

Magyarországról: Verőce, Kismaros, Szokolya, Kóspallag, Márianosztra, Nagymaros, Zebegény, Szob, Ipolydamásd, Letkés, Ipolytölgyes, Nagybörzsöny, Vámosmikola, Peröcsény, Tésa, Kemence, Bernecebaráti, Hont és Drégelypalánk helység.

Szlovákiából: Helemba (Ch³aba), Garamkövesd (Kamenica nad Hronom), Leléd (Le³a), Bajta (Bajtava), Ipolyszalka (Salka), Kiskeszi (Malé Kosihy), Ipolypásztó (Pastovce), Ipolybél (Bielovce), Ipolyszakállos (Ipe³ákó Sokolec), Lontó (Lontov), Szete (Kubáòovo), Százd (Sazdice), Ipolyvisk (Vyškovce nad Ip³óm), Pereszlény (Prese³any nad Ip³óm), Gyerk (Hrkovce), Ipolyság (Šahy), Tesmag (Tešmák), Ipolyhídvég (Ipe³áké Predmostie) település.

Térségünket a néprajzkutatók a Felföldhöz vagy Felvidékhez, s annak Palócföld kistájához, népességét a palócokhoz sorolják. Az itt élők részéről ennek felvállalása egyöntetűnek nem mondható. Gyermekkoromban apai nagyanyám – aki Peröcsényben a hagyományok és hiedelmek avatott ismerőjének számított – úgy mondogatta, hogy mi *huntyiak* vagyunk. Állítását néhány évtized távlatából csak erősíteni tudom: valamennyi vizsgált településünk az egykori Hont vármegye része volt, igaz Kismaros és Verőce *csak* a közigazgatásilag egyelőre egyesített Nógrád és Honthoz tartozóan.

Bevezetésként vidékünk Mohács előtti településhálózatát igyekszünk felvázolni, hiszen az ekkori népesség számára vonatkozóan csak közvetett adatokkal találkozunk.

*

A Börzsöny hegység egészen a közelmúltig meglehetősen zárt, gyakorlatilag teljesen lakatlan területnek számított. Mivel terepviszonyai nehezek, feltártsága hazánk többi hegységénél alacsonyabb, eredetiségét, viszonylagos érintetlenségét sikerült egészen a közelmúltig megőriznie. Települések csak a Központi-Börzsöny és az alacsonyabb Déli-Börzsöny közötti kis medencékben keletkeztek. A lakott helyek általában a hegység peremén, völgynyílásokban helyezkednek el. A Helembai-hegységre is jellemző, hogy a falvak a hegység peremén települtek. Az Alsó-Ipoly-völgyben vagy másként nevezve a Honti-medencében és az Ipoly-torkolatban, továbbá a Dunakanyarban általában a víz közelében, de az áradástól lehetőleg nem veszélyeztetve, a folyó és a Börzsöny, illetve a folyó és az Ipolymenti-hátság között jöttek létre a települések.

A vidék betelepüléséről, a Mohács előtti korszakok népességéről gyér adatokkal rendelkezünk. A korabeli feljegyzésekben csak ritkán esik szó a lakónépességre vonatkozó adatokról. A régészeti leletek, helynevek valamint az okleveles említések alapján csupán a vidék településszerkezetéről, egyházak, falvak fennállásáról és pusztulásáról, alkothatunk képet. Már az is megbecsülendő, ha egy-egy település nagyságát a házak száma vagy a dézsma, úrbér mértéke alapján felmérhetjük. A régészeti, nyelvészeti és történeti kutatás eredményei arra utalnak, hogy a honfoglaló magyarság szláv népességet talált a Börzsönyvidéken.

Múltunkat a temetőkben keressük...

A honfoglaló magyarok Börzsöny-vidéki, Ipoly menti megtelepedéséről többek között a régészeti leletek is vallanak. A Börzsöny várairól szóló régészeti monográfia szerzői szerint nincs pontos képünk arról, hogy mikor szállta meg a magyarság magát a Börzsönnyt, az Ipoly bal partját. Szobról 5, Zebegényből, Letkésről, Ipolytölgyesről, Vámosmikoláról és Tésáról egy-egy X-XI. századbéli temetőről, illetve sírokról tudunk, de ezek első periódusának pontos idejét még nem ismerjük. A történészek a helynevek alapján arra az álláspontra helyezkednek, hogy az első foglalásból kimaradt a Börzsöny területe.

Bakay Kornél a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének munkatársaként 1964 és 1971 között végzett régészeti ásatásokat az Ipoly bal partján, Szob és Ipolytölgyes között. A régészeti feltárás eredményeit összegző tanulmányában – Honfoglalás- és államalapítás-kori temetők az Ipoly mentén – a X-XI. századból származó 592 sír leletanyagát dolgozta fel. Munkájának utolsó fejezetében – Az Ipoly mente népessége a X-XI. században – számunkra is fontos kérdéseket taglal. Szerinte – mivel a IX-XII. századból nincsenek nemzetiségekre vonatkozó írott források – az etnikai kérdés megközelítését három szempont alapján lehet elvégezni: a földrajzi nevek tanúságai révén, a hitelesen feltárt IX-XII. századi temetők embertani anyagának vizsgálata alapján, valamint a temetők temetkezési szokásainak és tárgyi anyagának (fegyverek, munkaeszközök, viselet, rituális jelenségek) elemzése segítségével.

Bakay az antropológiai adatok elemzése kapcsán arra az álláspontra jut, hogy a Szob kiserdei, a letkési és tölgyesi (Letkés – Tégláégető I. és II.) temetők egykori népessége túlnyomórészt a magyarság embertani vonásait viselte magán, jóllehet a temetőket létrehozó családok némelyikére ettől eltérő, talán a helyi lakosságra jellemző rassztípus-jegyek mutathatók ki. Történetileg lehetségesnek tartja, hogy ez a helyi lakosság a X. században még nem beszélt magyarul, bár az írott forrásokban a XII. századig sehol nem szerepelnek Magyarország nem magyar nyelven beszélő népei. Ez a lehetőség azonban mit sem változtat azon, hogy az Ipoly déli völgyét megszálló magyarság vezető rétegének a kezében volt a hatalom, s végső soron mind a magyarok, mind a nem magyarok a magyar fejedelmi, illetve később a magyar királyi hatalom alattvalói voltak. Az úgynevezett Bjelo-Brdó-i temetők és telepek főként mezőgazdasági környezetre utalnak, s a X-XI. századi lakosság azonos szokásokhoz és kulturális hagyományokhoz alkalmazkodott. A régész szerint a leletanyag kategorikus etnikai szétválasztásra nem alkalmas.

Bakay munkájában felvázolja az Ipoly mente történeti-etnikai képét is. Kimutatása szerint az Ipoly völgyében a magyar törzsnemek közül a Gyarmat, Kürt, Nyék, Kér és Keszi fordul elő (*Ságot* nem veszi törzsnévnék). Az **Ipoly bal partjának magyar** helynevei között említi: *Damásd* (1262), *Leléd-puszta* (1262), *Letkés* (1261), *Dávidréve* 1386), *Tölgyes* (korábban *Ság*: 1230, majd *Ságizsidó*: 1258, *Sagh* alias *Twlges*: 1412) és *Kemence* település nevét. A **jobb part magyar** helynevei közé sorolja: *Leléd* (1262), *Szalka* (1252), *Keszi*, *Kisgyarmat*, *Kisölyved*, *Szakállós* (1332), *Gyerk* és *Ipoly-/Ság* nevét. Kérdésesnek tartja a bal parti *Szob* (1280) nevét. Az Ipoly és a Garam közti területről magyar helynevek: *Páld*, *Kicsind*, *Bajta*, *Kéménd*, *Salló*.

Az Ipoly déli völgyéből *Helemba*, *Szokolya* (!), *Bél*, *Peszek* (1324), *Vámosmikola* (1304) helyneveket **szláv** eredetűnek véli. Hivatkozik Kniezsa Istvánra és Bakács Istvánra, akik ugyancsak a terület vegyes (szláv és magyar) lakosságáról tesznek említést. A ma is fennálló Árpád-kori települések közül nem szerepel nála Börzsöny, Peröcsény és Bernece neve.

Jellemző, hogy a régészeti leletek alapján datálható megtelepedés időpontjától későbbi a fennmaradó írásos említés. A felszíni leletek, terepbejárások és a régészeti ásások (Bakay Kornél Ipolytölgyes, Szentmárton-dűlőben továbbá Letkés; Papp László Letkés; Erdélyi István és Bakay Kornél Szob) eredményeként az okleveles említésekénél sokkal több településnyomra derült fény, s ezek X-XI. századi sűrű betelepülésre utalnak. A lelőhelyek egy részének lakottsága visszanyúlik a VIII-IX. századba is. Az Árpád-kori lelőhelyeknek mintegy egyharmada a korszak első felére, többsége pedig a XII-XIII. századra keltezhető.

A lelőhelyek mindig patak partján, illetve az Ipoly mellett, az ártérből kiemelkedő dombokon találhatók. A Duna menti kevesebb lelőhely vélhetően a terület mai sűrű beépítettségével magyarázható. A késő bronzkor erősített lakótelepeit kivéve ez az első korszak, amikor a Börzsöny beljebb eső területei is több helyen sűrűn benépesülnek. Az Árpád-kori telepek azonban itt is mindig patak mellett, széles völgyekben vagy alacsony fekvésű, lapos fennsíkon helyezkednek el, a hegység magasabb részei továbbra is lakatlanok maradtak.

A rendszerint kis kiterjedésű, egymás közelében csoportosan elhelyezkedő lelőhelyek szórt települési rendszert jeleznek, ami a szabályozatlan talajváltó földműveléssel és az állattenyésztéssel hozható összefüggésbe. Ez a művelési mód folytonos költözködéssel, a telephelyek gyakori változásával járt. A régészek megállapítása szerint az Árpád-kori telepekre jellemző, hogy nagy többségük néhány méteres foltokban figyelhető meg, egymástól gyakran alig 100-200 m-re. Ez a jelenség szórt, szállásszerű településre vall, de az egyidejűsége vagy egymásutániságra utaló adatok hiányoznak. Az Árpád-korból nagyobb, faluszerű településnyomot a Börzsöny-vidéken 14 helyen találtak. Számításba kell venni azt is, hogy a ma is létező települések nagy része szintén középkori előzmény helyén van.

A XI. század folyamán megjelentek a faluszerű kis földesúri települések, birtokközpontok, melyek a XI-XII. században már az agrárfalvak tagoltságával határok közé szorult mozdulatlan falvakká váltak. Ezek a prédiумok gazdasági feladatok ellátására létrehozott települések voltak, amelyek később faluvá alakultak. Általában völgyekben, a védhetőség szempontjából rossz terepadottságokkal alakultak ki.

A temetőkön kívül a fiatal Bakay Kornélnak jelentős vállalkozása volt Tölgyes határában, a Szentmártoni-dűlőben a XII. századi építésű Szent Márton-temploma alapjainak és az Isten házához tartozó falu – Ságizsidód/Ság – feltárása. Majd 50 év múltával, 2013. november 9-én Ipolytölgyesen tartott vetített képes előadásában elevenítette fel a falu határában végzett ásásait. Véleménye szerint az Árpád-kori település lakói cölöpökre épített faházakban laktak (a talaj felső rétegének eltávolítása után előtűnt sok-sok lyuk utal erre). A kemencéket nem csak kenyérsütésre, hanem ércfeldolgozásra is használták. Így nyer megvilágítást a XIII. századból már említett közeli *Bánya-patak* neve.

Az Árpád-kor sűrű településhálózatán belül várak is szép számmal találhatók. Oklevelekben hat várat említenek a középkorból: Hont, Drégely, Hídvég, Visk, Salgóvár és Damásd vára. Jelenlegi határainkon belüli várak, kiegészítve a régészeti adatokkal: Hont majd Drégely ispánsági vár, Damásd vára és Zuvár, Bernecebaráti–Templomhegy sáncvára, Bibervár/Torony, Királyrét–Várhegy, Szokolya–Pap-hegy földvéra és Salgóvár. Az erősítmények közül a bernecebaráti Templom-hegy az államalapítás idejéből származik. Az ispánsági várakkal több szempontból hasonlóságot mutató földvár rendeltetését eddig még nem sikerült kideríteni.

A kemecei Godóvár területén talált cserepek alapján a Kyjatice-kultúrához (mintegy 3000 éves) sorolt lelőhely belső váráról nem zárható ki az Árpád-kori keltezés lehetősége sem. Ezekhez a határon túlról még hozzávehetjük Hídvég favárát és Visk–Mahir várát, valamint Kiskeszi–Törökvárat.

Vidékünkön két pálos kolostor (Nosztra és Toronyalja) és a sági premontrei rend monostora működött. A ritkaságok közé tartozik a Zebegény és Nagymaros között emelkedő Szent Mihály-hegy oldalába vájt bencés barlangkolostor.

A törökkorban két új vár építésére került sor: 1575-ben a törökök az alacsony fekvésű Drégely község dombon álló templomát árokkal és fapalánkkal vették körül. Az erősítésnek előbb Új-Drégely, később

Palánk lett a neve. Ugyancsak a török építette át, újíttotta fel az Ipoly menti Damásd várát a völgy és a benne húzódó út ellenőrzésére 1581-ben.

A szabályozott talajváltó művelés, a jobbágytelek rendszer általánossá válása a települési szerkezet átrendeződését eredményezte. Lényegében megszűntek a szétszórt települések, kialakult a falurendszer. A XIV-XVII. század közti időben keletkezett, az Árpád-kori falvaktól több száz vagy ezer méter távolságra fekvő, kivétel nélkül kis kiterjedésű, kevés leletanyaggal képviselt, rövid életű településeket a régészek nem tekintik önálló falvaknak. A földrajzi környezettől függően ezek majorsági, szőlőhegyi épületek, állattartó szállások, halász- vagy vadásztanyák lehettek. A településszerkezet átrendeződésével párhuzamosan több falu véglegesen lakatlanná vált.

Miről vallanak korai helyneveink?

Kniezsa István (1898–1965) akadémikus, helynévkutató és településtörténész nagy jelentőségű munkájában arra a kérdésre kívánt választ adni, hogy a XI. századi Magyarország területének egyes részein milyen nyelvű népek laktak. Fejtegetéseiben történeti, nyelvészeti és régészeti bizonyítékokra támaszkodott, de művének gerincét a nyelvészeti, helynévi adatok alkotják.

A magyarság szállásterületeit áttekintve az Ipoly völgyéről megállapítja, hogy itt a magyarság és a tótság telepeit éles határvonal nem választotta el egymástól. Ellenkezőleg: a magyarok és a tótok tarka foltokban éltek egymás mellett, egymás között. A magyar eredetű neveknek igen régi átvételről valló nagyszámú tót nevei, valamint a szláv nevek szintén régies magyar alakjai bizonyítják ezt. Szerzőnk úgy látja, hogy ennek a szokatlanul nagymérvű kevertségnek földrajzi okai is lehettek. Egyfelől az Osztrovszky és a Vepor hegység, másfelől a Börzsöny, a Cserhát és a Mátra által bezárt terület viszonylagos védettsége és völgyeinek termékenysége a szláv lakosságnak nyugodtabb fejlődést biztosított, mint a népek átvonulási területét képező nyílt síkvidékek. A szlávok így a népvándorlás viharából itt kevesebb veszteséggel kerülhetett ki, mint más vidékeken. A magyarság viszont ezt a hatalmas bükkrengetegekkel körülvett területet csak aránylag kisebb tömegben szállhatta meg. A magyarság az Ipoly völgyében mintegy Losonc vidékéig hatolt fel.

Az Ipoly bal partját a magyarság igen korán megszállta ugyan, de a régi szláv lakosságnak itt igen sok nyoma maradt. Különösen a Börzsönyben és a Cserhát északi lejtőin találunk sok szláv helynevet. Hasonlóan a Mátra északi lejtőin is számos szláv helynév mellett igen régi magyar nevek mutathatók ki. Ez a magyarság a vizsgált adatok szerint már a XI. században itt lakott. Kniezsa különleges figyelmet fordít a honfoglaló magyar törzsek nevéből kialakult helynevekre. Kiss Lajos szerint a törzsek nevét fenntartó, a magyar szállásterületen szétszórva található helynevek ugyanis nem lehetnek későbbiek a XI. század közepénél, s a magyarok XI. századi telepeit jelölik. Kniezsa István vidékünkön törzsnevet viselő települések közül *Kérd*-et és *Kis-Keszi*-t az Ipoly mellé lokalizálja, a Hont megyei *Kürt*-öt viszont – mely egykor Nagy-Börzsöny és Vámosmikola határán feküdt – nem tudta azonosítani.

A szláv nyelvterületet vizsgálva szerzőnk az Ipoly völgyéről ismét hangsúlyozza, hogy itt magyar-szláv nyelvhatárt megállapítani nem lehet, mert a két nép egymással teljesen összekeveredve lakhatott. Természetesen, kisebb területek valószínűleg voltak, ahol csak szlávok és viszont mások, ahol csak magyarok laktak. Ezeket a szigetszerű telepeket egymástól megkülönböztetni azonban a helynevek alapján nagyon nehéz. A helyneveket ugyanis az egész vidék ismeri, használja és hagyományozza az utókorra, tehát a helynévből elsősorban a környék lakosságának népi viszonyaira lehet következtetni.

Az Ipoly völgyében mindenesetre laktak szlávok már a magyarok megtelepedése idején, mert a magyarok az Ipoly több mellékvizének a nevét a szlávoktól kölcsönözték (pl. Selmec-patak, Korpona). Ez a szlávok az Ipoly jobbpartján északra egészen a Zólyomi erdőig, azaz az Osztrovszky–Vepor hegység déli lejtőjéig terjedt, amit számos helynév és pataknév bizonyít. Az Ipoly partján viszont számos magyar névnek igen régi átvételre valló tót neve igazolja jelenlétüket (pl. Kosihy, Šahy).

Az Ipoly bal partján a két nép viszonya nagyjából azonos lehetett az eddig tárgyalt jobb parttal. Mivel azonban itt az ősi szláv lakosság teljesen beolvadt a magyarságba, a szláv helynév hagyomány tehát megszakadt, vagy teljesen megszűnt, ezért sokkal kevesebb XI. századra valló adatot lehet idézni. Ennek a régi szlávoknak a nyomát láthatjuk azonban két XI. századra valló néven kívül (Nógrád, Szanda) abban a sok *szláv* eredetű helynévben is, amelyek nemcsak a Börzsöny és a Cserhát hegység völgyeiben, hanem az Ipoly mentén is nagy számban található. Ezek közül vidékünkéről *Pereszlény*, *Bernece*, *Peröcsény*,

Helemba, továbbá *Szokolya* és *Verőce* említhető. A szláv telepek itt az Ipoly partján és a Börzsöny hegység mentén egészen a Dunáig húzódtak, sőt a Dunát átlépve a Pilis és a Gerecse hegységek völgyeiben folytatódtak.

A XX. század második felében Hont megye történetének okleveles feldolgozásával Bakács István (1908–1991) történész, levéltáros és Györffy György (1917–2000) történész foglalkozott. Györffy valószínűnek tartja, hogy a Morvaország keleti határát jelentő Garammal szemben a 830-as évektől a magyar honfoglalásig időnként az Ipoly völgye is a morvák végvidékéhez tartozott. Bakács kimutatta, hogy XI-XII. századi okleveles forrásainkban egész Hont megye területén találunk szláv helyneveket, de ezzel párhuzamosan megjelennek a magyar helységnevek is. Figyelemre méltó megállapítása, hogy az Ipoly völgyében elég sűrű a szláv helység- és dűlőnevek előfordulása: körülbelül annyi itt a magyar, mint a szláv helységnev.

A történészek ugyanakkor nem tudtak egyértelmű választ adni arra a kérdésre, hogy a honfoglaló magyarok melyik törzse vehette birtokba Dél-Hontot, az Alsó-Ipoly mentét. Mindketten hajlottak ellenben arra az álláspontra, miszerint a földrajzi nevekből a megtelepült törzsekre utalók hiányoznak. A helynevekben megőrzött törzsnevek pedig azt jelzik, hogy azon törzsek töredékei a letelepedés után kerültek az adott területre, s a már ott élők adták településüknek a megkülönböztető nevet. Hontban a törzsnevek közül a Nyék, Kürt, Gyarmat, Tarján, Kér és Keszi őrződött meg, hiányzik viszont a Megyer és a Jenő. A fenti felfogás szerint a Megyer és a Jenő törzs vehette birtokába az Alsó-Ipoly-völgyet. Bakács és Györffy úgy véli, hogy a magyarság megtelepedése a X. században az Ipoly alsó folyásszakasza felől kezdődött, amit a régészeti leletek is igazolnak. Bakács szerint az Ipoly kelet–nyugat irányú folyásának északi része már a gyepe vonalhoz tartozott.

Bakács és Györffy nézetétől eltérő álláspontot képvisel Sándorfi György (1932–1993) várkutató mérnök. Szerinte a törzsi nevet viselő helyneveink a honfoglalás folyamán vagy nem sokkal később keletkeztek, és nem utólagos széttelepítés, vagy széttelepülés eredményeként jöttek létre. A honfoglaló seregek vagy egy részük törzsközi, vegyes állományú lehetett. A honfoglalás folyamatában ezek a seregek őrséget hagytak a stratégiai fontos pontokon. Ezek a megszállt, esetleg megerősített helyek jelentették a honfoglalók „*hátszágát*”, majd a harcok befejeztével az őrség tagjai és hozzátartozói itt telepedtek meg. A helynevekben tehát éppen az elsődlegesen megtelepedett lakosság törzsnevei maradtak fenn. Törzs- és népneves helységeink Sándorfi szerint a X. század elején keletkeztek, csíráik a honfoglalás idején jöttek létre, később csak a szűkebb környezetben szaporodhattak.

A csatlakozott népek nevéből eredeztethető helynevek – Sándorfi vizsgálata szerint – a törzsi nevekhez hasonló eloszlást mutatnak. Sándorfi – aki kutatását, vizsgálatát számítógépes módszerrel, a statisztika matematikai elméletét és topográfiai ábrázolását is felhasználva végezte – külön kitért a csatlakozott népnevekből származtatható helynevek között a vitatott *Ság* eredetének kérdésére. Véleménye szerint a Ság helynevek (Hont megyéből: Ipolyság és Ság – Ipolytölgyes) jelentősen túllépik a többi népnév határát, így feltehető, hogy később keletkeztek, ezért nem tartja valószínűnek, hogy a honfoglaló segédnépek közé sorolható népnévi eredetű helynevek lennének.

Györffy György nem tartja kizártnak azt sem, hogy kabarok is megtelepültek vidékünkön. Bakács is említi, hogy kabarok, kálizok és alánok emlékét is őrzik helyneveink. Györffy szerint az *Orzsány* (Arsan) a Varsány törzsnév változata. Sándorfi viszont – noha a Varsányt népnévnek tartja – Orzsányt nem tünteti fel vizsgált helynevei között. Érdekes álláspontot képvisel az egykori falu nevének etimológiájában Horváth Lajos levéltáros. Az 1252. évi határjárás *Hwsan* föld és *Harsándiur* hely említéséből kiindulva – mivel a faluban preco állapotú népek, magyarul: csöszök (hírvivők, kikiáltók, hadbahívók) éltek – a hars–harsány–kikiáltó jelentését adja a helynévnek.

Írásos forrásaink

A honfoglalást leíró gestákban olvashatunk az Ipoly mentén történekről is. Anonymus arról tudósít, hogy Árpád vezér Hubát, a fejedelmi személyek egyikét és nagybátyjának, Hüleknek két fiát, Szovárdot és Kadocsát, a három urat tette vezéreivé azon hadnak, melyet a csehek határa felé, Nyitraig eső területek meghódítására küldött. A had elérte a *Galga* vizét, majd útját a *Duna* partján folytatta, s a *Verőce* vizén átkelve az *Ipoly* folyó mellett ütött tábor. A terület *szlovén* lakosai félelmükben önként behódoltak, így a

környék fegyveres harc nélkül került a magyarok birtokába. A hadisiker feletti örömben a magyar sereg erre nagy lakomát csapott. Ezt követően a csapat a Duna mellett átkelt az Ipolyon (feltehetően a folyó torkolata tájékán), másnap pedig a *Garam* folyón mentek át. A szóláshagyomány szerint – mint erre Zalabai Zsigmond is hivatkozik – a magyarok hada Ipolypásztón a további hadiszerencsét elősegítendő, istenének fehér lovat áldozott.

Kézai Simon Magyar krónikájában azt írta, hogy a magyarok a Dunán Pestnél és a *szobi révnél* keltek át. A gestaírók munkáit a történészek nem tekintik a megörökített események hiteles bemutatásának. Teljes egészében azonban nem vethetők el. A közölt részletekből legalább annyit el kell fogadnunk, hogy a Duna mellett fontos hadiút húzódott, és a jelzett helyeken folyami átkelő (rév illetve gázló) lehettek. Helytállónak bizonyul P. mester /Anonymus/ azon állítása is, hogy az Alsó-Ipoly vidékét szlovén, vagyis szláv lakosság lakta.

Szabó István (1898–1969) történész, levéltáros, a magyar agrár-, település- és parasztságtörténet, a történeti demográfia jeles kutatója *A magyarság életrajza* című kiemelkedő jelentőségű munkájában szintén úgy vélekedik, hogy a honfoglaló magyarság az ország északnyugati hegyvidékén, a Morva és a Garam között nyugati szlávokat, morvákat talált. Még Szent István korában is összefüggő idegen népi testet alkottak a magyarság mellett.

Vármegyénk Hont lovagról kapta nevét, aki Géza fejedelem (972–997) uralma idején érkezett Magyarországra Gizella hercegnő kíséretében testvérelével, Pázmán lovaggal együtt. Kézai Simon ekként írta le a lovagok hazánkba kerülését:

„...*Jött Hunt és Pázmán, két vér szerinti testvér, páncélos vitézek, akik Svábsországból erednek. Ezek katonáikkal együtt Magyarországon át tengeren túlra igyekeztek. Géza fejedelem visszatartotta őket, s később Szent István királyt a Garam folyónál, német szokás szerint, lovagi karddal övezték fel.*”

A fejedelmi székhely ekkor Esztergom volt, és Hont, mint István leghűbb embere – a Koppány szervezte lázadás leverésében tanúsított helytállásáért – az Ipoly alsó folyásvidékét kapta királyi adományként. Hont vármegye létrehozása, és a megye birtokviszonyainak rendezése I. István király (997–1038) műve. Valószínű, hogy eredetileg az államszervezés korában egy nagyobb tartomány része volt, mely magában foglalta a későbbi Nógrád vármegyét is. A tartomány ura Hont dux /vezér, herceg/ lett. E tartományból szakadt ki Nógrád és Hont, utóbbi Nagy- és Kis-Hont részből álló kettős vármegyeként jött létre. Néhány falut kivéve településeink az államalapítástól, a vármegyerendszer létrehozásától Hont megyéhez tartoztak. Nem az Árpád-kori Honthoz, hanem Nógrádhoz sorolták: Almás, Csatár/Csitár és Kovácsi falvakat, Marost és Szokolyát, sőt néha Szobot is. Verőce egészen a közelmúltig Nógrádhoz tartozott.

Hont comes /ispán/ a megye központját, Hontvárat a Börzsöny északi peremére építtette, ahonnan szemmel lehetett tartani kelet és nyugat felé az Ipoly völgyét, de az Ipolyba torkolló Selmec és Korpona folyó vidékét is. A vár és ispánja alá tekintélyes számú várjobbágyot, várnépet és várföldet rendeltek. A várhoz tartozó 45 ismert falu között találjuk vidékünk 15 helységét: *Abát, Csitárt, Damasaföldét, Drégelyt, Gyerket, Hontvárt, Lontót, Orzsányt, Pereszlényt, Peröcsényt, Ságot, Ságizsidódot, Százdot, Tesmagot és Visket.*

A Hontpázmány nemzetség ekkor kezdődő gazdagodása részben annak köszönhető, hogy Hont úr még Szent Istvántól megkapta a megye földjeinek és népeinek egyharmad részét, majd dédunokája, Lampert comes nőül vette I. László király (1077–1095) nővérét, és a királytól birtokokat kapott. E birtokok között volt a *pásztói királyi udvarház* is. Eredetileg ez az udvarház lehetett a Börzsöny falvainak (börzsönyi bányászok, letkési, helembai és szobi hajósok valamint a damásdi vadászok) központja. Ennek szolgálhattak azok a dél-honti falvak és népek is, amelyek a király, a királyné és a hercegség birtokában tűnnek fel, illetve a királyi egyházak birtokába kerültek.

Dél-Hont középkori falvainak okleveles említése az úgynevezett dömösi adománylevéllel kezdődik és Martirius/Márton érsek 1156. évi – tíz Hont megyei község tizedelési jogának átengedése az esztergomi káptalan számára – oklevelével folytatódik.

Hontban a dömösi királyi udvarháznak is voltak népei, akiket Álmos herceg 1108 körül az általa alapított dömösi prépostságnak adott. **1138**-ból fennmaradt II. Béla király oklevele, melyben összeírták a *dömösi prépostság* birtokait és szolganépeit.

A szekeres szolgálatra kötelezett helységek sorában találjuk *Belsun*–Börzsöny falut, ahol Janus a két fiával és Bula a testvérével tartozik szekeret és lovat adni a kiküldetésben álló dékánnak vagy kanonokoknak. *Kurd/Kurth*–Kürt faluból két szakács, Vrbáz fia és testvére áll a prépostság rendelkezésére.

Helemba falu 33 halással továbbá egy nyolcökrös ekével és négy szántó-vető háznéppel szolgál a prépostságnak. Az oklevél felsorolja a halászok nevét is: *Blascu, Milata a testvéreivel, Perbuse a fiával, Malcu, Wieneg, Michal, Milosa, Milgozt, Kuker, Máté, Babita, Sumku, Wersun, Tusica, Namest, Nausal, Mogdi, Selpe, Boin, Desin, Vloscina, Bata, Pucica, Beris, Budmer, Dalasa, Begus, Werete, Nausa, Worca és Nimiga*. Halászhelyüket is megadja, mely az Ipoly folyón *Damástól* a *Bélapatakig* (ma: *Damásdi-patak*) terjed.

A Hont megyei *Csepel* tíz szőlővel és tíz szőlőművessel (*Ege, Turdi, Wagin, Embes, Bágriel, Sima, Bahaan, Dius, Lengen és Fizek*) továbbá hat szántóvetővel (*Poneth, Pangracij, Doman, Suerij, Pentha és Veda*) és két ökrös ekével szolgál.

Márton esztergomi érsek **1156**-ban a király jóváhagyásával hetven falu – köztük 10, a Honti főesperességhez tartozó község – tizedét az esztergomi kanonokok számára engedte át. A dézsmajegyzék területünkről *Kemence, Gyarki* – Gyerk, és *Prilscan* – Pereszlény falvakat említi.

A megye társadalmának vezetői és hangadói a XIV. század elejéig a Hontpázmányok voltak. A társadalom középrétegeit a királytól nyert földön élő szabadok, a szerviensek ősei és a harcos jobbágyok tették ki; utóbbiak többsége a várszervezetbe tartozó *várjobbágy* volt. A félszabadok legmagasabb rétegét a „vendég” elem képviselte. Alacsonyabb rétegébe tartoztak azok a szolgálónépek, akik speciális szolgálatuk mellett saját munkaeszközeikkel önállóan gazdálkodtak. Ide sorolhatók a dömösi prépostságnak adott halászok, szakácsok és szekeresek. E réteg legnagyobb tömegét azonban a földművelő udvarnokok és a várnépek tették ki. A társadalom alján a rab cselédek helyezkedtek el. Őket többnyire ekével és marhával együtt adományozták.

A megye múltját vizsgáló feldolgozások szerint az 1241-42. évi tatárdúlás Hontot kevésbé érintette, mert a támadó had fő útvonala Bars megyén át Esztergom felé vezetett, s mód volt az erdős hegyekben és az Ipoly árterében lévő fűzesekben, nádasokban való rejtőzködésre. IV. Béla (1235–1270) várépítő politikája nyomán a megye nagybirtokosai palánk- és kővárakat kezdtek építeni. Korábban a királyi udvarnak szolgáló kiemelt népekből és szerviensekből valamint várjobbágyokból jelentős számú kismemesség alakult ki, mely többnyire megmaradt faluja keretei között: a Ganádi, Kürti, Nováki, Orszányi, Tésai és Sági nemesi családnevek erre utalnak.

Változó települések

Településtípusok

A Kárpát-medencébe érkező félnomád életmódot folytató magyarság által kialakított településhálózat nem volt egységes. Bár a lakosság tetemes része az úgynevezett téli és nyári szállásokon élt, nem hiányoztak azok a fejedelmi, törzsi és nemzetségi központok, amelyeken nagyobb népességtömörülés jött létre, ahol az állattenyésztő és földművelő életmód mellett a lakosság egy része kereskedő és iparos tevékenységet űzött. A téli és nyári szállások voltak a csírái a később kialakuló szállásoknak és falvaknak. Ezekhez még hozzávehetjük az itt talált szláv népesség lakótelepeit is.

A gazdasági fejlődés során a kedvezőbb adottságokkal és szerencsésebb sorssal rendelkező településekből alakultak ki a mezővárosok /oppidum/ és a városok /civitas/. A mezőváros külső képe a falvakéhoz hasonlított, a civitastól az is megkülönböztette, hogy nem övezte városfal.

A kora középkor magyar szállásai és falvai között nehéz megvonni a határt. A szállások a kevésbé állandó, ideiglenes, egy vagy egynéhány emberöltőn át fennálló települések, sőt akadtak rövidebb, néhány éves élettartamra visszatekintők is. Az egy-két emberöltőn át fennmaradt szállások közé soroljuk azokat a feuális szolgálótelepeket, prédiúmokkat is, amelyeken az úgynevezett nagy szétrajzás, a nemzetségi-családi birtokok felosztása után egy-egy birtokos alávetettjeként dolgoztak a szolgák és a szabadosok. Ez a kisméretű településtípus általában világi magánföldesúr saját kezelésében lévő, majorságszerű gazdasági központja, szolgálójogállású lakossággal. Ezen néhány házas földművestelepek, falumagok némelyike később valóban falu lett, mások örökre eltűntek a föld színéről.

Szent István és Szent László törvényeiben vagy a XI. századi adománylevelekben a közrendűek lakóhelyeként kizárólag rögzített határokkal rendelkező falu /villa/ tûnik fel.

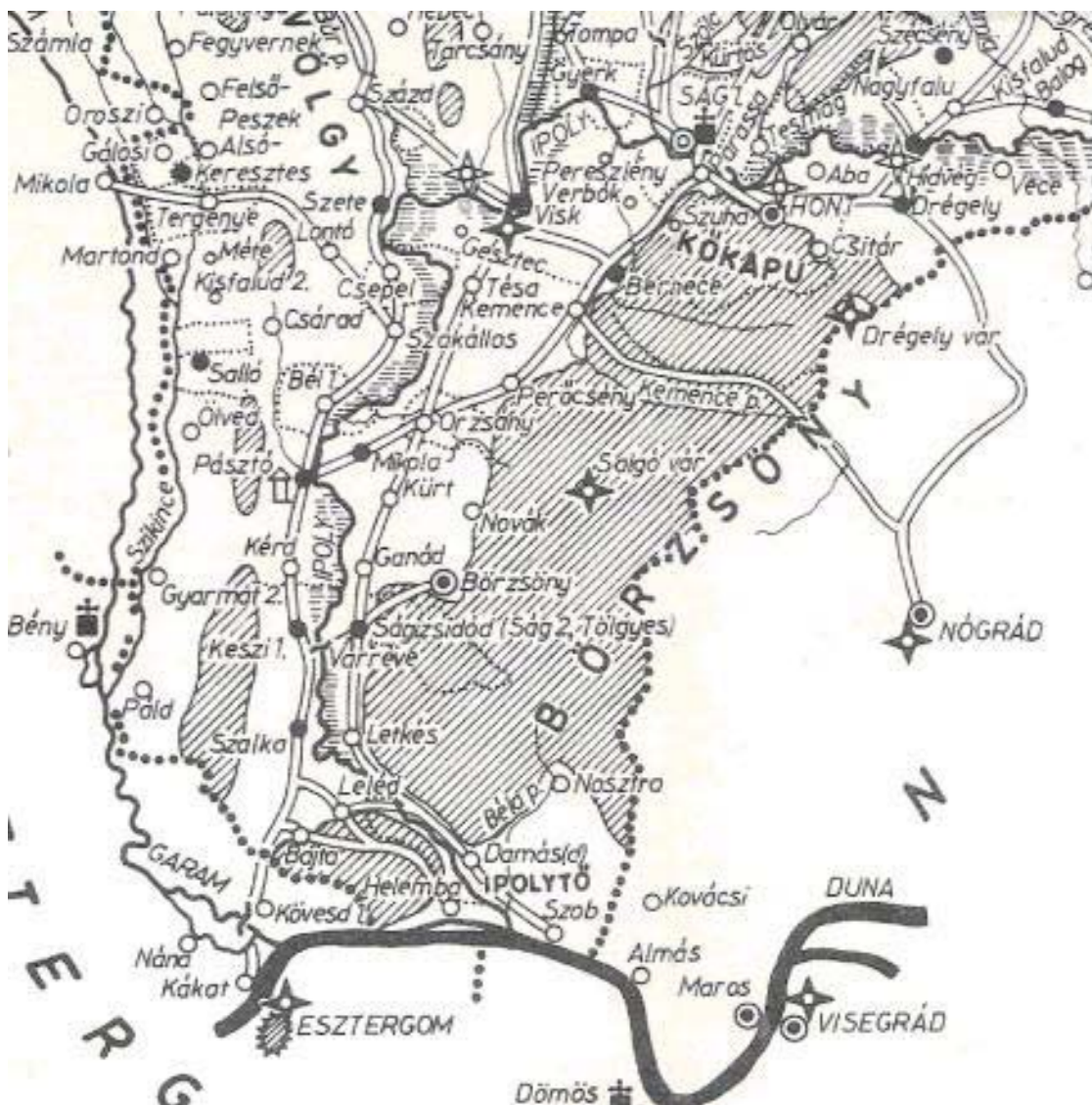
A magyarországi kora középkori települések vertikális elrendeződésének hierarchiájában – szállás, falu, mezőváros, város – a terra /föld/ és a prédium /birtokközpont/ megítélés szerint, a szállás kategóriába helyezhető el.

A falvak lakossága 5–100 család között, a mezővárosoké 50–200, a városoké 100–500 család között mozgott, s az egyes családok lélekszámát átlagosan öt fővel számolhatjuk.

Györffy adattára

Györffy György teljességre törekvő adatfelsorolása szerint az Árpád-kor végén Hont megyéből (Kis-Hont nélkül) 204 lakott hely (vár, város, falu, puszta) ismeretes.

A mintegy 150 helységet felölelő kora Árpád-kori Hont megye határait ekként vonja meg: a Dunától Helembánál kiindulva a már Esztergom vármegyéhez számítható Kövesd, Hort és Kicsind felé a hegygerincen fut a határ Páldig; innen Bars megyétől a Szikince és a Garam vízjárta köze választotta el, fel egészen a Derzsenyénél kezdődő Sarkoscser vonulatáig, s ennek gerincén haladva Selmecebánya tágas határáig. Itt kelet felé fordulva Zólyom megye felé nagyjából a Garam és az Ipoly vízválasztója a határ a korai Árpád-korban. Nógrád megye felé Lámig a Kürtös-patak, majd a honti és nógrádi Kürtös-patak közti gerinc, majd egy vitatott hovatartozású rész következett az Ipolyig. 1246-ig /Balassa-/ Gyarmat is Honthoz tartozott. Gyarmattól nyugatra Vecéig nagyjából az Ipoly a határ. Drégelynél kanyarodott fel a megyehatár a Börzsöny hegységre, majd ennek gerincén haladva Szóbtól keletre érte el a Dunát.

Györffy Hont vármegye térképének részlete vidékünk településeivel

Vizsgált területünkről a következő helységek szerepelnek adattárában, mely a kezdetektől 1332-ig közöl információkat. Felsorolásunkban az első írásos említés évét és a hely jellegét adjuk meg. Az elpusztult települések esetében egykori helyük meghatározását is feltüntetjük.

1. Aba – 1252. Hont vár birtoka. Helye: Hont, Tesmag és Drégely között az Ipoly bal partján.
2. Bajta – 1254-59. Az esztergomi érsek faluja.
3. Bél – 1274. Az esztergomi érsek és a Béli nemesek birtoka.
4. Bernece – 1245. Az esztergomi érsek és talán a Hontpázmány nembeliek birtoka.
5. Bogátfölde (Bogátszázd) – 1312. Magánföldesúri birtok. Helye: Százd környékén.
6. Börzsöny (Belsun, Bersen) – 1138. Királyi, ill. hercegi birtok.
7. Csárad – 1280. Oklevelek földként, birtokként említi tulajdonos megjelölése nélkül. Helye: Kissalló, Lontó és Ipolybél között.
8. Csepel – 1138. A herceg, ill. a dömösi prépostság faluja. Helye: Lontó, Szete, Tésa és Ipolyszakállos között az Ipoly jobb partján.
9. Csitár (Csatár) – 1281. Hont várföld és Csitári nemesek birtoka, pajzsgyártók lakták. Helye: Bernece, Hont és Drégely között.
10. Damasa/földe/ – 1256. Udvarnokok földje. Helye: Gyerk határának északi részén.
11. Damás/-a, -d/ – 1138. Királyi vadászó hely 1340-től.
12. Dióspataktő – 1262. Az esztergomi egyház szolgálonépei lakták. Helye: Helemba határában.
13. Dopopocs/Szólátfölde – 1274. Udvarnokok földje, majd László honti főesperes, utóbb az esztergomi káptalan birtoka. Helye: Gyerk és Ipolyság között.
14. Drégely (Dragul, -vár) – 1274. Honti várbirtok. Drégelyvár – 1308. Drégely néven 1285-ből hamisnak teintett oklevél 2 falut is említi!
15. Ganád (Ganan) – 1270. Ganádi nemesek birtoka. Helye: a mai Ganádpusztta közelében, a Csergepatakra lejtő domboldalon.
16. Gesztec (Kesztes) – 1236. A dömösi prépostság csepeli birtokához tartozott. Helye: Szete, Tésa, Kemence és Bernece között.
17. Gyerk/i/ – 1156. Hont vár és nemesek birtoka. Később László honti főesperes, utóbb az esztergomi káptalané.
18. Helemba (-sziget) – 1138. Királyi, illetve hercegi udvari birtok.
19. Hídvég (-vár) – 1252. Myko ispán, majd leszármazottai birtoka.
20. Hont (-vár) – 1156. Egyaránt neve a megyének, az ispáni várnak és a falunak.
21. Kemence – 1156. A király, utóbb az esztergomi egyház és nemesek birtoka.
22. Kérd – 1248. Szolgagyőr várbirtoka. Helye: Ipolykiskeszi határában.
23. Keszi (Kesző) – 1248. Honti várbirtok.
24. Kürt – 1138. Udvari és nemesi birtok. Helye: Nagyborzsöny, Ipolypásztó és Vámosmikola között.
25. Leléd – 1262. Az esztergomi érsekség birtoka.
26. Letkés – 1261. Királyi csolnakosok lakták.
27. Lontó (Lomtó) – 1236. Hont vár és a Hontpázmány nembeliek birtoka.
28. Maros – Nógrád vármegyéhez tartozik.
29. Mikola – 1300. Magánföldesúri birtok.
30. Mocsodfiamihályfölde – 1330. Magánföldesúri birtok. Helye: Százd környékén.
31. Nosztra – 1262. Nosztrai nemesek földje.
32. Novák – 1252. Nováki nemesek birtoka. Helye: Nagyborzsöny, Vámosmikola és Peröcsény között.
33. Olvár (Újvár) – 1135. A szakali apátság birtoka, majd a sági prépostságnak adományozzák. A XIII. század végén a Hontpázmány nembeli Kázmérnak is említik Olvár nevű birtokát, melyet a sági monostor Olvárjától egy patak választ el. Helye: Ipolyság, Palást és Tesmag között.
34. Olvár pusztta – 1298, prédiuum Olwar.
35. Ország (Arzan) – 1252. Hont vár és nemesek földje. Helye: Vámosmikola és Peröcsény határán.
36. Pallag (Parlagi) – 1330. Magánföldesúri föld. Helye: Százd környékén.
37. Parassa – 1245. A Hontpázmány nembeli Mocud fiai majd a sági monostor birtoka. Ma Parassapusztta a magyar-szlovák határon.

38. Pásztó – 1135. Királyi udvarhely.
 39. Pereszlény – 1156. Hont vár és nemesek birtoka.
 40. Peröcsény – 1254-59. Hont vár birtoka.
 41. Ság (Ipoly-) – 1235. Hont vár és a Hontpázmány-nem földje; premontrei monostor.
 42. Ság (Tölgyes) – 1231. Hont vár birtoka.
 43. Ságizsidód – 1225. Ságizsidói, ill. Sági nemesek, majd az esztergomi káptalan birtoka. 1241 után Ság néven egyesült az előbb említett településsel. Helye: Ipolytölgyes határában Ság-oldal, Szent Márton-dűlő.
 44. Salgó (-vár) – 1331. Királyi vár. Helye: Peröcsény határában, a Vár-bércen.
 45. Szakállos – 1236. Albert földje.
 46. Szalka – 1252. Királyi birtok.
 47. Szamárfölde – 1262. Az esztergomi egyház népei lakják. Helye: Helemba határában.
 48. Százd – 1261. Hont vár és nemesek birtoka.
 49. Szete/h/ – 1236. Az esztergomi érsek faluja. A helység nagyságát jelzi, hogy 1295-ben egy hatalmaskodás során elfoglalták, lerombolták, és 40 faházat vittek el innen.
 50. Szob – 1268. Szobi nemesek birtoka.
 51. Szuha – 1285. A Hontpázmány-nem birtoka. Helye: Bernecebaráti és Ipolyság között.
 52. Tarcsány (Sztarcsány) – 1247. A Tarcsányi nemesek birtoka. Helye: Szemeréd, Visk, Szete, Százd, Hébec és Deménd között.
 53. Tésa – 1221. A Tésai nemesek birtoka.
 54. Tesmag – 1245. Hont vár és nemesek birtoka.
 55. Újlak – 1328. Nemesi birtok. Helye: puszta Százd határában.
 56. Varbók (Verbók) – 1285. Hontpázmány nembeliek birtoka. Helye: Pereszlény és Bernecebaráti határan.
 57. Visk (-vár) – 1266. Hont vár és nemesek birtoka. Várát a Csákok építették a XIII. század végén. Györffy által említett települések Nógrád megyéből:
 58. Almás – 1280. Helye: Zebegény belterületének Dunához közeli részén.
 59. Csatár (Csitár) – 1276. Helye: Nagymaros határának északi részén, a Szilfa-forrás környékén.
 60. Kovácsi – 1295. Helye: Szob határában a Bészobi-patak keleti oldalán.
- Nógrád megyéhez tartozó további települések:
61. Hanta – 1276. A Margit-szigeti apácák birtoka. Helye: Kóspallag határában.
 62. Verőce – 1324. A váci püspök birtoka. A tatárjárás után német lakosok.
- Esztergom megyében:
63. Kövesd – 1320. Az esztergomi érsek birtoka.

Az adattár településeinek tipizálása

Györffynél a várak és a várral azonos nevű települések együtt szerepelnek. A falvak közé soroljuk valamennyi jelenleg is létező településünket, a *villaként* legalább egyszer említett, továbbá a templomos helyeket.

- **vár:** 5 (Drégely, Hídveg, Hont, Salgó, Visk)
- **város:** 1 (Maros)
- **falu** /villa/: 41 (Almás, Bajta, Bél, Bernece, Börzsöny, Csepel, Csitár, Damásd, Ganád, Gyerk, Hanta, Helemba, Kemence, Keszi, Kovácsi, Kövesd, Kürt, Leléd, Letkés, Lontó, Mikola, Nosztra, Novák, Olvár, Orzsány, Pásztó, Parassa, Pereszlény, Peröcsény, /Ipoly-/Ság, /Tölgyes/ Ságizsidód, Szakállos, Szalka, Százd, Szete, Szob, Tarcsány, Tésa, Tesmag, Verőce.
- **puszta** /prédium, terra/: 16 (Aba, Bogátfölde, Csárad, Csatár, Damasa, Dióspataktő, Dopopocs, Gesztec, Kérd, Mocsodfiamihályfölde, Olvár, Pallag, Szamárfölde, Szuha, Újlak, Varbók).

A lakott helyek száma még több, hiszen a váraikon kívül – talán Salgó kivételével – egy-egy falu is viselte ugyanazt a helynevet. Ez további 4 települést jelent. Az írott forrásokban szereplő lakott helységeink száma Károly Róbert uralkodásának végén így 67-re tehető. S ehhez a régészetnek még mindig akad hozzátenni valója!

Bészobi Árpád-kori templom és település – Micsei László rekonstrukciós rajza

Vidékünkön a régészek által lokalizált Árpád-kori eredetű lakott helyeink

Várak

1. Bernecebaráti – Templom-hegyi földvár, erősített telep templommal (X–XI. század)
2. Kiskeszi – Törökvár

Ipolykiskeszi várat az Ipoly jobb partján a Pogányvár-dűlőben találjuk. A várhoz a helybeliek korábban azt a hagyományt fűzték, hogy a pogány magyarok itt váracsát emeltek és abban hosszú időn át védekeztek a kereszténység térítő munkája ellen. A vár mai neve – *Törökvár* – pedig azt sugallja, miszerint itt a török időkben szerepet játszó erősség állt. Jelenlegi ismereteink alapján azonban egyik állítás sem felel meg a történelmi valóságnak.

Ezt a helyet már az őskorban és a népvándorlás korában is lakták. A középkori vár fennállása az itt előkerült leletek alapján a XII–XIV. századra tehető. Okleveles említése nem maradt ránk. A közelében elterülő Kiskeszi falu a XIII. század végén az esztergomi káptalan birtoka volt, melyet 1321-ben Csák Máté híve, (Sági) Bede elfoglalt és elpusztított.

3. Kemence – Godóvár

A helyi hagyomány szerint a településtől délre kb. 4 km-re, a Fekete-völgy fölött emelkedő 574 m magas hegyen, palánkkal védett favárat építtetett a Hontpázmány nemzetségbeli Godó úr. Kiss Gábor azt írja, hogy a rövid életű vár történelmünkben nem játszott szerepet. A XII. században a vár és uradalmának birtokosa II. Endre király (!), aki 1156-ban (!) a zólyomi uradalomhoz csatolta. Egy 1291-ben kelt oklevél szerint III. Endre király, egy bizonyos Ferencnek adományozta a János nevű birtokostól elfoglalt területet, de már 1293-ban a király visszavette 6 márka lefizetés ellenében, Lodomér esztergomi érseknek adta el: egyházi birtok maradt.

A várnak ma már a felszínen csak sáncái láthatók, alapfalait is betemette a föld. A régészeti álláspont szerint a bronzkori erősítés belső várának nem zárható ki Árpád-kori keltezése.

4. Márianosztra – Kóspallag, Bibervár (XIII–XIV. század)
5. Szokolya–Királyrét, Várhegy. A sáncvár leletei XII–XIII. századbeli használatra utalnak.
6. Szokolya–Pap-hegy. A régészeti leletek és erősítésnyomok középkori, XIII. századbeli falura és Árpád-kori földvárra utalnak.

Falvak, szállások

7. Kemence erdőségében Árpád-kori edénytöredékek és helynevek (Bösönyő-hegy, Besenyő, Kis- és Nagybesenyő) talán a kora Árpád-kori Besenyő település emlékét őrizték meg (X–XI. század);
 8. Márianosztra Kóspallaghoz közeli határában Toronyalja település pálos kolostorral, malommal (XIII–XVI. század);
 9. Szob, Bészob. Árpád-kori templomos falu a Bészobi-patak nyugati oldalán (XI–XIII. század)
 10. Szokolya – Királyrét. A Karám és Lukács-szállás lelőhelyek XII. századból származó leletei Árpád-kori telepre, falura utalnak.
 11. Vámosmikola Zalabainál Pusztafaluként említett település régészeti leletei vélhetően a Pap-földek, Saskó, Molnár-szög, Füzek és Német-szög az Ipoly árteréből kiemelkedő halmain kerültek elő (VIII–XIII. század). A dűlők Trianon előtt Ipolypásztó határához tartoztak.
 12. Verőce-Magyarkút határában Társa falu és temploma (XIII–XV. század).
- A lakott helyek száma az Ipoly alsó folyásvidékén, a Helembai-hegység peremén, a Börzsönyben és a Dunakanyarban I. Károly uralkodásáig közel nyolcvanra (79) tehető.

BOZGOR ELIAN

Vsszatérés a halálba (a férgek közé);

avagy:

Az i és a pont;

avagy:

Igazságra nincs is szükség...*

“Akár tetszik, akár nem,... ez már (apu-nyuskám): iroda(lom)történet; habár..., végesen az...

(O.)

Hogy maga milyen gondos!

Mint egy felszentelt... boltos

(?.)

(karakalp-unoka; te)

A sértődés nagy is lett, s maradt az igazítás; de hiszen nem is előzte e várakozás-nemvárakozást: tartalmi elemzés. Mi tartozik egybe, mi nem; szerkezet-elemek, működések... S szándék se; ebben? Legalábbis nem láttam ennek jelét.

De ő a fűszálért is emelkedik..., ha már így. Ó! És nem a hascsikarás kínjainak prolongálására. S nem is kisdéd sikerért? Hanem?...

Lenne is ezen túl valami?

Mért nem véded magad? Mért nem védekezel? (Ezzel, valahogy, eddig nem is gondoltál.)

Nem is védhetted volna magad?

Az ember hazugságokon agyal, csakhogy ettől még egyáltalán nem feltétlenül is léteznék: igazság...

Nem is védhetné? Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem... Elég annyi, hogy első írógépedet feleségedtől kaptad..., második lányának születése után,... 80-as évek közepén, s addig majdnem kizárólag tollal skríbáltál, ceruzával, került egyszer-kétszer, néhány órára-napra... kölcsönmasina. Még napilapoknál is prédának vehették kis írásaidat... (csak most gondolsz bele? Hogy soha nem járkáltál sajtóleselkedésbe, könyvtárakba, nem is tudtad, mid jelent meg, hogyan, hol... lenne-e hasonmásod... nem érdekelt, hogy *húzni, nem húzva?*... Az asszonynak ez lenne vesszőparipája, a ruganyosság: “nézz csak körül..., most nem itt tartanánk!” Ilo-nénikéd néha beszámolt valahány postai forintról, mikor érkezett, Szőlő utca 29. szám: házzám, mely befogadott...)

Meg aztán kamaszságodtól, kudarcos fővárosi menekülésedtől, pláne hogy nem: nem voltál összejövös (ugyan kisebbben se), nem az a srácostekergős, kirándulгатós-program-hajszos (a klikkezést ma is utáld), s az irodalom helyi-jei-ből is alig tartottál kapcsolatot..., messzebbre pedig nem igen “érdeklődtél”, s később már, ha találkoztál is korosztályos közel-egyesekekkel, a *liter* is meg a *túra* is valahogy perifériálsidolog maradt..., ahogy azok az egyoldalú cimboráskodás-félék is olyanok lehettek..., hozamokban inkább viszonzatlan-megalázók, szenvedettek, mintsem szerények,... ha már nem is várakozók, s nem is szégyelnivalók. Épp a várakozástalanságnak tudhatón azért: nem okoztak túlzott-kiheverhetetlen csalódást. (Később meg a genetika,... az asztali kis pénzkazetták havi páncélos-zöld éhkopp-forintjai. De voltak,

aki azért haladtak az egyoldalú kölcsönösségben... A cikkecskéket, szerzőségeket, hagyjuk. És egy könyvecske körüli kiadói *nemtudnimsodát* is... , hagyjuk talán? máskorra. Mert? Ha nem is kérődzve már idealizmusban, s önfeladt-nem-csámcsogva benne... , oktalan (?) tetted fel, hogy (talán nem is üldözési mánia?), hogy legfeljebb, ha... Hogy csak további “egyeztetésekre” történhet itt valami. Ünnepi meg aligha. Erre határozatlán kéziratpaksamétai csere-önkényességgel...

“Az is úgy lehet viszont, hogy már benőhetett volna fejemnek lágya.” Ki hitte volna! Akár benti, akár kinti-benti (s “külhoni”, pl. erdélyi) némely találkozások tanulságaira...

Hát, nem azért jövünk világra, hogy próbálgassuk másoknak idegeit?!...

Mondanék akkor egy történetkét. De előbb még hadd mutatom meg, hogy mi volt a gondolat; azt, hogy várt-e sértődést. Várt. Számított-e avval, hogy tartalmin (is) nézheti majd egy, legalább (s nevéen szólva) *aztat*, hogy: *igazítani lehetne*. Számított.

Hogy kik lehetnek azok, akik ilymód még járnak tovább is...? Kik azok az “örökéletek”?

*

Jöjjön, itt, végre, most; az a bizonyos! Mondjuk így: akkor már ugyan Lezsírozott Bábságnak eléggé közelén...

Ősz. Ok. e. 3. (tisztá-vidék ugyan, de vidéket mégis kereken lenéző Budapest...).

Egy könyvkiadóban (mind állami) találta magát; találta, merthogy nem szereti nagyon e környéknek még szagát se. Csakhogy sorompót emeltek a hiuságnak; nem tudni ugyan, hogy miért: fiatalférfikori szöveg-tanulmánykáira, melyeket ki se kellett volna nyomtatni. Nemhogy prózaként, de versek füzetkéjeként se. (Nem azért cserélte ki dosszié-anyagokkal – verseit. Ellenkezőleg. Ráadásul, előbb, jól ki is rosszalkodta magát már...).

Az utca is mordon-zordon állt kissé; hívták is készülődők, ugratva?... Merthogy fáradt volt, meg belé is unt effélékbe... (botja is törte tenyerét).

Ekkor B–Rekk szerkesztő így szólt: “Amikor már szabad?! Mondj okot, hogy minek menne... egyetlenegy is sok.”

Majd Cs. L. csatlakozott: “Meg aztán azok a fejek... ugyanazokon a nyakakon maradnak! Ezután is...” “Még hozzá elég sokáig” – mondta ő. (Elvégre hozzá intézték szavukat az iniciálók...) “Meg aztán teleszórva ledobált göncökkel az utca...”

Aki akar, ért ennyiből; az pedig, aki nem akar, annak minek mondani. Az, úgymis máshogy ért... ne is próbáld érteni ezeket!

Ezért mondom én, hogy: *énhibám*. Mea maxima cupla. Ahogy a brongok hatezerkilencszázharminchetedik hangszerelésében vakogják.

Vagy mégse?

Ahogy Soltan-vidéken, Jankoföld?...

Aral-tó térségen,... szovjetim (!), s gonoboro feketekisemberek síkságtengerén. Etc.

De maradjunk *karakalpakok* népénél (e nép nem egy-azon, mint új-“testvéri” *jankok* népe): *karak(ok)*, melyek kalpakin máris tapasztalnák, hogy hiába rázvák azok a *hal-fák*: arra a rázásra-rángatásra (mozgásra) nem hullik áldás. Hanem csak szegénység tüdővésze szaporáz (*Morbus Hungaricus?*). Meg a szélfutta-mérgező só...

Vessük hát, tekintetünket, ebbe az alagútba! Abba, ami itt ásítóz ránk-felénk; hogy nosza, merjünk folyamatokba nézni. (*Világ népeinek nagylexikona* szerint: az mer, aki nem fél...)

Mi, félünk?

Csodába menne?... többiről nem is szólva.

Egy versnek két sorával békélnéd magad?!:

*S kétfelől a rácsnak kérjük is ülve
Hogy borult be mégis ha (ki)derülve*

VASVÁRI ZOLTÁN

KÉT SZOKOLYAI KÖZÖS GYŰJTŐÚT

Átány, Harta, Kocs, Nógrádsipek, Vállus, Varsány... A magyar néprajzi irodalom nevezetes falunevei. Magányos gyűjtők és gyűjtőcsapatok által vizsgált paraszti közösségek. A néprajzosok az általuk feltárt eredményeket fontos tanulmányokban, monográfiákban publikálták, amelyeket mára a néprajztudomány klasszikus munkáiként tartunk számon.

E falunevek sorában kell említenünk Szokolyát is. „A Néprajzi Osztály a hontmegyei Szokolyán 1938. szeptember 11-től 18-ig, vagyis 8 napig tartó közös gyűjtőutat rendezett, melyen Gönyey Sándor a népi építkezést, Morvay Péter a népi gazdálkodást, Szendrey Ákos a népszokásokat, népmesét és népi hagyományokat, Herkely Károly a népviseletet, Dincsér Oszkár a népzeneét tanulmányozta és gyűjtötte, Nemeskéri János és Fehér Miklós pedig az antropológiai vizsgálatokat végezte” – írta Bartucz Lajos a *Néprajzi Értesítő* 1938. évi 2-4. számában. Ebben a számban jelent meg a szokolyai gyűjtőúton részt vett kutatók cikksorozata a különböző, Szokolyán vizsgált néprajzi rész kérdésekről.

A 75 esztendeje lezajlott gyűjtőút fontos adatokat tárt fel Szokolya gazdálkodásáról, az erdő szerepéről a falu életében, az anyagi kultúra (építkezés, viselet, étkezés) és a folklór (népszokások, néphit, népi hagyományok, népdal és népzene) számos területéről. Különösen jelentős a fiatal Nemeskéri János által irányított antropológiai felmérés. Sajnos a terepmunka, a vizsgálatok nem folytatódtak, nem született monográfia a szokolyai népi kultúráról, de a *Néprajzi Értesítő*ben közzétett hat, rövid, tömör, adatgazdag rész tanulmány máig fontos forrása a néprajzosoknak.

A szokolyai közös gyűjtőút

A Néprajzi Osztály a hontmegyei Szokolyán 1938. szeptember 11-től 18-ig, vagyis 8 napig tartó közös gyűjtőutat rendezett, melyen Gönyey Sándor a népi építkezést, Morvay Péter a népi gazdálkodást, Szendrey Ákos a népszokásokat, népmesét és népi hagyományokat, Herkely Károly a népviseletet, Dincsér Oszkár a népzeneét tanulmányozta és gyűjtötte, Nemeskéri János és Fehér Miklós pedig az antropológiai vizsgálatokat végezte.

E közös gyűjtőúttal régi tervünk megvalósítását kezdtük meg. Célunk, hogy végre ismét megindíthassuk az utóbbi években anyagiak hiányában annyira elhanyagolt rendszeres néprajzi és embertani gyűjtést. Mert lehetetlen állapot az, hogy tovább pusztuljanak el szemeink előtt az etnikai múltat magukon viselő és magukban rögzítő népi tárgyaink azok életével, használatával, a hozzájuk fűződő, vagy attól független különféle és sokszínű szellemi hagyományokkal együtt; és hogy a magyar emberről és a magyar nemzettest antropológiájáról alig tudjunk valamit, még ma is, amikor pedig e téren a szomszéd államokban épp úgy, mint a messzi nyugaton és északon egyaránt igen intenzív munka folyik.

Bartucz Lajos bevezető sorai a szokolyai közös gyűjtőútról.
Néprajzi Értesítő 1938. XXX. évf. 2-4. sz. 273. p.

Az 1938-as szokolyai gyűjtőút résztvevői:

Bartucz Lajos
(1885-1966)

Gönyey Sándor
(1886-1963)

Herkely Károly
(1916-1942)

Szendrey Ákos
(1902-1965)

Nemeskéri János
(1914-1989)

Dincsér Oszkáról (1911-1977) és Morvay Péterről (1909-1994) sajnos nem találtam fényképet.

A szokolyai gyűjtőutat a kiváló antropológus, Bartucz Lajos és a korszak egyik legnagyobb tapasztalatú és legszorgalmasabb néprajzi gyűjtője, Gönyey Sándor szervezte és vezette. Tagja volt Szendrey Ákos, Szendrey Zsigmond fia, aki 36 évesen már komoly tudományos eredményekkel a háta mögött vett részt a munkában. A többiek: Morvay Péter, Dincsér Oszkár, Nemeskéri János fiatal kutatók voltak, még innen a harmincon. A csapat hetedik tagja a tragikusan fiatalon, 26 éves korában elhunyt, tehetséges néprajzkutató, Herkely Károly volt, aki 1937-től a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára munkatársaként dolgozott.

Bartucz Lajos bevezetőjében így összegezte a gyűjtőút eredményeit: „A közös gyűjtőút több tekintetben hasznosnak bizonyult. Így a falu népének figyelmét jobban felhívta az ott folyó gyűjtő és kutatómunka céljára, jelentőségére, minek következtében a vele szemben tanúsított megértés, támogatás s a Múzeum számára való adományozó hajlam nagyobb fokú volt. (...) Az esténként való megbeszélések alkalmával mód nyílt arra, hogy a különböző tárgykörökben s a falu különböző részein dolgozók tapasztalataikat, megfigyeléseiket a helyszínen kölcsönösen kicseréljék, egymást a hiányokra figyelmeztessék és a következő napi néprajzi gyűjtést minél eredményesebben végezhessék. (...) Különösen előnyösnek bizonyult a közös gyűjtőút az embertani vizsgálatok számára, amennyiben a mérésekkel szemben való szokásos idegenkedést teljesen megszüntette s az eredményes munkát lehetővé tette. (...) Ami a közös gyűjtőútnak a Múzeum gyűjteményeinek gyarapítása szempontjából való hasznosságát illeti, az egyhetes szokolyai gyűjtőút eredménye gyanánt 28 db. különböző (viseleti, gazdasági, háztartási stb.) néprajzi tárgy, 105 néprajzi és 161 antropológiai fényképfelvétel került a Néprajzi Tár birtokába.”

Az első tanulmányt Gönyey Sándor jegyzi, Szokolya népi építkezését és háztartását mutatja be. Előjáróban rögzíti, hogy 1938-ra a népi építkezés a faluban az 50-60 éve megindult életföldrajzi változások következtében, elzártsága dacára jóval rohamosabb átalakuláson ment át, mint a hasonló helyzetű környező települések, pl. Diósjenő esetében. Így Szokolyán az ősi faépítkezés emlékeit már csak öreg (70-80 éves) emberek elbeszéléseiből menthette meg. Ezután részletesen bemutatja a faházak tetőszerkezetét, tüzelőberendezését. Megállapítja, hogy: „A tetőszerkezet tekintetében és a nyitott szabadkéményes ú. n. *hideg pitarral* Szokolya régi építkezése az Alföld északi felének házterületéhez csatlakozik, amely terület

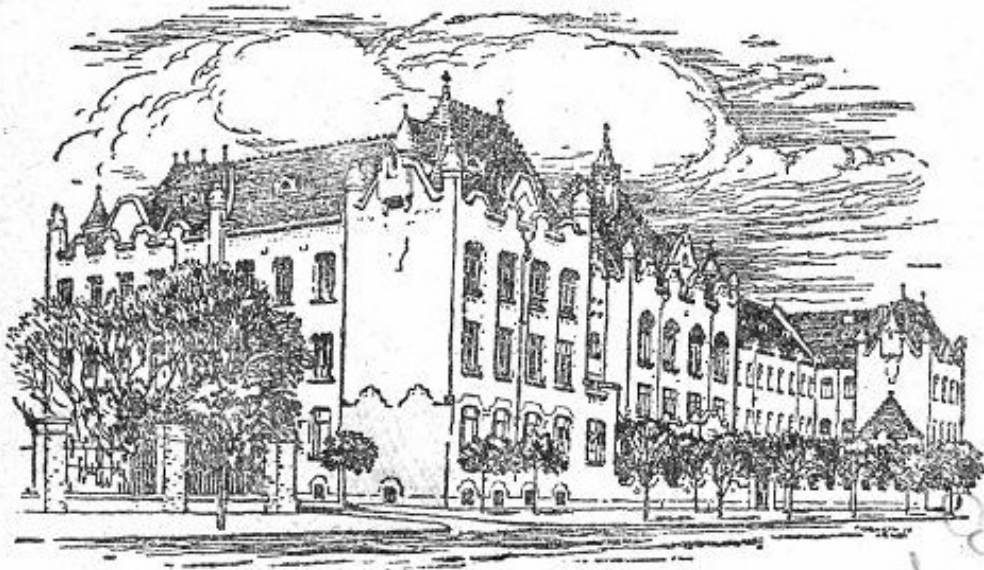
A NÉPRAJZI MÚZEUM

ORSZÁGOS MAGYAR TÖRTÉNETI MÚZEUM NÉPRAJZI TÁRA

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI

BARTUCZ LAJOS

XXX. ÉVFOLYAM

1938.

2-4. SZÁM.

BUDAPEST 1938.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR TÖRTÉNETI MÚZEUM KIADÁSA

A Néprajzi Értesítő 1938. XXX. évf. 2-4. számának címlapja.

Benne a szeptember 11-18-ig tartó gyűjtőút eredményeiről született hét tanulmány (273-317. p.).

lehúzódik a déli palócságtól, a Mátraaljától a Jászságig. *Ezzel az északi palóc házterület vízvetős, ágasfát kizáró fedelű házával, csaknem pontosan Szokolya felett válik el az északalföld ágasfás szelemenés, szabadkéményei házterülettől.*” Részletesen ír és rajzon is bemutatja a Szokolyára jellemző ún. *zöldkályhát*. Szól a ház alaprajzi elrendezéséről, a gazdasági épületekről. Egy 1789-ből származó hagyatéki leltár segítségével veti egybe a ház berendezésében végbement változásokat. Végül bemutatja egy jellemző szokolyai család pénzgazdálkodását és érendjét.

Morvay Péter Szokolya gazdálkodásról, az erdőkielés helyi formáiról tudósít. Megállapítja, hogy a gyűjtés idején a szokolyai nép már belterjes földművelést folytatott. Ez azonban akkori formájában jórészt még újabb keletű fejlemény volt. Az egykori jobbágyközség határa mindig is meghatározó részt erdő, mellette inkább csak legeltetésre szolgáló irtásföld volt. A lakosság nagy része az erdőből élt. Morvay beszámol arról, hogy a XIX. században az uradalom a hét két napján szabad fahordást engedélyezett. Az ilyenkor hazahordott fát szabadon el is lehetett adni. A fő kereseti lehetőséget azonban a fuvarozás jelentette. Az 1938-as gyűjtés idején rendszeresen jártak a váci vásárokra tüzelőfával és egyéb faáruval a szokolyaiak. Tanulmányában bemutatja az állattartás, gyűjtögetés, vadászat és szőlőművelés szokolyai gyakorlatát is.

A fiatal Herkey Károly igen alapos tanulmánya a szokolyai viseletet mutatta be. Alapvető megállapítása, hogy a szokolyai viselet a maga egészében elüt a környező Börzsöny hegységi tót és német nemzetiségű falvakétól, és legközelebb Diósjenő viseletéhez áll. Részletesen szól a női és férfi alsó és felső ruházatról, a bőrből készült ruhákról, a lányok, asszonyok hajviseletéről, a színek szerepéről az öltözködésben. Még folklór vonatkozások megfigyelésére és rögzítésére is gondja van: „A lajbi jobb zsebéből lógott ki a csipkés *zsebbevaló kendő*, amibe a lány belevarrta a nevét, pl. VI JU (Viski Julis), erről tudták meg, hogy ki a legény szeretője. Száröltéssel verset is varrtak bele, pl. ezt:

Piros rózsá, kék nefelejts
Engem babám el ne felejts.
Mert, ha engem elfelejtesz
Elszárad a nefelejts.”

Ír az újszülött és a csecsemő ellátásához szükséges ruhaneműkről, a kisgyermek és a menyasszony ruházatáról, a mosásról és a ruházat rendben tartásáról, végül összehasonlító kitekintést is tesz a környező falvak viseletére. Tanulmányát 12 ábra, fénykép teszi teljessé.

Szendrey Ákos címszavakban foglalta össze a falu legjelentősebb, az emberi életfordulókhoz és az esztendő nagy eseményeihez fűződő szokásait: születés, keresztelés; legénykor; lakodalom; temetés; kukoricafosztás; tollfosztás; disznótor; fonóélet; búcsú; fogadott búcsú; lucázás; aprószentek; karácsony; újév; húsvét; dudabál; megszólítás, köszöntés. Szendrey fontos megfigyelése, hogy a faluban igen erős az összeházasodás Diósjenővel, más szomszéd falvakkal ritkább, különösen régen. S ez az érintkezés az szokásanyagban is hatással van, részben vagy egészben átkerültek szokások Szokolyára, mint az pl. a menyasszonyfektetés esetében olyan jól megfigyelhető volt.

Dincser Oszkár kottákkal és szöveganyaggal mutatta be Szokolya népzenei világát. Végző konklúziója a következő: „Szokolya népzeneileg egységes eredményt nem ad. Szórványos jelenségekből gyanítható, hogy a pentaton dallamanyag itt is megvolt, azonban az idők folyamán elmosódott. Részletezőbb kérdésekre csak a közvetlen és távolabbi környék ez utáni felderítésével kaphatunk választ.”

A záró tanulmányban Nemeskéri János foglalja össze a faluban végzett antropológiai felmérés eredményeit. Előljáróban megállapítja, hogy „Szokolya község hazánk amaz érdekes helységei közé tartozik, ahol a nép ethnikai sajátosságainál, keveredett vonásainál fogva alkalmat nyújt embertanilag egyfelől az ősi, tisztább típusok nyomozására, másfelől a keveredés folytán bekerült idegen elemek típusainak kimutatására. Községünkben a telepítés, a szomszédos idegen ethnikumú községekkel való érintkezés igen jelentős szlovák és német keveredésre vezetett. A község magyar ethnikumú alaprétegéhez az idegen elemek idővel teljesen idomultak, azaz megmagyarosodtak. Ennek következtében Szokolya ma ethnikailag nagyjában egységes, ugyanakkor fajilag azonban még összetettebbé vált a már eredetileg is több rasszból álló magyar lakosság.” Az antropológiai kép megrajzolásához 107 személyt vizsgáltak meg, ez a lakosság kb. 6 %-át jelentette. A felvett személyeket az következő adatok jellemzik: „A 107 egyén közül férfi 80

(74,40 %), nő 26 (24,67%), gyermek 1 (0,93%). Életkor szerint a férfiak közül: 16-24 éves 14 (17,22 %), 25,60 éves 54 (66,78%). 61 és annál magasabb korú 12 (14,76%). A nők között a fiatalabb életkorból aránylag több van. 16-24 éves volt 7 (36,95%), 25-60 éves 17 (65,35 %), 61 és magasabb korú 2 (7,70 %). Az életkor tekintetében különösen a rasszantropológiailag jelentős korban a két nem közt arányosság van. A megvizsgáltak túlnyomó többsége református 94 (87,42 %), róm. katolikusok száma csak 13 (12,58 %). Több felekezet nem jött számításba. Foglalkozást illetően a megvizsgáltak 9/10-ed része (97 egyén 90,21 %) földműves vagy napszámos, s csak 1/10-ed része (10 egyén 9,79 %) olyan, aki iparral, kereskedelemmel, vagy egyéb munkavállalással keresi kenyerét.” A tanulmány bemutatja a családnevek megoszlását és a családok genealógiai vizsgálatának eredményét, a nők és férfiak testmagasságának eloszlását, a felvett személyek szemszínét. A közölt néhány antropológiai jelleg vázlatos vizsgálata alapján Nemeskéry a szokolyai magyarságban a következő rasszelemeket állapítja meg: a keletbalti és alpi rasszelemek teszik a lakosság közel 50 %-át, a dinári és alföld rasszelemek gyakorisága 20-25 % körül mozog. A nordikus és mongol rasszelemek is számottevők, különösen az előbbi.

Fél évszázaddal később, 1989 szeptemberében újabb gyűjtőcsapat végzett terepmunka-gyakorlatot a faluban. Az ELTE Bölcsészettudományi Kara másodéves néprajz szakos hallgatói töltötték itt egyhetes terepgyakorlatukat szeptember 4. és 10. között, Gönczö Sándor helyi református lelkész meghívására, kalauzolásával, aki egyébként egyéni levelező évfolyamtársuk volt. Ez a néprajzi gyűjtőtábor egyben tisztelgés is volt az 1938. szeptember 11-18. közötti szokolyai közös gyűjtőút előtt, amelynek módszertanát, megállapításait, eredményeit kezdő gyűjtőkként, néprajzosnak készülő diákokként kiválóan tudták kamatoztatni a résztvevők. A tábort Küllös Imola docens asszony, a folklór és a vallási néprajz, Szilágyi Miklós docens, az anyagi kultúra és társadalomnéprajz szakértője és a fiatal tanársegéd, Kézdi Nagy Géza kulturális antropológus, régész, aki a gyűjtési technikák és gyakorlati ismeretek átadásáért volt felelős, vezették.

A tábor résztvevői voltak: Burány Katalin, Csonka-Takács Eszter, Pastyik Ágnes, Vajda Eszter és Vasvári Zoltán. Bizony, jövőre ennek is már negyedszázada lesz!

A lányok a viseletet, az étkezési szokásokat, népszokásokat, lírai és epikus műfajokat és az igen erős helyi baptista közösség folklóráját és társadalomnéprajzát vizsgálták. E dolgozat szerzője, mint egyedüli férfi a diákcsapatban hely- és határnév-gyűjtéssel foglalkozott és az erdőkiélés szokolyai formáit tanulmányozta. Az esték mindig a közös megbeszélésekkel, a tapasztalatok, dilemmák megosztásával teltek, amikor is tanáraink okos tanácsai lendítettek minket tovább a másnapi eredményes munkához.

Szilágyi Miklós (1939)

Küllös Imola (1945)

Kézdi Nagy Géza (1958)

Engem legjobban a falu erdőgazdálkodása érdekelt, gyűjtéseimben erre koncentráltam. Ezekből hamarosan szemináriumi dolgozat született, majd tovább folytatva a munkát tudományos diákköri pályamű, amellyel az 1991. évi XX. OTDK-n III. díjat nyertem. Első tudományos publikációm is a szokolyai gyűjtésekből született, lásd pl. Szokolya erdőgazdálkodása. *Börzsönyvidék*, Szob, 1993. 166-178. p.

De nemcsak mi, diákok gyűjtöttünk, tanáraink is kihasználták az alkalmat. Szilágyi Miklós életinterjúkat készített. A Polyák János (1912) gazdával készített 400 percnyi magnetofonos életinterjújából a *Tekintet* 1990. évi III. évfolyamának 4. számában *Finesszel köll élni* címmel hosszabb részleteket közölt, majd a *Börzsönyvidék* (1993) tanulmánykötetben jelent meg a szokolyai állattartásról szóló élményelbeszélés.

A szerző terepszemlén a Szokolya fölötti erdőben (1989 telén) Vasvári László felvétele

166

SZOKOLYA ERDŐGAZDÁLKODÁSA

VASVÁRI ZOLTÁN

Bevezetés

1989 szeptemberében egyhetes terepmunkán vettem részt Szokolyán. 1938 őszén már járt a faluban egy néprajzos gyűjtőcsapat, kutatási eredményeiről a *Néprajzi Értesítő* hasábjain számoltak be.¹ Ez adta az ötletet, hogy választott témám, az erdőgazdálkodás területén megpróbáljam felmérni a változásokat 1938-tól napjainkig. Be szeretném mutatni, hogy milyen változások következtek be az erdőkielés helyi formáiban, milyen változásokat okozott az állami és tsz-erdészet megalakulása, a modern gépi technika bevezetése és a tervszerű erdőgazdálkodás, illetve mennyire éltek tovább a hagyományos formák a munkaszervezet és a technológia vonatkozásában. Szólok a fakitermelés rendjéről, a favágók munkaszervezetéről, valamint a favágás munkaműveleteiről és eszközeiről. Bemutatom az eszköz- és technológiaváltás alakulását és hatását. Végezetül az erdő egy speciális haszonvételi formájáról és megszűnéséről számolok be.

Vasvári Zoltán *Szokolya erdőgazdálkodása*.

In: *Börzsönyvidék. Történeti és néprajzi tanulmányok*.

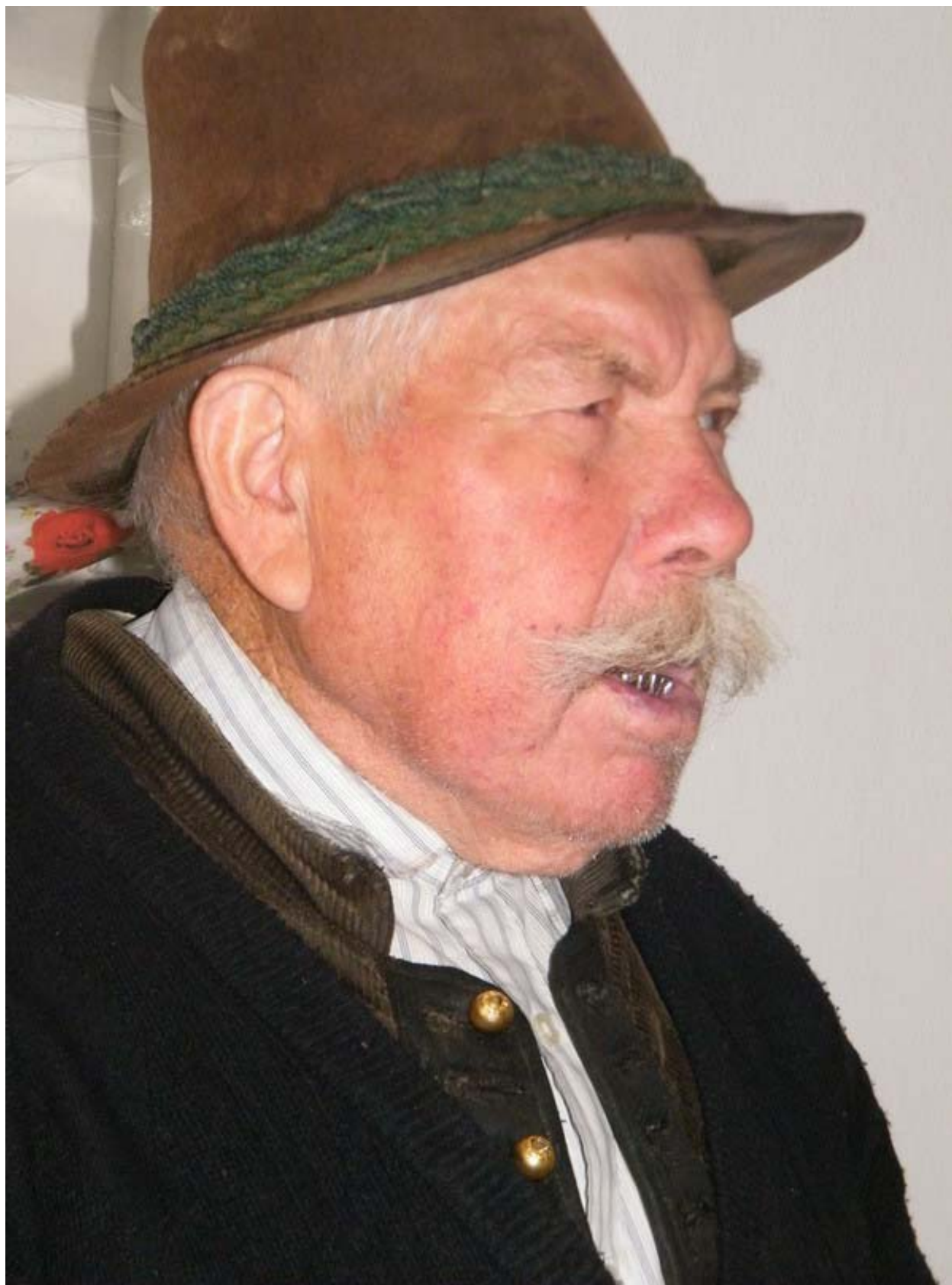
Szerk.: Hála József. Szob, 1993. 166-178. p.

Készülő „*méter*” (farakás).
Vasvári Zoltán felvétele (1989).

Fából készült, cseréptetejű gazdasági épület (ól).
Vasvári Zoltán felvétele (1989).

Eltûnt korok nótáiból énekelve (Végh József felvétele)

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

versei

Kerek-perec ...

az egészen
a parszeknyi semmi
van csak kívül
alattunk

a múzsa a gond
csak felfelé

itt még tudjuk
kezet fogtunk

*

gondolatodban fejemre
babért símogatsz
vigyázz
rám futott életedre
és töviseimtől
bár őket ne törd
az egyszemű
és a szirén
az alvilág
fortyog életedért
vigyázzd
a kormányt
a szélirányt

*

az egy szál vörös
oldalhajtságán
a négy levéllel
tulipánodért
eskünkben
most is
szeplőtelen

*

esteledik
én még kapirgálok
az összeállítási rajzomon
az alkatrész jegyzéken
hátha új verziók is kirakhatók
... még a szünetig

Játszó terem

hol is a létezésem, körös körül
mindkettő a végtelen,
kívül vagy belül testemen,
de az egyben egymás negátjai,
gondolat kerítések,
átvillanások, lehet, villogások

régóta érzem hiányaim,
némelyik fáj, elveszett,
de nem , mégsem, csak messze
vitte rólam a mosdóvizem,
vagy levette rólam az ott,
az itt, a valahol, bélyegnek,
billognak égetve, rézkarcnak,
mindegy, lenyomat, lógó logo

szétszóratva világgá mintám,
majd más csillaghalmazok
egy porszemére is áttermek,
remélem, és terjedek,
szakadatlan fonalakon,
mint az élet, rezgő,
nagyfrekvencia, kis amplitúdó,
avagy felzaklatva plazmaözön,
lehet, azzá is lehetek

háttérzene álló hullámai, csak
a ráismerés a felhangok játéka

bodrozódok, bodrozódok,
rügyözön nélkül már, virág
magjaim keresem néha, néha,
nehogy botor célok
után kajtatva délibábokat fessek

hullámok ringatnak, mintha fák
lombhalmazait szellő ingatná,
fodrozó koronák,
kedvemért, tisztulásomért,
... vagy csak az útra terelgetnek,
nyomokat sepregetve élém

tudom, gyökered leszek, ... várj

B. TÓTH KLÁRA

Levélszarkofág

A régi címem mint a szarkofág
csak emlegetni járok néha vissza
a tûnt jelent de nézd a mész beissza
az embercseppek betûpárlatát

Illesztgetem a törmelékeket
egymásra írt szövegből arcainkat
miféle örvény lenne – lélekillat
vagy érfalon csikorgó vésetek

sugározódtok new roman betûn át
a mondatokban megmártom magam
ma biztos védelem az ál-valóság

s itt újra léteztek mindannyian
előhívódtok mint bemattult hiány
egy rég megsárgult dagerrotípián

A mesemondó Bartus Teri nénivel, a balassagyarmati Palóc mesemondó

verseny díszvendégei között (Karaffa Gyula felvétele)

KOVÁCS T. ISTVÁN

KÜLÖNLEGES OLVAMÁNYAIM

Költők közvetlen közelről

Azt gondolom, hogy az igazi költő nem számításból csatlakozik valamilyen eszméhez. Hovatartozását a világ őt ért jelenségei, rá gyakorolt érzelmi hatásai motíválják. Ami persze elég bonyolultan történik és annak is szerepe van, hogy ki, milyen környezetből érkezett az irodalomba. Aki nem az őszinte érzései szerint akar alkotni, hanem erőszakot véve önmagán, annak a művei alkalmi sikereiken túl, az egyenári virágok sorsára jutnak.

Így gondolom én ezt, aki sem esztéta, sem irodalomtörténész nem vagyok, csupán a jó versek kedvelője, aki például *Péter Péter* váci költő őszinte érzéseken alapuló verseit is mindig szívesen olvassa.

Az *idő hálójában* című új kötetét az elmúlt év őszén vehettem kézbe, nem sokkal azután, hogy a Rím Könyvkiadó megjelentette, s kikerült a Rím Nyomda és a Pannónia Nyomda műhelyéből.

Dr. Pomogáts Béla író, irodalomtörténész a kötet ajánló soraiban azt írja, hogy ez a kis terjedelmű könyv valójában egy költői életmű foglalata, amely az évtized termését foglalja össze.

Pomogáts Béla, a költő többszörösen megnyilvánuló érdeklődését méltatja a nemzettörténelem tragikus tapasztalatai, az elhunyt költő elődök és kortársak emléke iránt. A sorok írója figyelemre méltónak tartja, hogy Péter Péter szűkebb pátriájának, Vácnak és környékének az ott kibontakozó irodalmi-kulturális életnek állít emléket. Ezek a váci versek joggal indokolták azt, hogy ez a szép történelmi város saját költői krónikásának ismerje el — írja a magyar irodalom tekintélyes személyisége.

Ismert költőkkel való személyes találkozások alkalmával szokott eszembe jutni, hogy serdülő koromban milyen nagy élmény lett volna számomra a szép szavak, gondolatok mestereivel személyesen találkozni. Hiszen távoli, sejtelmes világban élőknek véltem őket, de most itt vannak, hús-vér emberként, természetes közvetlenséggel fogunk egymással kezét. Költő ajándékoz meg egy másik költő verses kötetével. Egyikük közeli ismerős, másikuk ma már távolabbi, mert évtizedek óta nem láttuk egymást. Talán nem is emlékszük már rám *Csáky Károly*, aki egyszer interjút adott nekem, még ifjabb zszurnaliszta koromban.

Az ő verseiből nem kell itt bemutatót tartanom, mivel a Börzsönyi Helikon minden számában olvashatjuk azokat. A szintén a múlt év végén kiadott: *Fohászok Isten árnyékából* című kötet példásan sok támogató segítségével jelent meg, *Karaffa Gyula* szerkesztésében és előszavával. Magánkiadásban a balassagyarmati Runner Kft. Nyomdaüzeme készítette el a könyvet.

Az előszó írója szerint;” *Csáky versei a hit szövetét adják, egy olyan erős szövetet, ami megvédene akkor is, ha a tizedik emeletről ugranék a bizonytalan(ság)ba! Verseskötete egy imádságoskönyv is egyben, egy imádságos könyv, amit nem egy szuszra kell végiglapoznunk, hanem, ha bajban vagyunk, akkor kell elövennünk.*”

A költő-tanár, néprajzi író új kötete, nem az első olvasói találkozásom a szerző munkáival. A *Honti barangolások* és a *Szülőföldi vallomások* című könyve keltette fel először a figyelmemet, s ennek és *Zalabai Zsigmond; Hazahív a harangszó* című kötetének volt meghatározó szerepe az Ipoly-Garammenti, két országban, de egy hazában élő emberek hagyományai, kultúrája és élete, sorsa iránt. Ebből az alkalomból most jó szívvel ajánlom ezeket a könyveket is olvasásra azoknak, akiknek még nem volt szerencsájük hozzájuk.

Péter Péter

Várakozás

Itt ülök némán a sötétben és várok;
fölköttek roppant fényévek robognak el,
várok amíg megjössz, karjaid kitárod,
s szemed tükrében fellobbognak a lángok.
Szunnyadó parázs az éjszaka kormányán,
Várlak, őrzöm a lassan kihunyó tüzet;
jöttére várok a lángszín hajnaloknak,
s ha megjössz majd, a napba rohanok veled!
Várom, hogy kilépj a csönd jeges honából,
s az űr sötétjén át lángra gyúljon szavad,
amíg csak a csillag hűlt tükörben remeg,
s fel nem villámlanak a tűzfényű szemek.
Fázom. Hallod!? Vágyom a tested melegét!
Áll a csönd a tér-idő lomha, örökmély
tavában, köd borong hűvösen felette —
s neved üvöltöm a konok végtelenbe...

Egyszer volt csak nyár

Egyszer volt csak nyár úgy istenigazában!
Mikor perzselt a fény és lecsordult a láng,
álmos nagy réteken fellobbant a pipacs,
és felizzott kéken a napban a hatáng.

Forrt a tó ezüstje, és gőzölt a patak,
ijedten hajoltak meg a porban a fák,
mikor megérkeztél szöke lobogással,
felgyújtva a búza megolvadt aranyát.

És zuhogott a fény gyilkos kék szemedből,
csókod után égett, felperzselt föld maradt,
riadtan szöktek a darazsak és lepkék,
nyomodban pusztulás és halál haladt.

Mert végül ez a nyár mindent felemésztett
— kiszült rétek, mezők, száradó virágok —
úgy készült meghalni körülünk a világ,
mint emlék kormába fúló régi álmok.

És tudom, hogy akkor te is megriadtál,
s felhők gyűltek szemed kéklő mély tavában,
mégsem oldódik fel többé ez az aszály
könnyeid leomló, langyos záporában.

Még kevés a fény!

Azt hittük,
köröttünk mindég fények lobognak majd.
Úgy jöttünk ide
zölddel habzó réteken keresztül,
az ég tintakékkel szikrázó kupolája alatt,
az arannyal sárgulló napból
a vizekre csorduló fények
színes zuhatagán át,
hogymagunk köré csavarjuk szalagként
a szivárvány villogó ívét.
— Így érkeztünk meg a szürkességbe!
Szürke esők mossák arcunkat,
a színtelen fákat,
a vizek megvakult tükrét,
és sár dagad talpunk alatt — sötét, ragadós.
Nem látjuk a napot,
és nem köthetjük magunk köré a szivárványt;
visszanézve ólmossá fakult az út is,
amelyen jöttünk, s a szürkességbe lassan
az ember
önmaga is bele szürkül...

Váci alkonyat

Égnek a napban a fák koronái,
hallgat a csöndben az alkonyi táj,
lobban a napsugarak ragyogása:
mossa a vízben a fény aranyát.

Fellegek árnyai futnak az égre,
izzik a gyolcsuk — a fény zizegő,
majd tovaúsznak az éteri csendben,
s újra kibomlik a tér remegőn.

Álmosan indul a nap le az égről,
bíbor a vére s a vízre csepeg,
ballag a színnel a vén Duna halkán,
s reszket a habban a kék-lila hegy.

És a Pilisnek az árnyvonulatja
nyugszik az álmos víz tetején,
mélyül a kékje a csöndbe fagyottan,
s megfeketül rajt' lassan a fény.

Csillan a hullám partra omolva,
freccsen ezüstje, a gyöngyragyogás,
szunnyad a hegynek a mély sziluettje,
s lassan elúszik az estben a táj.

"Ó, bozsemej!" Pista bácsi adomázik (Karaffa Gyula felvétele)

CSÁKY KÁROLY

versei

Unokám naplójába

Csillag sem látszott
a ködös januári éjszakában,
de bent áldott állapotban
fekvő anyák vajúdtak ágyukon,
s felsírtak sorra
a kinyílt méhekből
előbújt csecsemők.

Kisdedek hangját
hallgattam szorongva
én is,
próbáltam felfedezni köztük
unokám első sikolyát.
Helyette azonban
csak a mobil csöngött,
lányom szólt:
még nem jött el
ideje az örömhírnek.

Hajnalban már
a rigók is füttyörésztek
a kórkáz párába bújt
fáinak ágain,
s a folyosón túl
a kapuk tovább nyitódtak.

Csak álltam a köszöbön,
mint árva utóda
hajdani pásztoroknak,
mikor megjelent
egy fehér köpenyes alak,
mosolygós arccal jelezve:
jó úton járnak odabent,
s mielőtt elüti a delet
Léva harangja,
pólyába kerül az Úr ajándéka,
a második unoka,
kicsi Zoltánka.

Egyszer csak
áttört a szürkeségen
Isten ragyogó arca,
fentieknek mosolya
a délelőtti napfény,
felkapta örömkönnyeim,
hogy üdvözölhessem
az anyja mellől hozott
gyermeket,
gyöngyszemét
a reménynek.

(2014. jan. 10.)

Gyónás kéréssel

Uram, adósod
vagyok
s méltatlan
szolgálatodra.

Ha szakadékok
tátongnak errefelé,
mondd,
miként
közelít-
hetnék
hozzád?

Uram,
engedd,
hogy naponta
feltekinthessek az égre,
esténként
mennyboltod alá bújhassak,
mint őrzőangyalaid
szárnyai alatt bújtam egykor
anyám puha párnáihoz.

Engedd, Uram,
hogy belelássalak
a holdsugárba,
csillagragyogásba
meg a felhők vonulásába.

Add,
hogy elcsendesedjek
a háborgók közt,
és találkozzam veled
minden ébredésemben,
a nappalok forгатagában
kisírjam könnyeit
a kínak s az
örvendezés-
nek.

Add
magad
fiadnak,
Atyám,
hogy tied
lehessen
feloldozás után.

(2014.1.15.)

KEREKES TAMÁS

A barackba zárt szellem

Holt Költők Társulata
interjúk holt írókkal VII. rész

Ernest Hemingway Kisecseten

Hogy jutottál el ilyen magasra?

-Gyakorlással, gyakorlással.

-Hem! Hogy lettél író?

-Na ne ilyen szárazon. Toljunk fel egydeci féldecit. Nos, 22 évesen az ember nem olyan kiforrott, mint a háromhónapos malagabor, és a Toronto Star (Toronto Szar-a szerk.) munkatársaként utaztam a lausannei béketárgyalásokra, ami lezárta a görök-török háborút. A vonaton azonban elvesztettem a bőröndöt, amelyen az addig írt összes verseimet és elbeszéléseimet tartottam, kivéve az My Old Man (Az öregem), így mindent előről kellett kezdenem.

Amikor az ember túl fiatal a borotválkozáshoz, a derûlítás tökéletes gyógyír a kudarcokra.

-Mit jelent a számodra a művészet?

-Itt van a turflap, ez a mesemondás igazi művészete.

-Ernie! Mi tetszik itt a legjobban a Bükk és a Börzsöny közt?

-A balegyenesem, meg az, hogy cserszömörccével törölhetem ki a fenekem.

-Igaz ez, amit Rólad írnak?

“November 30-án beutalták egy kórházba, itt 11 alkalommal kezelték elektrosokkal. Régi barátja januárban találkozott vele újra, a kórházban. Nem változott semmit: azt mondta, hogy a kórterem is be van drótozva, a telefonját itt is lehallgatják, és a betegek egyike szövetségi ügynök. Miután kiengedték a kórházból, kétszer próbált végezni magával, aztán egy repülőút során, miközben a Mayo Klinikára szállították, megpróbált kiugrani a gépből. Wyomingban a gép leszállt egy apró javításra, ezalatt megpróbált belegyalogolni a forgó propellerekbe.”

-Fehér rumot mérnek itt, Tom? Kérj három üveggel. Utána jöhet a boks. Egyébként a legjobb knock out az elektrosokk.

-Mit szólsz Ernie, hogy a magyar miniszterelnökről az a pletyka kering, hogy skizofrén?

-Jó neki, mert a skizofrén sohasincs egyedül.

-Ernie? Miért vetted olyan tragikusra a Folyón át a fák közé befejezését?

-Mert épp akkor haraptam le a feleségem csiklóját.

-Részt vettél mindkét világborúban, négyszer nősültél, komolyan ittál – s közben még írni is volt időd?

-Az írás emberi dolog, a szerkesztés viszont isteni. Jégkocka van?

-Igaz a Guardian állítása, miszerint a szovjeteknek is dolgoztál?

“Hemingwayt egyébként “dilettáns ügynöknek” írja le a KGB-dokumentum, amiből kiderül, hogy 1941-ben szervezték be közvetlenül a kínai utazása előtt. Ekkor kapta az Argo fedőnevet, majd elég gyorsan bizonyította, hogy érdekelné a dolog, ezért Havannában és Londonban szovjet ügynökökkel találkozott. Ügynöknek egyébként elég béna volt Hemingway, nem tudott értékes politikai információt adni, és terepen sem tudták használni, úgyhogy a negyvenes évek végén a kapcsolat a szovjetek és az író között megszakadt.”

-Hozod már a jégkockát, vagy azt is nekem kell elintéznem?

-Hemingway, nem jöttél ki jól Zeldával. Azt állította, hogy egyenesen biztatta férjét az ivásra, hogy elterelje a figyelmét nemcsak a regényírásról, hanem még novelláiról is, melyeket folyóiratoknak próbált eladni. Ez a „kurválkodás”, ahogyan a novellákkal való házalást Fitzgerald, majd Te is nevezted, fájó pontja volt a

barátságunknak. Fitzgerald bevallotta, hogy először mindig hitelt érdemlő formában kezdte meg novelláit, de aztán kiegészítette valamilyen bizarr részlettel vagy csattanóval, csak azért hogy eladhatóbbá tegye őket- állítják az életrajzíróid.

-Még egy calvadost!

-Ha kevesebb fehér kubai rumot iszol, ha kevesebb gromba spanyol bort, ha kevesebb a szeretőd, ha jobban vigyázol magadra, ha betartod orvosaid óvó tanácsait, és persze, ha nem lövöd magad szájba kedvenc vadászpuskáddal, ma volnál 105 éves. De az nem Te, Hemingway lennél. (az utolsó mondat O. Nagy Zoltán ötlete nyomán született)

Irodalmi zárójelentés

Huxley a rétsági ambulancián

A meszkalin megnyitja azt az utat, amelyen Mária már végigment, de bezárja azt, amelyen Márta jár.

Tiszarézvári Alkaloida Addiktológiai és Toxikológiai Osztály

Dr. Bodler /Bor és Hasis Szekció/ adjunktus

Dr. Quincey /Ópiumevés / egyetemi tanársegéd a Pszicotropbarát Társaság tiszteletbeli tagja

Anamnesis: Első alkalommal gyógykezeljük osztályunkon. Familiáris anamnesise lényegében negatív. Egyéni anamnesiseében szerepel A lángész és az istennő, és A szép új világ elkövetése. Felvételére beutaló alapján került sor. Az észlelés kapui c. művének megírása kapcsán /Gönczöl Kiadó, 1997/

A beutaló szerint két hete vizionárius-acusticus hallucinációi alakultak ki, melynek hatására vonatkoztatásos doxasmak jelentkeztek. Nagyfokú dekoncentráltóság, iritabilitás alakult ki. A felvételnél a környezet ingereit illuzorikusan meghamisítja.

A felvételi status rögzítésénél - annak ellenére, hogy az egyén betegségbelátással nem rendelkezett - nevezett Huxley által elmondottakra támaszkodtunk.

Az ambulancián elmondva Huxley közölte, hogy egy szép májusi nap bevett egy fél pohár vízben feloldva, négytized gramm meszkalint, majd leült, és várta az eredményt. Elmondása szerint problémát okozott számára, hogy valaha is el tud-e látogatni olyan világokba, ahol Swedenborg vagy Johann Sebastian Bach otthon voltak, mint az is, hogy sohasem fogja megtudni, milyen érzés Sir John Falstaffnak vagy Joe Louisnak lenni.

Beszámolója szerint a drog bevétele után fél órával, arany fények lassú táncára lett figyelmes. Kevéssel később fényes, folytonosan változó, vibráló mintájú energia-csomópontokból pazar, vöröslő felületek kezdtek hömpölyögni és terjeszkedni. A látomások sem antropomorfak, sem ijesztőek, sem erotikusak nem voltak. Elmondása szerint azt látta, amit Ádám látott teremtésének hajnalán, a pusztát a pillanatról, pillanatra változó csodáját. Eltekintve attól, hogy mindez egy rózsacsokor láttán bontakozott ki benne /a rózsák, az rózsák, az rózsák /e. cummings/, a páciens beszámolója valahol Heidegger létfelejtése után, de Wittgenstein Filozófiai vizsgálódásának analitikus episztemológiája előtt helyezkedett el, önmagában alacsony frustrációs toleranciára, valamint maniac depressív talajon kifejlődött megalomán doxasmára utal. Szintén a wittgensteini nyelvfilozófia pszichiátriai kórképeket megelőző hatására utal a páciens ama kijelentése, hogy első ízben értette meg, nem verbális módon az Üdvözítő Látomást. További abúzusra utal a páciensnek az a közlése, miszerint: látta a könyveket, de térbeli elhelyezkedésük nem érdekelt, amit észrevett, hogy mindegyik élő fényvel izzott, és néhányból a dicsfény jobban sugárzott, mint a többiből, ami alapján dr. Plotinosz /jelenleg nem praktizál/ terapeuta kísérlete következtethető ki. A realitás érzésének elvesztésére utal a páciens következő megjegyzése is: „Azon jelzők alapján ítélve, amelyeket Homérosz adott a trójai háború hőseinek szájába, az derül ki, hogy annak idején a színek megkülönböztetése terén alig múlták felül a méheket. Az emberiség fejlődése - legalábbis ebből a szempontból - bámulatos.” - holott Homérosz köztudomásúlag vak volt. Esztétikai aberrációit leginkább a Vermeer-ről elmondottakkal tudnánk megvilágítani: „Igen, Vermeer. Ez a titokzatos művész

háromszorosan is tehetséges volt - rendelkezett azzal a látásmóddal, amely a kert végében lévő kerítést dharma testként érzel, azzal a tehetséggel, hogy annyit adjon át ebből a látomásból, amennyit még az emberi korlátok lehetővé tesznek, valamint azzal a körültekintéssel, hogy a festményeiben a valóság ábrázolható aspektusaira korlátozza magát, mert bár embereket ábrázolt, mindig is csendéletfestő volt.” S ezt azzal bizonyítaná, hogy Vermeer soha nem kérte a modellt álló lányokat, hogy úgy nézzenek ki, mint egy alma.

Kórlefolyás: Osztályunkon per os neurolepticus és polyvitamin terápiában részesült. Fenti terapia hatására psychomotoros nyugtalansága, vizionárius beállítódása megszűnt. Adaptációkat sikeresen abszolvált.

Mai napon részlegesen kiegyensúlyozottan otthonába emittáljuk.

Kezelési javaslat: Szigorú meszkalin tilalom!

3X1 tbl. Stazephine

Pszichiatriai szempontból potestálható.

Ideggondozói controll. dr. Havelock Ellis és Timothy Leary osztályán

Mikszáth mesél

“Egyetlen eleven emberrel találkoztam, akiről regényt is írtak. A “Kaméliás hölgy” Armandjával, egy öreg kalandorral, aki Gleichberg melletti Bertholdstein nevű tündérvárában lakott mesés kincsei között. E meggörnyedt hátú, villogó, fekete szemű öreg urat Seffert pasának hítták. Származására lengyel gróf volt, sokat tartózkodott itt Pesten is régibb időkben, fiatal korát azonban Párizsban töltötte s Gautier Margittal való viszonyát (a lányt persze nem így hítták) maga beszélte el ifjú Dumasnak. Egy ízben kérdezősködtem tőle a világhírű regény fundamentuma felől. Kedvetlenül rágicsálta nagy, tömött, fehér bajuszát. -Ah, hagyja kérem. Dumas egészen tönkretette a témát. Sosem bocsátom meg neki.”

Proust: Az eltűnt tudó nyomában

“A szakács műve múlandó, minél jobb, annál hamarabb elpusztítják! De ő maga titkos hős, jobbára ismeretlen, a konyha egyszerre szabadságának és száműzetésének a helye.”

- Marcel? Mi az írástechnikád lényege? És igaz-e a vád, hogy feltaláltad a cselekmény nélküli regényt?

- Nos. Tehát a cselekmény Swann szerint: “A szalontüdőhöz jó keserű, pilseni típusú sör dukál, pár üveget, ha eddig nem tettük, most rakjunk be a jégsezekrénybe. Ha az utóbbi időben Párizsban, esetleg Franciaország más területén időztünk, az üresjáratban aperitifnek igyunk kirt. Ehhez az előbb említett helyeken beszerzett feketeribizli- vagy eperlikőr (crème de cassis, crème de framboise) szükségeltetik, az ujjnyi likőrré öntsünk 1-1,5 deci fehérbort, és kész is (a kir royal ugyanez fehér pezsgővel).”

-A technika

-1. A jól megmosott tüdőt és a szívet fokhagymás, babérleveles, sóval, egész borssal ízesített vízben felteszem főni és még beledobok 1 nagy fej egészben hagyott, megtisztított vöröshagymát is.

2. Kb. 1,5 órát főzöm fedő alatt, majd amikor a szív és a tüdő megpuhult, kiviszem a főzőléből, kihűtöm, hörgöktől, inaktól megtisztítom, és vékony metéltre vágom.

3. Kevés olajon 1 ek. cukrot világosra pirítok, majd a 1 púpozott ek. lisztet hozzáadva tovább kevergetem, beleteszem a 2 fej apróra vágott vöröshagymát, hozzányomok 2-3 gerezd zúzott fokhagymát, beledobok 3-4 babérlevelet. Hozzáreszelem 1 citrom héját és pár percig tovább pirítom.

4. Tűzről levéve pirospaprikával megszórom, vízzel vagy a főzőlével felöntve mártás sűrűségűre forralom.

5. Ízesítem sóval, mustárral, citromlével, cukorral. Beleforgatom az összevágott belsőségeket és további 4-5 perc alatt jól összeforralom.

Zsemlegombóc elkészítése:

1. A zsemleket kis kockákra vágom, kevés olajat locsolok rá és sütőben világosra sütöm.
2. A finomra vágott vöröshagymát felhevített olajon aransárgára pirítom.
3. Lisztből, tojásból, kevés vízből sűrű galuskatészta készítek, beleforgatom a pirított hagymát, a finomra vágott petrezselyemzöldet, sóval, borssal ízesítem, majd beleforgatom a zsemlekockákat.
4. A masszából vizes kézzel gombócokat formálok és forrásban lévő sós vízben kb. 8-10 perc alatt kifőzöm őket.
5. Tálaláskor a szalontüdőt a zsemlegombócokkal körítem, citrommal, tejjel díszítve kínálom.

-Marcel? Megtalálható az eltűnt tüdő?

-Arra a boldogságra, melyet, mint író hiába kerestem az arisztokraták köreiből, a szerelemben és a művészetben, végül saját belsőmben bukkantam rá. Ez az „időtlen esszencia tesz engem egyedül képessé arra, hogy újra megtaláljam az elveszett tüdőt”. A „való élet” felé vezető út a gondolkodásmód és az érzékszervek gyökeres megváltozásának útja, mely „ellentétben áll az önimádattal, szenvedéllyel, értelemmel és szokással”. Ami felületesen szemlélve talán kudarcnak tűnik, végül mégis sikernek bizonyul, mert kizárólag a „tév”-eszmék megsemmisítése nyitja meg az új képességek kapuit, és győzi le a „felejtés megsemmisítő erejét”. A „másik én az, mely a tervet megalkotta”, amely azután „emlékezik” és „egy még előhívatlan fotónegatívként fejlődik”.

Beszélgetés Gogollal

2050-ben Gogol felébred a hibernálásból. Péterváron kimegy a Névai sugárútra és megdöbben, hogy milyen gyönyörű autók, csinos, jólöltözött nők és tömött kirakatok vannak. Elégedetten beül az első vendéglőbe. Lehajítja az első „szto gramm” jeges vodkát és elgyönyörködik az itallapban. Zakuszkák, tokhal, szarvasgomba, kvasz, borscs, Sztroganoff-bélszín, nyelvhal stb. Nem tud uralkodni magán, s amikor jön a pincér, megkérdi,

-Mondja, mióta van Önöknél ilyen árúbőség?

-Hát a nagy háború befejezte óta.

-És győztünk?- kérdezi Gogol.

-Természetesen.

-Akkor fizetek.

-104 dollár, 50 cent.

-Mindannyian Gogol köpönyegéből bújtunk elő- mondják az irodalomtörténészek- és Te? Nyikolaj, honnan?

-A Te köpönyeged honnan való?

-A jövőből.

-Én már csak a jövőre koncentrálok: “2068-ban a kínaiak által uralt Szibériában szlopáriumnak tűnik a jövő: az emberek elveszülő szöveggel kitapétázott bunkerekben laknak, hiperaktív megvilágítással. Itt dolgoznak a tudósok, akik írók szervezetéből kékhájat állítanak elő, s iráni, zoroaszteri /a Földbaszók csoportja /törzsek segítségével a múltba röpitik azt, hogy megváltoztassa jövőt. A kísérleti telepen egy pulyka nehezebb, mint egy ember, maga Tolsztoj is csak 112 centi. A kékháj rajta és a többi, klónozott írók nevét viselő mesterséges szörnyeken termelődik, akiket titkos módszerekkel épp e célra tenyésztnek. Ez a titokzatos anyag/ jégbe burkolva/ megőrzi hőmérsékletét, csak írókon képződik -a lélek mérnökein-

- Mi történt a holt lelkekkel?

-A kancsukat még sűrűn használó cári rendszerben csak azok a földbirtokosok kaphattak pálinkamérési engedélyt, kik írásban legalább kétszáz jobbágyot fel tudtak mutatni. A vodka jól fizetett. Ezért a földbirtokosok a halott jobbágyokat is élőknek tüntették fel az összeírási ívekben, hogy megkaphassák az engedélyt.

Az objektív realitás-lázálom, amit a vér alkoholszintjének elégtelensége okoz, népi bölcsesség.

- Mi van a híres Nyevszkij Proszpekted-del, Nyikolaj?

Pityerben – így becézik Pétervárt az oroszok – az ír kocsmákban Guinness-t isznak, aminek feketekávé illata van, s hajnali kettő körül térnek át a sörre. Még lehet választani a nyitva tartó Dostoevsky bár és a Bronx közt, ahol egy korsó sör kevesebb, mint fél dollár és amatőr sztriptíz is van. Aki akar, levetkőzik. A söröző körül újság fecniket és üres kólás dobozokat forgat a szél. A szemét között mocsokréteg borította kéregető gyerekek, hajléktalanok és bolond ősz öregasszonyok. A járda közepén irreálisan hatalmas ürülék-kupac. Seholy lélek, a holt világon elborzadt emberek már rég elköltöztek. Egy ajtón, ahol egy kihalt civilizáció idején az alsó zár volt, most egy kartonlappal elfedett rész van. A nők fele frigid. A bár előtt koldus, szatyornyi staniclivel, rajtuk felirat:

„Édesanyám utolsó lehelete”.

- Nyikolaj, És mit hozhat a jövő?

“Igor utazik a transzszibériai expresszen és az étkezőkocsiban rettenetesen betép. A kalauz támogatja, nem emlékszik a kocsi számára? - kérdegeti, hogy segítsen. -Nem. -Nem tudja esetleg, hogy melyik kupé volt? -Nem. -Nem emlékszik valami egyedi, megkülönböztető jegyre? -De, vidul fel Igor arca, az ablak előtt nyírfaliget volt, legelésző tehéncsordával.”

Szóval, a dolog, egyenlő a dolog történetével, ahogy Hegel mondaná.

-Kezdjük előről, Tom..

-Tehát. Jóllehet az orosz alkoholizmus evangéliumát már megírták, ez az egészséges, tradicionális, már-már Jeszenyinre emlékeztető harsány önpusztítás frivol hangvételével földidézendő az egyszerű, de misztikus orosz lélek nagy utazása, mely alkalmasint végzetébe rohan. Az orosz Nemzetközi Józansági Akadémia szervezőbizottsága szerint az évente egymillió embert veszítő Oroszország Anyácska, mint nemzet, a század végére kihál.

Valaha a szegénységük miatt a disznakkal alvó írekről hittem, hogy nagy ivók, hisz náluk Szent Patrik napja után egy derék írnek hét nap és hét éjszaka kell italiznia. De nem véletlenül Oroszország a világelső az alkoholfogyasztásban.

Az ötszáz éves orosz vodka története átível a szlavofilek és nyugatosok vitáján: először 1502-ben főztek vodkát Moszkvában, igazi “orosz vizecskét”, ám készítése és feldolgozása rögtön rámutat az orosz társadalom patriarchális, nemi szerepeken nyugvó munkamegosztására. Hiszen míg a vodka készítése asszonymunka, mert a feladat pontosságot és türelmet igényel, addig az italkóstolás igazi férfimunka. Indoklás nélkül. Szentpétervárott a lúzer Pall Mall Light-ot szív, a menő viszont ezüstdobozos Malborót. A Nyevszkij legjobb kávézója a Szever. Előtte általában egy csapat görkorus tolvaj ül, noha tíz éve csak a valutaspekulánsok és az ország vezető bérnyilkosai járhattak ide. Az amfetamint nem keverik alkohollal, csak a benzodolt. A sarki palancsintázóban friss a haska. A Láda c. bárban a vécében a kagyló felett lista lóg olyan személyekről, kiknek nem kell használniuk az ülökét. A nyolcas számú a milói Vénusz. A sör a lételem, a vodka extra, a tequila rituálé, és ha semmi nincs, akkor jöhet a bor.

-Nyikolaj. Hogy is történt az a híres eset az elveszett orral?

-Mint az elveszett műfogsorral, amely, ha megéhezett, hazatalált.

Mit jelent az, ha egy izmos ács dolgozik a hajód hátsó fedélzetén? Freud szerint bizonyára jó felépítésű férfival kívánsz kapcsolatba kerülni, ám a Dr. Jung szerint jelentheti azt is, hogy szeretnéd végre befejeztetni a házad bővítését. A legártalmatlanabb ábránd jelentésének megértése is hozzájárulhat a kiegyensúlyozottabb szexuális élethez.

Mottó: Mit tegyünk, ha azt álmodtuk, hogy egy életbiztosítási kötvényen meghamisítottuk egy rozsmár aláírását?

Nem mind arany, ami fénylik

„Freud mesélte nekem, ha egy izmos ács dolgozik hajód hátsó fedélzetén, akkor bizonyára jó felépítésű férfival kívánsz kapcsolatba kerülni. Véleményem szerint ez jelentheti azt is, hogy szeretnéd végre befejeztetni

a házad bővítését” - jelöli ki a szerző saját helyét Simund Freud és Carl Jung közt az álmok értelmezésének teóriatorténétében. Lux Erik, a magyar álomértelmezés doyenje örömmel csettintene a neves rádiókommentátor, szerző alapvetésén: Az álomfejtés inkább művészet, mint tudomány. A gyakran egyértelműnek tűnő ábrándoknak semmi közük sincsen a szexhez, miközben az ember a legártatlanabb ábránd jelentéktelennek tűnő jeleinek megértésével éber életében kiegyensúlyozottabb szexuális kapcsolatot létesíthet.

Annak megértése, hogy ezek a színleg ártalmatlan szimbólumok természetüket tekintve szexuális jellegűek, s hogy az erotikus álmok tulajdonképpen aszexuális jelentést hordoznak, csupán az első lépés az álomtudatosság felé, mely végeredményben az egyén lelki gazdagodásához vezet.

A vágytudatosság értelmezésében a szerző az egyszeri paraszthoz hasonlít, aki szomszédja rémálmaira – aki azt álmodta ugyanis gyakran, hogy fehéregerek kergetik - azt tanácsolta, hogy álmodjon hozzá macskát is.

Dr. Freud arra vállalkozik, hogy áttekintse az álmodás mechanizmusát. Gyakorló impotensek számára jó hír lehet - pusztán elméletileg -, hogy az alvás egy szakaszában (REM-periódus) a férfiaknak erekciója van, attól függetlenül, hogy az álom erotikus tartalmú-e, avagy nem, persze az alvás ugyanezen szakaszában a női vaginában is felgyorsul a vér áramlása – teszi le a voksot a szerző a nemek egyenjogúsága mellett. Elbeszélnek egymás mellett? Nem, erre is van megoldás: Moss szerint, ha két ember szeretkezés előtt találkát beszél meg egymással az asztrálsíkon, ahova sikerül eljutniuk, és együtt érkeznek, testen kívüli élményként felfedezhetik az együttlét örömét. (Mégiscsak van megoldás makacs prosztatabántalmak időszakában – K. T.). És még lelkiismeret furdalásra sincs szükség, hisz a szerző szerint az álmok egy magasabb istenség üzenetei. Azaz egy magasabb fajta öntudat próbál ránk hatni álmainkon keresztül. (Ahogy egy másik neves terapeuta, a lelki jelenségek jeles tengerentúli szakértője, Woody Allen mondaná, végül is az ember nyugodtan elmehet élete vége felé egy barnára sült-csirke mellett, anélkül, hogy előre kalapot emelne neki.)

A kötet segítséget nyújt, hogy a legapróbb részletekig felidézhesük erotikus töltetű álmainkat, hogy szexuális tartalommal töltsük meg álmainkat, hogy beprogramozzuk azokat, és tanácsokat ad, hogy az erotikus álmok hordozta üzenetek értelmezésével javítsunk életünkön. Megtanít álomnapló vezetésére és értelmezésre is. Bőrkötést ajánl, de ez nem rejtett fetisizmus: ön-megbecsülés.

Buktatók

„A szerelmi életed javítását célzó pozitív állításokat is papírra vetheted, mint pl.: Nyitott vagyok a hosszú távú szerelmi kapcsolatra egy szabad, megbízható, egészséges, romantikus, vonzó, intelligens, jómódú nővel/férfival. Természetesen mindenki más-más tulajdonságokkal ruházza fel szeretőjét. Vigyázz azonban, mert az álmok valóra válnak. Nem állítom, hogy nyomban megkapjuk, amit kérünk. Tíz évvel ezelőtt végeztem el ezt a gyakorlatot, s hat hónappal később tényleg megtaláltam azt a férfit, akit kerestem. Az életkort elfelejtettem közölni pontosan. Partnerem tizenhét évvel volt fiatalabb nálam.”

Dr. Freud azzal foglalkozik, hogy hogyan találhatjuk meg álmaink segítségével a számunkra ideális partnert. Így például „Cynthiát meglepte, hogy érzéki, túlfűtött álmodt egy nála húsz évvel fiatalabb fiúval (mellkasán és hasán feszes volt a bőr). Ez az álom felkeltette benne a szexuális vágyat, amit korábban elveszítettnek hitt. Randevúra hívta Andyt, azt a vonzó fiatalembert, akivel jógaórára járt. Holott negyvenhatodik születésnapját csupán egy gallon jégkrém társaságában töltötte”.

Vezérkalauz került kezünkbe: megérthetjük Horst Wassermant (Metterling főhőse, aki a Szörnyűséges sajt vallomásainak szerzője, aki a Heringfilé dráma impotens alakja, s egy váltás fehéreneműért ölt, illetve Anna Freud tanulmányát (Pszichoanalitikai Füzetek, 1935) Metterlingről, aki azért lökte Rilket a mézbe, mert az állítólag a barna szemű nőket jobban szerette. Egyébként Metterling volt az, aki állkapcsa titkos ellopásról szőtt kormánytervet ismertetett, s egy jénai nyaralásalkalmával négy napon keresztül csak a padlizsán szót tudta kimondani. Álom és realitás, valóság és fantázia. Igaza van Woody Allannek, amikor azt mondja, hogy a descartes-i axiómát jobban is ki lehet fejezni: „Nicsak, ott megy Edna a szaxofonnal!”

SZŰK BALÁZS

TÖRTÉNELMI RETÚR

A hámozás a vonat elején kezdődik
Kihajózni veszélyes!
A hajtók befelé nyílnak!
Az alagútban a kalauz keze nyoma:
a feketelyuk.
Vigyázz! Észfék!
Akit a vonat füstje megcsapott,
csapot-papot itt hagyott.

Az egyik jóbarát, Dsupin Pál (www.dsupinpal.hu) (fotó: Kocsán László)

CSÁKY KÁROLY

Emlékezések és vallomások VII.

Irodalmi emlékhelyek, emléktáblák az Ipoly mentén

„A közösség nemcsak kegyet gyakorol, ha valamelyik tehetséges fiát megbecsülésével megtiszteli, hanem önmagát is felmagasztalja és értékeli ezáltal.” (Makovecz Imre)

A fenti ajánló sorokkal bocsátotta útjára a világhírű magyar építész, *Makovecz Imre* 1983-ban azt a válogatást, melyet *Kós Károly* erdélyi polihisztor születésének 100. évfordulójára készítettek a tudós írásaiból.

Minden valamirevaló nemzet, önmagára valamit is adó nép becsüli nagy fiait, ahogyan azok is büszkén megvallják származásukat és eredetüket. Jeles szülötteit nyilvántartja a szûkebb szülőföld, a kibocsájtó közösség; bölcsőhelyüket büszkén emlegetik azok, akik messzire kerültek tőle, hírt szerezve neki s önmaguknak.

Évszázadaink során a Felvidékről is nagyon sokan eljutottak a Parnasszusra. Nem csoda, hisz szellemi műhelyek, kulturális központok, intézmények egész sora működött errefelé.

Irodalomról lévén szó, most csak az írók, költők, irodalomtörténészek közül említünk néhányat, mellőzve a rangsorolást és a teljességet. Tájaink szülötte *Amadé László*, *Balassi Bálint*, *Czuczor Gergely*, *Czvittinger Dávid* és *Csenghery Ferenc*. De errefelé ringott a bölcsője *Erdélyi Jánosnak*, *Gvadányi Jánosnak*, *Jókai Mórnak* és *Kármán Józsefnek*. Aztán innen indult *Madách Imre*, *Mikszáth Kálmán*, *Ráday Pál*, *Rimay János*, *Szenci Molnár Albert*, *Szepesi Csombor Márton* és *Tompa Mihály*. Rajtuk kívül e földi világtól vettek megannyian búcsút a Felvidéken. S még több azoknak a száma, akik valamilyen módon kötődtek hozzánk.

A gazdag örökség felelősség is egyben. Mert a szellemi hagyatékot ápolni, gondozni kell. Jeles szülötteinket emléktábla, emlékszoza illeti. És természetesen folytonos odafigyelés - elsősorban a műveikre.

Vajon hogy is állunk mi a hagyományápolás eme fajtáját illetően? Hosszú időn át tájainkon nem örültek az emlékezésnek. Sok helyen így semmit se tudtak a falu kiváló elődeiről, jeles fiairól. Ezért nem állítottak emléktáblákat, és nem vették körül kegyelettel a már meglévőket sem. Az 1989-es bársonyos forradalom után örvendetes módon e téren is történt előrelépés a Felvidéken. Számos helyen készült emléktábla, s rendeztek emléknapot. Településeink visszatértek önmagukhoz, merítkeznek forrásainkban. Az alábbiakban eme fontos eseményeket foglaljuk össze, azokat a helyeket mutatjuk be, ahol a hagyományápolásnak konkrét eredményei, látható nyomai vannak. Mindenekelőtt a *honti és nógrádi régió Ipoly menti területeiről* lesz szó.

Az *Alsó-Ipoly mentén*, Hont megye déli részén települt *Ipolyszalkának* több irodalmi vonatkozása is van. **Radványi Kálmán** (1887-1943) író pedagógus a helység szülötte. **Tinódi Lantos Sebestyén**, a török kor kiváló krónikás írója *Az szalkai mezőn való viadalról* című históriás énekében örökítette meg a nagy Ipoly menti csatát. **Verne Gyula** *A dunai hajós* című könyvében emlegeti Szalkát. 1842-ben itt született a jeles nagy népszínműíró, **Csepreghy Ferenc** (1842-1880). A vele kapcsolatos hagyományápolást illetően az író születésének 150. évében tört meg a jég Ipolyszalkán. Az *esztergomi Balassi Bálint Múzeum* közreműködésével ekkor rendeztek emlékkiállítást a faluban; 1992. szeptember 27-én pedig leleplezték az író szülőházán az emléktáblát. Ennek szövege így hangzik: „Ebben a házban született Csepreghy Ferenc drámaíró. 1842-1880. 150. születési évfordulója emlékéért tisztelettel örökíti meg a Csemadok szalkai alapszervezete.” Az avatóbeszédet **dr. Turczel Lajos** irodalomtörténész tartotta, aki ugyancsak a falu szülötte. (Azóta Turczel Lajos is elhunyt, s a község temetőjében nyugszik.)

Hont megye egykori közigazgatási, szellemi-kulturális központjának, **Ipolyságnak** gazdag művelődéstörténeti hagyományai vannak. A város tulajdonképpen az itt létesített **premontrai központnak** köszönhet felvirágzását. A mai katolikus templom falába építve látható **Fegyverneki Ferenc** sírköve. (A márvány sírkövet közben a templom hajójában helyezték el.) Ő a XVI. század elejétől közel harminc éven át teljesített préposti szolgálatot az itteni kolostorban. Az *európai hírű humanista tudós* a reformtörekvések híve volt. 1511-ben olyan *urbáriumot* állított össze Ipolyságon, amely művelődéstörténeti szempontból a „legnagyobb jelentőségű emlékünkt”. Több *magyar nyelvű ordináriumot* is szerkesztett, s az ő megrendelésére íródott az 219 levél terjedelmű, magyar nyelvű **Lányi-kódex**. Fegyvernekiről utcát és iskolát is elneveztek Ipolyságon.

Ugyancsak utcát neveztek el a városban **Thuróczy Jánosról** (1435-? 1490), a kiváló magyar történetíróról és krónikásról, aki egy ideig a sági konvent jegyzője volt.

Ipolyságon 1993. április 7-én leplezték le az első magyar vonatkozású emléktáblát **gróf Széchenyi Istvánnak**, aki 1830-ban vett részt itt egy megyei tisztújító közgyűlésen, ahol többek közt a megye táblabírájává választották őt. Az emléktáblát **Vetró András** szobrászművész Széchenyit ábrázoló, 57 cm átmérőjű plakettje díszíti.

Egy év múlva **Bartók Béla** is emléktáblát kapott Ipolyságon. Az avatóbeszédet **Fodor András Kossuth-díjas költő** tartotta. A táblán Bartók portréja mellett ez a szöveg áll: „*Bartók Béla 1881-1945. Ipolysági népdalgyűjtéseinek emlékére. Állította a város és az Ipolyság és Vidéke Alapítvány 1994-ben.*” A helytörténész, lapszerkesztő és szakíró, **Gyürky Antal** (1817-1890) 1995-ben kapott emléktáblát Ipolyságon a volt Iparoskör székházának falán.

A közeli határ menti palóc kisközség, **Ipolykeszi** neve elsősorban **Ipolyi Arnold** révén vált fogalomná. Mitológiánk kutatója, a jeles népmesegyűjtő és művészettörténész szoros szálakkal kötődik tájainkhoz. Hisz itt ringott bölcsője, 1823-ban a Hont megyei **Disznóson** született, gyermekéveit Ipolykeszin töltötte. Neki már 1887-ben állítottak emléktáblát a római katolikus templom falán. A táblára került szöveg szerzője Pajor István ipolynyéki születésű költő és műfordító disztihonja így hangzik: „*Itt eme hely növelé Ipolyit kora zsenge szakában,/ Míg lön egyháznak, honnak örökre dísze./ Művészet, tudomány gyászt öltve siratja kimúltát,/ S nagy neve emlékét örökre örzi míg él a magyar.*”

Születésének 170. évében emlékeztek csak újra tisztességesen Hont megyében Ipolyira. Ekkor Ipolyi Arnold Emléknap volt a faluban, mely alkalomból Tempfli József nagyváradi megyéspüspök celebrált emlékmisét.

Az Ipolytól északra települt **Csáb** község szülötte **Szeder Fábián** (1784-1859) író, néprajzkutató és nyelvész. Az utódok „hálátlansága” csak Szeder Fábián születésének bicentenáriumi évében tört meg. Elkészült egy emléktábla is, melyet azonban csak 1985. október 20-án szenteltek fel a római katolikus templom falán, rajta a következő felirattal:

„1784-ben a Hont megyei Csáb községben született Szeder Fábián tudós, tanár, magyar író, benedekrendi szerzetes, a palócság első kutatója.”

Szeder Fábián születésének 210. évében nagyszabású emléknapot tartottak Csábon. Erre elkészült egy Szeder Fábián életét bemutató kiállítás is. Az anyag a faluban maradt, melyet a jövőben egy létesítendő tájházban szándékoznak elhelyezni.

Szklabonya hallatán valamennyiünknek **Mikszáth Kálmán** (1847-1910) jut eszébe. Itt született a jó palóc, a magyar széppróza nagy mestere. A szülőház, sajnos, már nem áll. 1968-ban bontották azt le. 1991-ben helyén egy emlékoszlopot állítottak fel. Azt a házat, melyben Mikszáth későbbi éveit töltötte, többször átalakították. 1978-ban nyílt meg itt az állandó Mikszáth-kiállítás. Ekkor helyezték a régi magyar nyelvű emléktábla mellé a szlovák nyelvűt is. A magyar táblán ez olvasható: „Itt élte át - szülei házában Mikszáth Kálmán gyermek- és ifjúkorát 1852-1872.” A szklabonyai házból három szobát szenteltek az író emlékének. Elsősorban fotódokumentumokat, Mikszáth-kiadványokat találunk a helyiségekben. A kinagyított képek Mikszáth életét, munkásságát, politikai-közéleti tevékenységét mutatják be. Hiányoznak az eredeti relikviák, az irodalmi emlékháznak nincsenek kiadványai stb. 1993-ban a Palóc Társaság jelentetett meg egy kis füzetecskét A szklabonyai Mikszáth Kálmán Emlékház címmel Urbán Aladár szerkesztésében. A Nagykürtösi járásban egyébként 1984-től rendszeresen megtartják a Mikszáth Kálmán Irodalmi és Kulturális

Napokat. (A helyzet e munka megírása óta változott Szklabonyán. Erről külön írásban számulunk be.)

A közeli **Kékkő** várában 1994-től ápolják a Balassi-hagyományokat. A Petőfi Irodalmi Múzeum rendezésében és közreműködésével ekkor nyílt itt állandó **Balassi Bálint** kiállítás, s a Palóc Társaság kezdeményezésére ekkor állítottak emléktáblát is a várkastély falán.

Alsósztrégova Madách Imre faluja. Az U alakú rokokó-klasszicista, barokk szöglettornyokkal ellátott kastélyban született 1823-ban Madách Imre, a nagy drámaköltő, s itt is írta halhatatlan művét, Az ember tragédiáját. Az épületen elhelyezett emléktábla egyelőre mindezt csak szlovák nyelven adja az idelátogatók tudtára.

1964-ben nyitották meg a kastélyban a Madách Múzeumot, mely később Járási Honismereti Múzeum lett. 1984-től a ház üresen áll, restaurálják. A költő földi maradványai 1864-től 1934-ig a községi temetőben pihentek. Akkor a kastély parkjában megépített új sírkamrába tették. Efölött áll Rigele Alajos monumentális, a Tragédi-beli Ádámot megjelenítő szobra. (A sztrégovai kastély mára teljesen felújították, s a kiállítás is megújult.)

Madách nemrégiben **Nagyzellőben** is kapott emléktáblát, abból az alkalomból, hogy 1854-ben az itteni templomban részt vett azon az esküvőn, melyet itt tartott **Madách Károly** Csernyus Emmával. Az Ipolyhoz közeli **Szécsénykovácsi Krúdy Gyula** őseinek faluja. Krúdy több írásában is emléket állít a helynek, illetve a tájnak. Itt született az író nagyapja, s itt vannak eltemetve a dédszülők. A faluban 1993-ban tartottak először Krúdy Gyula Emléknapot.

Losoncnak több kultúrtörténeti emléke is van. A város neves szülöttének, **Kármán Józsefnek** a református temetőben láthatjuk a síremlékét. A református templom melletti Kármán-emlékmű 1895-ben emeltetett. A szülőház helyén álló épületen két nyelvű emléktábla jelzi az író bölcsőhelyét.

Ugyancsak a református temetőben látható **Sükei Károly** (1824-1854) költő, újságíró és műfordító, a márciusi ifjak egyik vezérének a síremléke.

Losoncon több ízben megfordult **Petőfi Sándor** is. Tiszteletére még 1899-ben helyeztek el egy emléktáblát az egykori Miksch-házon, ahol a költő Steller Antal barátjánál lakott. 1975-ben a magyar tábla mellé egy szlovák nyelvűt is elhelyeztek. Több jeles személyiség fordult meg egykor a híres *Losonci Vigadó*ban. Az épületet 1994-ben szépen rendbehozták, s megörökítették a falai közt megfordult híres személyiségek nevét, irodalmi nagyjaink közül **Madách Imrét** és **Jókai Mórét** is.

Kurtánypusztán Mocsáry Lajos (1829-1916) író és publicista, a dualizmus korának legjelentősebb politikusa született. A 160. születési évfordulón az egykori kúria közelében a Csemadok Losonci, Füleki és Fülekkovácsi Alapszervezete állított emléktáblát.

Kitekintésképp mondjuk el, hogy az érintett régió kívül **Erdély Jánosnak** kiállítása, emléktáblája és szobra van **Kiskaposon**. Az utóbbi Nagy János szlovákiai magyar szobrászművész alkotása. **Komáromban** több **Jókai-emlék** is látható. A szülőház helyén álló házban Jókai-emlékkiállítás van. A múzeum udvarán áll hatalmas szobra, Berecz Gyula alkotása. **Balassi Bálintnak Híbbén** és **Zólyomban** is van emléktáblája. Az utóbbit 1994-ben állították. **Batsányinak Kassán** látható az emléktáblája. **Czuczor Gergelynek Érsekújvárbán** áll a szobra. Ugyanitt **Kassák Lajosnak** is van emléktáblája. **Tompának Rimaszombatban** áll a szobra, Holló Barnabás alkotása. A sírja **Hanván** van, ugyanitt látható az emléktáblája s a fejszobra is.

Juhász Gyula Léván kapott nemrégiben emléktáblát. **Krúdyra Podolinban** emlékezik tábla. **Petőfinek** több helyütt is állítottak emléktáblát (Pl. **Eperjesen**, **Selmecen**, **Várgedén** stb.).

Vannak halottai immár a szlovákiai magyar irodalomnak is. **Fábry Zoltán** sírja **Stószon** van. Ugyanitt áll az író háza a hatalmas könyvtárral, amely kutatóhely is egyben. A ház falán emléktábla látható, a síron az író fejszobra, Löffler Béla alkotása.

Gyurcsó István költő **Garamkövesden**, szülőfalujában van eltemetve. A község főterén látható Gyurcsó fejszobra, Nagy János alkotása. (A munka megírása óta elhunyt **Csontos Vilmos**, akinek **Zalabán** van emlékszobája, sírja pedig a községi temetőben található. A fiatalon elhunyt **Zalabai Zsigmondnak ipolypásztói** szülőházában van emlékszobája. **Zs. Nagy Lajos** a **zsélyi** temetőben nyugszik, s néhány személyes tárgyát a falumúzeumban helyezték el. **Nemesoroszi**ban **Ozsvald Árpádnak** van emléktáblája és emlékkiállítása.)

A két háború közti szlovákiai magyar írók közül **Mécs Lászlónak** is van emléktáblája a Felvidéken. Születésének 100. évfordulója alkalmából több helyen is emlékeztek rá, s táblát állítottak tiszteletére **Hernádszentivánon** és **Királyhelmece**n. Befejezésül hadd éljek egy javaslattal:

A felvidéki irodalmi emlékeinket alaposabban és pontosabban számba kellene már vennünk. Minden tekintetben. Mert hiányzik egy megbízható és teljességre törekvő összefoglaló, eligazító kiadvány. Ezt talán a Petőfi Irodalmi Múzeum is szorgalmazhatná. Mert a Magyar Irodalmi Helynevek című kiadvány bizony e tekintetben még mindig hiányos, sok esetben pontatlan.

A néhány irodalmi emlékszoba munkáját koordinálni és irányítani kellene. Mert nincs ezeknek az emlékhelyeknek a témához értő szakembere, hiányoznak a kiadványok, nem beszélhetünk kutatómunkáról. A magyar vonatkozású emlékhelyek szakmai irányítását a jövőben talán felvállalhatná a komáromi Magyar Nemzetiségi Múzeum, hisz az irodalmi hagyományok is a mi örökségünk részei.

Petőfi Irodalmi Múzeum Budapest, 1995. október 4-én (Megjelent a Hungarológia 9.című kiadványban. Budapest, 1997. 11-15.p)

U.i. Eme beszámoló publikálása óta sok minden történt az emlékhelyeket, emléktáblákat illetően. Telejesen felújították például a szklabonyai Mikszáth-házat és az alsósztrégovai Madách-kastélyt. Újabb emléktáblák kerültek a megfelelő helyekre; emléknapokat, emlékünnepségeket rendeztek több helyen is. Kiadványokat jelentettek meg, tudományos konferenciákat tartottak stb. Természetesen ez alól az Ipoly mente sem kivétel. Az alábbiakban szó lesz egy-egy ilyen eseményről is.

További emlékhelyek és emléktáblák tájainkon

A Honti Kaszinó épülete és gróf Széchenyi István ipolysági emléktáblája

Ipolyság városközpontjától északra, nem messzire a Fő tértől egy szép műemlék jellegű épületet láthatunk, amely ma a **Fegyvereki Ferenc Magyar Tanítási Nyelvű Egyházi Alapiskola** (jelenleg gimnázium is) otthona. Még **1888-ban** épült városházának, klasszicista stílusban.

A kétszintes épület közepén előreugró homlokzat van, a főpárkány felett pedig korlatbábos falfalazást látni. A középrizalit előtt oszlopos erkély áll. Az ablakok felett háromszög alakú párkánydíszek vannak. A termek sima mennyezetűek. A folyosó régi lépcsőit korabeli kovácsoltvas korlát szegélyezi.

Az épületben kapott helyet a századforduló táján a város művelődési egylete, a **Honti Kaszinó** is, amely a történelmi Magyarország legrégebb ilyen intézményei közé tartozott. **1834-ben** alakult, első otthona pedig a rozsnói káptalan fogadjában, a mai textilüzlet (ma ez is más célt szolgál) helyén volt.

1913-ban a kaszinó összes helyiségeit, közgyűlési termét és bútorainak nagy részét bérmentesen átengedte a **gimnáziumnak**, amelyért évtizedeken át harcoltak az ipolyságiak és a Hont megyeiek. Ez volt tehát a főgimnázium első épülete is, melyben 1913. szept. 1-jén indult az oktatás.

1916-ban a Honti Kaszinó emeleti helyiségein kívül már az épület földszintjének termeit, a községi tanács hivatali helyiségeit is elfoglalta a gimnázium. Az intézmény 1926-ig volt ebben az épületben. Utána különféle hivatalok kaptak benne helyet. A második világháborút követően, az ötvenes évek közepén itt indult újra a magyar tanítási nyelvű gimnázium. Egészen 1981-ig folyt itt az oktatás. A leromlott épület felújítása csaknem egy évtizedig tartott.

Az épület külső festését 1993. júliusában fejezték be a helyi önkormányzat és a Műemlékvédelmi Felügyelőség útmutatása szerint. **1993. április 7-én** a **Városi Önkormányzat**, az ipolysági székhelyű **Szondi György Alapítvány** és a budapesti **Széchenyi Társaság** jóvoltából gróf Széchenyi István tiszteletére egy szép emléktáblát helyeztek el az épületen. Az emléktáblát **Vetró András** szobrászművész Széchenyit ábrázoló, 57 cm átmérőjű plakettje díszíti. A táblán egyebek közt az alábbi Széchenyitől vett idézetet olvashatjuk: **”Csak a gyáva szereti önmagát, az erős nemzeteket hordoz szívében.”**

Széchenyi maga is nagyvonalú ember volt; a nemzeti liberális reformmozgalom kezdeményezője és legjelentősebb személyisége. Egész életét a haza és a nemzet szolgálatába állította. Célja az ország gazdasági

és kulturális életének fellendítése volt. Ezért teremtette meg a korszerű gazdálkodáshoz szükséges tőkét, építtetett vasutat és hidakat, indította el a *dunai gőzhajózást* stb. Ezért alapított *Akadémiát* és *Nemzeti Kaszinót*, járt oly gyakran tanulni a fejlett Nyugat-Európába. A legnagyobb magyart Ipolysághoz és Hont megyéhez is fűzték kapcsolatok. Járt Ipolyságon és *Felsőszemeréden, 1830-ban* pedig a *megye táblabírójává* választották. A hontiak közül barátság fűzte őt *Gyürky Antalhoz, Ivánka Imréhez* és a *Steinlein-családhoz*. Az ipolysági emléktáblát *František Mikloško* szlovák parlamenti képviselő és *Kálmán Attila* művelődési államtitkár leplezte le.

(Hét, 1993. 42. sz. 26. p.)

A felsőtúri Pongrácz-sírbolt

Az Ipolyság melletti *Felsőtúr* a híres Pongrácz család egyik honti ágának régi szálláshelye. Az itteniek is feltétlen említést érdemelnek, hisz a közügyekben, a kulturális és a politikai életben egyaránt jelen voltak. Egyes tagjai tisztviselőként, katonaként, íróként, szerkesztőként vagy épp mecénásként jeleskedtek.

A család gyökerei a XIII. század első feléig vezethetők vissza. Tájainkra Liptó megyéből kerültek az ősök. Felsőtúron *Pongrácz István (1780-1832)* családja honosodott meg. Már ő is megbecsült tagja volt Hont megye közéletének. Táblabíróvá s a pesti országos összeírási küldöttség tagjává választották őt; pártolta az irodalmat és a kultúrát. Valószínűleg ő építtette a ma is meglévő családi sírboltot. Felesége, *Okolicsányi Klára* hét gyermekkel ajándékozta őt meg. Valamennyi gyermeke becsületes és híres emberré vált, s közülük öten a felsőtúri sírboltban nyugszanak.

A *Pongrácz-sírbolt* a római katolikus templom kertjében áll. Az első halott *1830-ban*, az utolsó *1900-ban* került ide. Alig két évtizede, amikor a család neves tagja, Pongrácz Lajos személye után kutattam, még hatalmas gízgakok, bokrok vették körül a szinte megközelíthetetlen sírkertet. Jópár évnek kellett eltelnie, amíg a helyet kitisztították, s láthatóvá vált a régi sírkő is. A sírkövet nemrégiben *Malagyi József* helybeli plébános hozatta rendbe. A restaurálás után olvashatóvá vált annak szövege is, amely az alábbiakat tartalmazza: „*Áldott emlékü szülői, Szentmiklósi és Óvári Pongrácz István és neje, Okolicsányi Klára, valamint szeretett testvérei: Gyula, Sándor és Mária emlékére emeltette Pongrácz Anna 1890.*”

Pongrácz Anna (1817-1891) a család harmadik gyermeke volt, Párizsban hunyt el 1891-ben. A síremléket (sírkövet) tehát halála előtt egy évvel állíttatta, amikor öccse, *Pongrácz Sándor* meghalt. Vele együtt akkor már - mint későbbi kutatásainkból megtudtuk - nyolcan pihentek a sírboltban. Később még ketten kerültek ide, Lajos és István. Az ő nevük ezért nem került fel a sírkőre. Kezdeményezésemre nemrégiben a helyi plébános *Pongrácz Lajos író, helytörténész* nevét felvésette a köre. A síremlék - állíttató Anna egyébként kora ismert irodalmi alakja volt, alapító tagja a *Kisfaludy Társaságnak*, munkatársa az *Életképeknek* és a *Honderûnek*.

A Pongrácz-sírbolt mára egyféle zarándokhellyé is vált, hisz az itt nyugvó Lajos nevét felvette az ipolysági magyar alapiskola. Aztán bekerült a köztudatba, hogy a sírboltban pihenő két Pongrácz a szabadságharcban is jeleskedett, s így március 15-én e helyen is koszorúznak a hálás utódok.

Hogy pontosan kiket temettek hajdan a családi sírboltba, *1998-ban* derült ki. Akkor a sírkert bejárata előtt egy vezetéket fektettek le. A helyi plébános engedélyével felemelték a sírbolt bejáratát fedő két kőlapot, megtisztították a lépcsősort és a sírkamrák elé helyezték márványtáblák szövegét. A tetemeket a sírbolt bal oldalán kialakított kamrákban helyezték el, egymás felett. Összesen tíz koporsó kapott itt helyet. A sírbolt jobb oldalsó fele üresen áll.

S most nézzük, kik is nyugszanak a Pongrácz-család sírboltjában. Az első ide temetett halott *Okolicsányi Pálné Horváth Erzsébet* volt. Ő 1830-ban élete 73. évében hunyt el. Róla annyit tudunk, hogy a sírboltépítő Pongrácz István feleségének, Okolicsányi Klárának volt az édesanyja.

Két év múlva, 1832-ben került végső nyughelyére az 52 évesen meghalt *Pongrácz István táblabíró*, a már többször említett túri családalapító.

A sírbolt harmadik halottja a hét Pongrácz-gyermek egyike, *Pongrácz Gyula*, aki 58 évesen hunyt el 1861-ben. Ő alügyésze, 1849-ben pedig főbírája volt Hont megyének.

Egy év múlva tették a sírboltba (1862) az életének 73. évében elhunyt édesanyját **Pongrácz Istvánné Okolicsányi Klárát**. Őt követte 1870-ben a 47 évesen elhunyt, három fiút és két lányt világra hozó **Pongrácz Lajosné Nedeczky Emma**. A Nedeczkyeké volt az a Korpona-patak menti kúria, ahol a Pongráczok jeles alakja, a férj, Lajos is lakott.

1878-ban temették a sírboltba a 49 éves **Nagybüki Pákozdy Rózát**, Pongrácz István cs. és királyi tábornokkamarás nejét. 1888-ban ide került még egy a hét Pongrácz testvér közül, **Lipthay Frigyesné Pongrácz Mária**, aki 62 évesen hunyt el.

1890-ben hunyt el **Pongrácz Sándor** (sz. 1824) császári és királyi altábornagy, aki több csatában tüntette ki magát. **Pongrácz Lajos** (1815-1899) császári és királyi kamarás, Hont megye nyugalmazott alispánja Budapesten hunyt el, de augusztus 13-án itt helyezték örök nyugalomra. A kiváló férfiú, Hont krónikása, a haladó mozgalmak pártolója, a kultúra mecénása, az író és lapszerkesztő 1848/49-ben nemzetőrként tevékenykedett, *Kossuth Pesti Hírlapjában* publikált, pénzügyminisztériumának titkára volt. Írt verseket, útirajzokat, helytörténi munkákat, gyűjtött népdalokat, alapítója volt a *Honti Kaszinónak*, kiadta a *Szondi Albumot* stb.

Az utolsó családtag, aki még a sírboltba került **Pongrácz István** (1821-1900) császári és királyi kamarás, nyugalmazott tábornok volt. Ő az *1848/49-es szabadságharc* kiváló hadügyi szakembere. Ott volt Győr bevételénél, Komáromban pedig mint tábornoki főnök tevékenykedett Nagy Sándor mellett. A bukás után halálra ítélték őt; Arad várában raboskodott, de később kegyelemben részesült. Édesapja volt Pongrácz Elemér írónak, a Honti Múzeum első igazgatójának. István neve sajnos, nincs ott a sírkövön. Reméljük, rövidesen ez is felkerül a többiek mellé. S talán Pongrácz Elemér nevét is meg lehetne itt örökíteni, bár őt Budapesten temették el, de ottani sírhelye mára már eltűnt.

(Múltunk Emlékei, 2002. december, I. évf. 4. szám. 7. p.)

Szentiványi Ráfael emléktáblája Csalárban

Emlékezetes napja volt a Nógrád megyei Csalárnak **2008. október negyediké**. A templom védőszentjének, Szent Mihálynak búcsúja előtt leplezték le bensőséges ünnepség keretében a község jeles szülöttének, *Szentiványi Ráfaelnek* az emléktábláját. Ezt követte a püspöki szentmise, melyet Mons. Orosch János celebrált.

Csalár, a bussai plébánia filiálisa régi település, az Ipoly folyó alacsony teraszain húzódik meg, északon és északkeleten kisebb lankák által határolva. Hajdan több kúria is állt itt, temetőjében pedig a híres *repülőgép-konstruktőrnek*, az első magyar pilóták egyikének, **Zsélyi Aladár**nak a sírja látható. A másik neves csaláriról, Szentiványi Ráfael püspökről a falu helytörténésze, *Farkas Sándor* szerzett nemrégiben tudomást kutatásai során. Aztán *Sztyahula László* egyháztörténész, a település hajdani plébánosa tárta fel részletesebben a neves egyházi személyiség életét. Kezdeményezésére állított a helybeli önkormányzat emléktáblát a templom falán. A tábla szövegén ez olvasható: „*Csaláron született/ SZENTIVÁNYI RÁFAEL/ (1722-1783)/ aki teológiai tanulmányai elvégzése után/ 1747-től felsőludányi plébános/ 1754-től pozsonyi, 1758-tól pedig esztergomi kanonok, nógrádi főesperes/ 1758-tól thenői prépost s arbei választott püspök/ 2008.10.4*“. A fekete márvány emléktáblát *Orosch János* pozsony-nagyszombati segédpüspök szentelte fel a nagyszámú hívősegreg s az egykor itt tevékenykedett papok (*Macho József, Sztyahula László*), illetve a bussai plébános (*Diós László*) jelenlétében. 1978-tól 1982-ig egyébként maga *Orosch János* is plébánosa volt a községnek.

Homíliájában *Sztyahula László* ismertette a kiterjedt Szentiványi család leszármazottjának, Szentiványi Ráfaelnek az életútját. Szentiványi 16 évesen került a nagyszombati papneveldebe, ahol két év filozófiát és négy év teológiát tanult. Hosszabb ideig *Ludányhalászi* plébánosa volt, majd *pozsonyi kanonok*ként és választott *püspök*ként tevékenykedett. Az *Esztergomi Prímási Levéltárban* fennmaradt néhány

dokumentumból is kiderül, hogy Szentiványi alapos tudású, az egyháztörténetben tájékozott, a pasztorációs tevékenységben kiemelkedő munkát végző egyházi személyiség volt, aki támogatta a szegényeket, szorgalmazta a templomépítést stb. Nyomatásban fennmaradt az 1776-ban **Batthány József érsek, bíboros** beiktatásakor elmondott beszéde. Reméljük, Csalár lakói eme szép ünnepség után még közelebb kerülnek őseikhez és önmagukhoz, még szilárdabban ragaszkodnak majd hitükhöz és nyelvükhöz. Erre biztatta őket a püspökatyja is a szentmise végén elmondott rövid beszédében.

(Remény, 1982. X. 5. XIX. évf. 40. sz. 12-13. p.)

Emléktábla Pongrácz Elemérnek, a Honti Múzeum első igazgatójának

Tavaly (2002-ben) ünnepelték Ipolyságon a *Honti Múzeum* megalakulásának századik évfordulóját. Ebből az alkalomból a városháza dísztermében *tudományos konferenciát* tartottak hazai és külföldi szakemberek részvételével, a múzeumban megnyitották a száz esztendő idézõ dokumentumkiállítást, s az épületén leleplezték **Pongrácz Elemér** kétnyelvû emléktábláját. Rajta ez áll: „*A Honti Múzeum alapításának századik évfordulója alkalmából/ PONGRÁCZ ELEMÉR/ 1862.1944/ a múzeum alapítója és első igazgatója emlékére/ állították/ a Honti Múzeum és Galéria Baráti Köre és a Pongrácz Lajos Társaság*“.

Pongrácz Elemér 1862. november 8-án született **Félsõtúron**. Apja, szentmiklósi és óvári **Pongrácz István** (1821-1900) császári és királyi kamarás, nyugalmazott tábornok volt. Az 1848/49-es szabadságharc honvédtisztje, aki harcolt Gyõr bevételénél, Komáromban pedig mint tábornoki fõnök tevékenykedett Nagy Sándor mellett. A bukás után halálra ítélték, Arad várában raboskodott, de késõbb kegyelmet kapott. Anyja, nagybûki Pákozdy Róza férjével együtt a félsõtúri családi sírboltban nyugszik.

Elemér Nagyszombatban és Vácon járt középiskolába, Pesten jogi tanulmányokat végzett. Már fiatalon publikált a pesti irodalmi lapokban, 1886-ban pedig megindította Ipolyságon a **Honti Hírlapot**, hogy az akkora már „agyonsilányított” itteni társadalmat talpra állítsa, abba „új vért, életkedvet, irányt” leheljen.

Pongrácz 1888-ban al-, késõbb fõszámvevõ lett a megyénél. Közben megalapította a **Hontvármegyei Irodalom- és Mûvészetpártoló Egyletet**, 1893-ban kiadta a **Hontvármegyei Almanachot**. 1900-tól éveken át szerkesztette a **Honti Naptárt**, amely „elõkelõ színvonalánál és irodalmi becsénél fogva szinte folytatója a megszûnt Almanachnak, és mindig hû tükre égy honti év történetének”.

Pongrácz Hont megyében jelentõs **muzeológiai tevékenységet** is végzett. Javaslatára rendezték még **1898-ban** Ipolyságon az országos visszhangot kiváltott **történelmi kiállítást**, kezdeményezésére alakult még 1898. december 29-én a **Hontmegyei Múzeum Társulat**, s neki köszönhetõ az is, hogy **1902. július 6-án** Ipolyságon megnyílt a **Honti Múzeum**, a történelmi Magyarország ilyen jellegû régi intézeteinek egyike. Pongrácz a kiállításnak és a múzeumnak is elkészítette s megjelentette képes katalógusát, melyek hiányosságaik ellenére is nagy segítséget nyújtanak a mai kutatóknak.

Pongrácz Elemér amolyan kovásza volt a megyeszékhelynek. Mint a kortárs írta: „*Minden idejét és erejét a társadalmi tevékenységnek áldozta, az õ szelleme, vasakarata és hivatása ezt az agyoncsapott sági társadalmat felvillanyozta, újjáteremtette. Volt itt akkor gyöngyélet, irodalmi estélyek, felolvasások, multságok egymást érték. Ő volt ezeknek a lelke.*”

1905-ben még Szinnyi lexikona alapján összeállította és különnyomatként megjelentette Budapesten a **Pongrácz-család írói** címû mûvét. Egy ideig a magyar országgyûlés pénztári ellenõre és pénztárnoka volt. Egészsége azonban megromlott, ereje egyre inkább fogyott, így Ipolysággal szakított. Ez sajnos meg is látszott a város szellemi-társadalmi életén: megszûnt a Múzeumtársulat, abbamaradt a múzeumgyarapítás, s 1922-ben maga a múzeum is megszûnt. Csak 1992-ben sikerült újjáéleszteni, s 1995-tõl mûködik önálló épületben.

Pongrácz Elemér **1944. február 18-án** Budapesten hunyt el. Azóta ottani sírhelye is eltűnt, pedig a túri családi sírboltban lett volna még helye. Talán egy emléktáblát szülõfalujában is megérdemelne.

Irodalom:

Hederváry Antal: Pongrácz Elemér. Honti Lapok, 1902/28,4-6.1.
Csáky Károly: Honti arcképcsarnok. Pozsony, 1998.
Csáky Károly: Száz éve alakult a Hontvármégyei Múzeum Társulat.
Honismeret 1999/5, 29-38.1.
Hála József: Pongrácz Elemér és a Honti Múzeum, Honismeret, 2000/4.
82-86.1
Hála József: Pongrácz Elemér. In: Bodó Sándor-Viga Gyula (főszerk.):
Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. 2002. 712.1.

(Gömörország, 2003. nyár. IV. Évf. 2. szám. 75-76. p.)

Emléktábla Gáspár Imrének

1854. február 24-én középnemesi szülők gyermekeként született a Hont megyei *Nagycsalomján* Gáspár Imre költő, műfordító és publicista. Az evangélikus szülők rendezetlen családi élete miatt azonban már gyermekként elkerült szülőfalujából. Nagynénje családjánál nevelkedett a Zólyom megyei *Hajnikon*.

Gáspár Imre *Selmecebányán, Rimaszombatban, Pozsonyban és Pesten* végezte tanulmányait. A híres *selmeci evangélikus líceum*ban tagja volt az öképzőkörnek, ahol *Petőfi Sándor* lett a példaképe, és versei jelentek meg a kör *Korány* című kézírásos lapjában.

Irodalmi kísérletei később *Balassagyarmaton*, az *Ipoly* és a *Nógrádi Lapok* hasábjain láttak napvilágot. Ugyanitt munkatársa volt a *Röpke Ívek* című jónevű irodalmi lapnak. Pesten is többször felbukkant, dolgozott például a *Pesti Naplónál* is.

Lapszerkesztői-újságírói tevékenységét valójában *Debrecenben* bontakoztatta ki, ahol a *Debreceni Ellenőr* és a *Debreceni Hírlap* szerkesztője volt. Munkásságával nagyban hozzájárult a vidék kulturális felemelkedéséhez, megteremtve többek közt a Pesten kívüli színikritikát is. Elsőként közölte a fővároson kívül a magyar irodalmat, miközben a világirodalmat sem hanyagolta el. Foglalkozott az újságírójelöltekkel, írókat indított útjukra stb. Ő fedezte fel többek közt a fiatal *Krúdy Gyulát*, aki bizonyos ideig nála dolgozott a *Debreceni Ellenőrnél*. Az öregedő Gáspár később Krúdy regényeiben is gyakran felbukkant, például *A vörös postakocsiban* és a *Hét bagolyban*.

Gáspárnak mindenekelőtt az újságírás terén vannak elévülhetetlen érdemei, bár ő inkább költőnek érezte magát. Igaz, több önálló verseskötete is megjelent - mint például *A bálkirálynő dalai*, a *Válogatott költemények*, az *Újabb dalok az időnek* címűek -, költészete azonban nem hozott átütő sikereket és értékeket. Modoros verseiben elsősorban a kor társadalmi viszonyai ellen lázadó költő szólal meg, de verseiből hiányzik a műgond és a lírai eszközök igazi kelléktára.

Gáspár Imre a *szlovák irodalom* első tolmácsolói közé tartozik. Ő írt először szakszerűsége törekvő ismertetéseket is a szlovák irodalomról. Hosszas készülődés után, 1879-ben jelent meg a *Hazánk tót népe* című antológiája. A könyvet, bár vegyes érzelmekkel fogadta a kritika, pozitívan kell érekelni, hiszen a maga nemében úttörő jellegű munkáról van szó. Meg kell említenünk még *Andrej Sládkoviè*hoz fűződő barátságát. Sládkoviè, aki ekkor *Radvány* lelkésze volt, gyakran megjelent Gáspár nevelőszüleinél *Hajnikon*. A család könyvtárában ott volt a költő jeles műve, a szlovák romantika gyöngyszeme, a *Marina*. Ezt olvasva Gáspár egy ódát írt a költőhöz, melyre az verssel válaszolt. *A Mladému poetovi* (Az ifjú költőnek) című mű 1873-ban az *Orolban* nyomtatásban is megjelent.

Andrej Sládkoviè és Gáspár Imre barátsága a két nemzet közeledésének, a magyar és a szlovák irodalmi kapcsolatoknak is szép példája. Földink, akit itthon csaknem elfelejtettünk, 1910-ben halt meg Budapesten.

Születésének 130. évfordulója alkalmából, **1984-ben Nagycsalomján**, szülőfalujában a Csemadok Nagykürtösi Járási Bizottsága **Gáspár Imre Emléknapot** rendezett. E sorok írója ismertette a jeles személy munkásságát, **Mayer Judit** a műfordítás időszerűségéről tartott előadást, utána pedig vitafórumot szerveztek a szlovák-magyar irodalmi kapcsolatokról. Ezen felmerült ama javaslat, hogy az illetékesek időnként Gáspár-emlékplakettet oszthatnának ki azok között, akik a két kultúra és irodalom közeledéséért a legtöbbet teszik. Sajnos, a javaslat csak javaslat maradt, mint ahogyan emléktáblát sem állítottak a jeles szülőtnék Nagycsalomján.

A falu polgárai azonban újabban mintha egyre erőteljesebben fordulnának hagyományiak felé. Formálódik egyfajta egészséges **Gáspár-kultusz** is. 2004. augusztusában falunap keretében emlékeztek a költőre e sorok írójának közreműködésével. Elkészült egy szép **Gáspár-emléktábla** is, melyet a polgármesteri hivatal előtt helyeztek el, rajta ezzel a (kétnyelvű) szöveggel: „*Nagycsalomján született irodalmunk sokoldalú egyénisége – GÁSPÁR IMRE (1854-1910) — író, költő, műfordító és szerkesztő. Ezen emléktáblát születésének 150. évfordulója alkalmából állíttatta Nagycsalomja község, 2004.*” A fekete márvány emléktáblán Gáspár portréja is látható. A község további nemes cselekedetre is vállalkozott, a *Felvidék nagyjai* című sorozat első köteteként a KT Könyv- és Lapkiadónál megjelentettek egy szép kiadványt **Nagycsalomja szülötte, Gáspár Imre** címmel. (Múltunk Emlékei, 2005. december. IV. évf. 12. sz., 20. p.)

Szöveg, fotók: Csáky Károly

A Széchenyi-emléktábla Ipolyságon

Bartók-tábla az ipolysági Zeneiskolán

Ipolyi Arnold ipolykeszi emléktáblája

Pongrácz Elemér emléktáblája

Csontos Vilmos zalabai síremléke

Szeder Fábrián emléktáblája Csábon

Fegyverneki Ferenc sírköve az ipolysági templomban

A felújított szklabonyai Mikszáth-ház

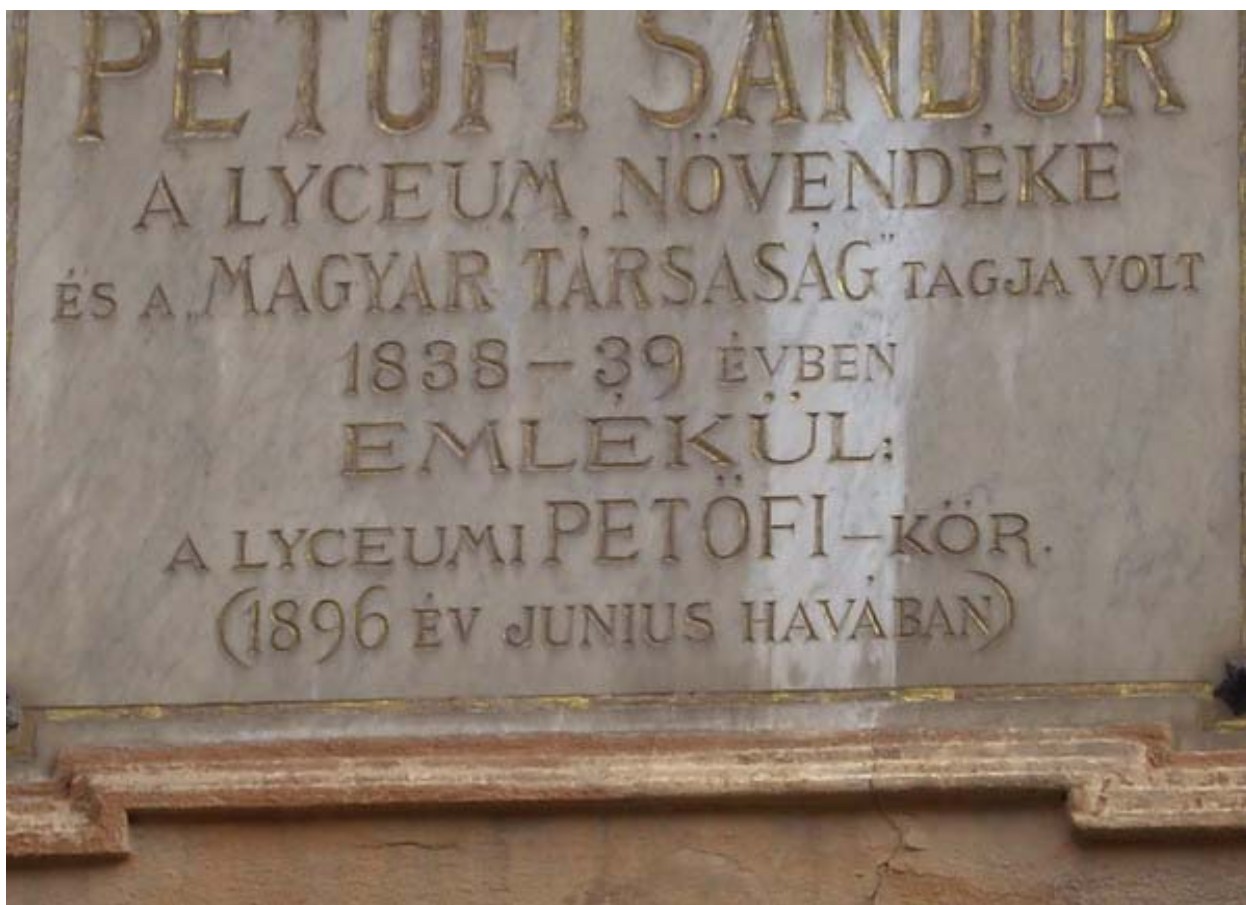
A Honti Múzeum

A Pongráczok felsőtúri síremléke

A selmecbányai evangélikus Líceum, ahol Petőfi és Mikszáth is tanult

Petőfi selmecbányai emléktáblája

Emléktábla a szklabonyai házon

Szentiványi emléktábla a csalári templom falán

Az ipolysági templom

Krúdy dédszüleinek sírja a szécsénykovácsi temetőben

Csáky Károly Mikszáth sírjánál, Budapesten

HORVÁTH ÖDÖN

versei

Utolsó

A fények birodalmának utolsó
díszpolgára lettem. Mellemre tűzték
életművem jutalmául türkizkék,
gyönyörű jelvényüket, s a hasonló

motívummal díszített oklevélen
felsorolt érdemeimmel méltatták
a közel hatvan évig tartó munkát,
amit a fény őrzése érdekében

kifejtettem. Már reszkető kezemmel
vettem át az iratot. Megtapsoltak.
Az elnök úr még néhány keresetlen

szóval ecsetelte az elmúlt évek
gigászi harcát, (már nagy bajok voltak)
miközben csönd lett s kihunytak a fények.

Ünnepi játék

Az ember örömeiben,
ha hó hullik, megáll,
s kimondhatatlan kéjjel
hópelyheket kajál.

Ajka félig lefagyva
tátog. A friss, hideg
égből leszálló manna
jókedvvel tölti meg.

Játszik az örök gyermek;
pufók arca pirul.
A fenyők nézegetnek

a környék felvidul,
angyalok jönnek-mennek,
minden lámpa kigyúl.

Ünnepnap

A hullaház is sokkal derűsebb;
helyére kerültek a dolgok.
Nem szivárog a sok kékszínű seb,
kevésbé bûzlenek a gyomrok.

A torz formák valóságyszerűek;
megszelídül a betört homlok,
a zúzott térd, az eltolt izület,
az izomtól megfosztott csontok.

Szinte szépek. Valami csöndes béke
sugárzik róluk: a mozdulatlanság
nyugalma, és vér sem látszik sehol.

Lassan mindent belep a szürke por,
az öröklétre szenderült bágyadság:
az öntudatlan álmok szövevénye.

Végelgyengülés

Mint sebzett állat valahol az erdő
legmélyén, összehúzódzkodva vackán,
úgy nyögök fájó tagjaimtól pergő
patak mellett egymásra hordott szalmán,

száraz faleveleken, s alig élek.
Mint űzött vad, akit több vadász zargat,
s nincs éjjele, se nappala, csak hallgat,
magamba roskadok, gennyes fekélyek

lepik el testem, fürge, falánk férgek
tömege rágódik rajtam, de ezt már
nem érzékelem, sőt azt sem, hogy péntek

délután van, mert megrontott a szempár.
Ijesztő gyorsan közeleg az alkony;
a kora reggel már nem talál talpon.

HÖRÖMPŐ GERGELY

A múltó időben megállva

Gondoljatok azokra, akik
az életükkel tanítottak,
“lázdó” ember elmondhatja,
hogy ősei hősi halottak
a farizeizmus oltárán. Talán
magukba nézve meggondolják,
hogy ocsmány életük azért talány,
mert emberekben keresték Istent. . .
- Tévútra téved valahány.
Apámat, anyámat, nagynénémet
hibáival szeretni kell,
mert engem is szeret teremtőm,
bár ezt sok gonosz nem viseli el.
És ki a gonosz, ki a sátán,
szabadlelkű emberfia?
- Válassz, míg lehet, mert az élet
nagyon gyorsan szalad tova.

MARUZS ÉVA

Emberek és idegenek III. rész

NEM LEHETÜNK KÍMÉLETESEK?

- Nem lehetünk kíméletesek! Ha megtaláljuk, hát én lelövöm, agyonverem, felnégyelem!
- Az roppant tanulságos lesz a számára. Ha egyáltalán létezik.
- Hogyne létezne?! Nézz rá ezekre az átkozott szúnyogokra! Ezek szerinted maguktól alakultak ilyenné?
- Mutáció, öregem, mutáció.
- Mutáció, jó vicc! Én is tudom, hogy mutáció! Csakhogy nem spontán mutáció! Idefigyelj, öreglány! Egy tisztességes mutáció előbb kialakul, aztán szép lassan elterjed. Ha egyáltalán elterjed. De nem robban! Tegnap ilyenek voltak a szúnyogok?
- Hát... nem. Nem lehet ez egy másik szúnyogfaj?
- És öt évig nem vettük észre? Ezt az agresszív dögöt? És a macskamutáció? Azt sem vettük észre? És a zsiráf? És a...
- Jó, jó! Elismerem. Túl sok a hirtelen változás. De minek ehhez ember?
- Mert túl sok a hirtelen változás. Ez nem spontán mutáció, öreglány! Ez génmanipuláció! Valaki tömegesen állítja elő ezeket a dögöket! Nem lehetünk kíméletesek!
- Azért én csak nem hiszek ebben a valakiben. A génmanipulációhoz komoly laboratórium kell. Mi pedig egy teljesen szűz bolygót kaptunk. Csak ketten vagyunk rajta.
- Elvileg! És ha becsapott bennünket az Áttelepülési Hivatal? Őket is följelentem, ha megtaláljuk a lakótársat, föl én! Nem lehetünk kíméletesek!
- Miért csapott volna be? Egy kormányhivatal?
- Láttál te már olyan kormányt, amelyik nem hazudik? Biztosan valami kísérletbe rángattak bele minket! Engedélyt sem kértek! Akkor én miért legyek kíméletes?
- Jól van, ne dühöngj már, öregem! Ide a sziklára terítsük a hálósákokat! Hol a szúnyogháló?
-
- Hát ez már aztán sok! Most meg a csomagom tűnt el! Ide állítottam, ni, a szikla mellé!
- Biztosan elhúzta valami állat. Nézz szét, nincs valahol vonzóanyag? Nem, nincs. Nagyon sima a talaj.
- Árudd el, öreglány, mire kéne bármilyen állatnak egy pulóver, meg a szerszámaim? Jaj, vigyázz!
- Phû, ez meleg volt! Ez meg milyen állat? Mint egy óriási nyúl. De a nyulak eddig nem támadtak.
- Mutáció, mi? Napról napra rosszabb, anyuskám! Nem, nem lehetünk kíméletesek!
- Na, csakhogy hallom már! Majdnem elfelejtkeztem róla! Szerintem egyszerûen egy ismeretlen állatfaj. Ezután majd jobban vigyázunk.
- Ismeretlen állatfaj, ez jó! Ezen az úton járunk el évente a tóhoz, halászni! Eddig hová bújt előlünk?
- Nekem ne mondd, hogy öt év alatt teljesen meg lehet ismerni egy bolygó élővilágát!
- Nahát, öt év alatt, annyi meneteléssel, amennyit mi levágtunk, legalább a környékünkön élő ragadozókat már ismernünk kell! Más földrészeken még lehet ismeretlen állat, de itt nem! Hacsak valaki nem manipulálja!
- Tudom, tudom! És ezért nem lehetünk kíméletesek! El ne süsd! Szerintem pedig valahonnan idevándorolt ez a nyúl. Most merre megyünk?
- Először a gázlóhoz. Át kell jutnunk a folyón. Onnan a jelzőoszlopunkhoz megyünk, aztán pedig át a hegyen.
- És a hegy túloldalán vár a Nagy Ismeretlen.

- Meg az a laboratórium. Fogadsz velem? De szétverem az egészet! Nem lehetünk kíméletesek!

- Jó. És a szemetet hová tegyem?

- Ej, hát hagyd itt!

-

- A gázlónak itt kéne lennie. Emlékszem erre a sziklára, meg arra a fűzfára ott.

- Fűzfa, fűzfa! Nem otthon vagy, öreglány!

- Jó, fűzfa-szerűség. De hol a gázló? Úgy emlékszem, piramist raktunk a két végére, hogy legközelebb megtaláljuk.

- Igen, a kiürült sörösüvegeket raktuk gúlába. De sehol nem látszanak. Benőtte a fű?

- Hát hol látsz itt egy földkupacot, fűvel benőve? Hol láttál itt valaha dombot, öregem? Csak a sziklák állnak ki a talajból, minden más vízszintes. Az erdő talaja, a folyópart, a túloldali rét, minden.

- Igazad van! Eddig észre sem vettem! Mert ott nálunk, a hegyen... De itt tényleg csak a sziklák... Na, mostmár látod, hogy van itt valaki rajtunk kívül? Ha ledőltek volna a piramisaink, akkor is itt lennének a szétgurult üvegek. De valaki mindet elhordta. Nem lehetünk kíméletesek, ez már biztos!

- Miért? Mert valaki eltakarította a szemetünket?

-

- Ott a rádió! Végre, hírek!

- Érdekes!

- Mi, apuskám? Mi van a híreken kívül érdekes?

- A zászlónak már rég látszania kéne. Magasabbra került, mint a rádió.

- Csakugyan! Hol a zászlórúd? Hol a zászló?

- Látod, öreglány? Te meg a kíméletről papolsz! Hát még a zászlónkat is elvitte az a piszok, az egész műanyag rúddal együtt! Még mindig azt mondd...

- Vigyázz!

-

- Ez már megint egy új dög. Láttál már ilyet?

- Várjál, öregem, előbb fertőtlenítem a sebedet. Szólj hozzá, már megint megtámadtak! Eddig nem ízlettünk az itteni faunának.

- A fegyvereket meg a gépben hagytam. Legalább egy botot kell vágni, ha ez így megy tovább. Úgy látszik, közeledünk!

- Mihez közeledünk?

- Az agresszív lények forrásához! A laboratóriumhoz! De esküszöm, hogy nem leszek kíméletes, ha megtalálom! Jaj, ssss!

- Csíp? Ne búsulj, már befejeztem. Ezentúl éjszaka örködünk.

- Jó! De térjünk csak vissza a tárgyra! Láttál már ilyen állatot, öreglány?

- Nem. Mint egy jó nagy hangya. Ezek a rágók, brr!

- Ez is mutáció, szívem csücske?

- Nem lehet! Eddig hangyát egyáltalán nem láttunk. Se kicsit, se nagyot. Na, öregem! Képes ilyesmire a génmanipuláció?

- Hogy teljesen új állatot alkosson? Miért ne? És ha az a piszok a Földről hozott magával hangyát, aztán azt manipulálta?

- Úgy nézem, nehéz lesz eltántorítani a véleményedtől.

- Lehetetlen, öreglány, lehetetlen!

-

- Ezt nem értem!

- Most éppen mit, barátnőm?

- Figyelj! Öt éve elmúlt, hogy fenn lakunk a sziklán. Stimmel? Legalább hetente kirándulunk egyet. Stimmel? A sörösüvegeket, konzervdobozokat mindig ott hagyjuk, ahol ettünk, mert nem vagy hajlandó hazacipelni a szemétégetőbe. Stimmel? Ennek dacára láttunk eddig valahol egyetlen széthagyott konzervdobozt?

-Nem.

- Na, ezt nem értem. De, hogy fokozzam: mi van itt a sziklán?

- Egy konzervdoboz.

- Az előbbieket dacára. Kezdheted a magyarázatot, öregem!

- Ugyan, konzervdobozok! Mit bánom én! Nyilván az állatok széthordták. Fogok ilyesmivel foglalkozni!

- Szóval, nem tudod megmagyarázni. Jó, kérdek mást. Miért nincs itt, a kövek között, egyetlen fűszál sem?

- Mert talaj sincs. Hiszen látod!

- Jó, és miért nincs talaj?

- Azt nem tudom. Nyilván azért, mert itt nem lehetne vízszintes, he-he.

- Azt hiszed, vicces vagy? Szerintem most talált egy szemet a vak tyúk...

-

- Na, barátnőm! Kipihented a hegymászás fáradalmait?

- Jaj, minden porcikám sajog! Főleg a derekam. Meg a vádlim. Meg a...

- Röviden: jaj, minden!

- Stimmel. Nem pihenhetnénk még egy napot?

- De pihenhetnénk. Ám nem tesszük azt. Megyünk, megkeressük azt a piszkot és rendet csinálunk!

Kíméletlenül!

- Legalább hozzám lehetnél néha kíméletesebb!

-

- Már megbocsáss, de én nem fekszem a földre. És neked sem ajánlom, öregem! Nézd azt a két szép villás ágat ott! Kettőnknek is elég lenne.

- Mit vagy begyulladva, egyetlen gyöngyvirágom? Erre ugyan még sosem jártunk, de látod, se mutáns szúnyogok, se támadó kedvű nyulak. Senki nem fog megenni a földön sem.

- Vagy ki tudja? Idefigyelj, nekem nagyon gyanús ez a vízszintes talaj! És itt még szikla sincs. Mondd, láttál már az elmúlt évek alatt egyetlen kicsi állatot? Kölyköt?

- Ez most hogy jön ide? Az éjszakai szállásunkról van szó, ha jól tudom!

- Nagyon szépen kérlek, mássz föl velem a fára! Nem tudom még biztosan, de nekem gyanús a talaj. Félek tőle. Ugye nem akarsz, hogy egyedül reszkessek odafönn?

- Jól van, gyáva nyulacskám! Nem rossz ez az ágvilla itt, ki fogom bírni egy éjszaka. Hogy ne reszkessél nekem fölöslegesen. Holnap aztán megtaláljuk azt a labort és nem leszünk kíméletesekek!

- Kíméletlenkém, hol a fényképezőgépem?

- Lent a földön, a csomagban.

- Ajaj! Lemegyek, felhozom a legfontosabbakat.

- Már megint pánikolsz, nyuszi?

- Még mindig, kérlek szépen.

-

- Nahát, nagyon köszönöm ezt az éjszakát, öreglány! Elárulnád, miért nem hagytál aludni? Egész éjjel hol csámcsogás, hol visítás, hol meg a vaku villanása. Miért kellett neked minden, az éjszakában lakmározó állatot lefényképezni? Miért nem mondtad eddig, hogy tanulmányozni akarsz a bolygó élővilágát? Tanulmányozták azt már elegendően, mielőtt minket ide engedtek volna! És főleg, és főleg miért pont éjszaka villogtatsz? Mégis inkább valahol jó messze kellett volna letelepednem tőled! Most megyek, és kipihenem magam! Te meg csinálj, amit akarsz!

- Jaj, ne! Ne menj el! Maradj itt! Megmagyarázom!

- Nekem te ne magyarázkodj! Tűnj el!

- De hát veszélyben van az életed!

- Gyáva nyúl!

-

„...Nem hagyta, hogy elmondjam. Elbújt valahová, hiába kerestem, kiabáltam, egy hangot sem szólt. Nagyon dühös volt, mert nagyon szeretett aludni. Azt hiszem, álmában nyelhetette el a talaj. Mindent lenyel ez a talaj, ami nem kő, vagy víz, és aztán állatok formájában újjászüli. A mi holmink, széthagyott konzervdobozaink, szemetünk okozták a mutációkat, a szokatlan agresszivitást. Nem kell ehhez laboratórium! Megtanultam, de milyen áron... Ő is velem lehetne még, ha kíméletesebbek lettünk volna a bolygónkhoz.”

PEDIGRÉ

-Jaj, Zsuzsám, az egy egész történet, hát megszabadultam tőle, de hogyan, felháborító, igen, nagyon édes volt kicsinek, hogy a vékonyka hangján ugatott, meg amikor leráncigálta rólam a takarót, de már akkor is sok baj volt ám vele, ugyan, hát odapiszkolt, Juliska felmosta, mit érdekelt engem, de szétrágta a rózsaszínű prêmes papucsomat, és még ő morgott, amikor el akarták venni tőle, és a fogasról lerángatta Miklós felöltőjét, aztán belefeküdt a közepébe, úgy rágcsálta, a gyerekek csak nevték és ajnározták, még Miklós is kacagott, azt mondta, mit sajnálom azt az ócskaságot, de nem is ez volt az igazi baj, hanem az, hogy csak egy korcs volt, szégyelltem volna az utcára menni vele, hát persze, hogy elvult a kertben, de ez nekem nem elég egy kutyánál, csak akkor van értelme egy kutyának, ha kennel-neve is van, ha kiállításra lehet vinni, mert oda felvehetem az új bundát, hogy a Margit pukkadjon, és egyáltalán, egy fajkutyát öltöztet, na most mondd, akkor fajtatiszta, nem erről van szó, hanem a vitrinbe rakható serlegekről, szalagokról, oklevelekről, a kiállításokon felvonulókról van szó, az igen, de mit kezdesz egy korccsal, édes, hát persze, amíg kicsi, még hogy szeret, nem vagyok rászorulva egy állat szeretetére, ostobaság, nem tartok kutyát ilyen lírázások miatt, mit csináltam, hát elvittem az állatorvoshoz, te, hogy az milyen goromba egy fickó, úgy beszélt velem, még üvöltött is, hogy ő nem hajlandó egy fiatal, egészséges kutyát meggyilkolni, így mondta, meggyilkolni, pedig csak azt kértem, hogy altassa el, hiszen megfizettem volna, de lehordott, azt mondta rám, hogy sznob liba vagyok, rám, hát érted te ezt, mit csináltam volna, jól lehordtam, ja, a kutyával, hát elvittem az állatmenhelyre, ott is fizetni kellett a tartásáért, na de legalább nem itthon csúfítja a kertet, neked az szép volt, az a korcs, olyan vagy, mint a gyerekeim, azok is hetekig odajártak a menhelyre, látogatták a kutyájukat, de aztán lett gazdája, a gyerekeim szereztek valahonnan, azóta végre nem téma az a korcs itthon, neve, hát persze, hogy volt neve, Bucónak hívták, azt hiszem, ó, mit bánom én, de nagyobb baj, hogy a gyerekeim megint fölszedtek valami kutyát, ez is kölyök és nagyon különös formájú, na, hogy boldog legyél, ezt Kudunak hívják, és lehet, hogy nem is korcs, de nem tudok rájönni, milyen fajta, nincs neki pedigréje, mondom, hogy összeszedték valahol, esetleg szereznek B-törzskönyvet, azt mondod, különös név a Kudu, még nem tűnt fel, a gyerekek mondták, hogy így hívják, a gyerekek azt is mondják, hogy beszél és füvet eszik, ugyan, ostobaság, gyermeki fantázia, na itt vannak, most nézd meg, milyen fajta kutya, amelyiknek kék szőre van és ilyen gyíkfarka, te sem tudod, hát mindegy, hadd játsszanak vele a gyerekek, amíg felnő, ez papucsot sem rág, de ha nem sikerül hamarosan rájönnöm, milyen fajta, akkor azt hiszem, ez is megy az állatmenhelyre, akárhogy bögnek a kölykök, nekem pedigré nélkül nem kell...

A HOLDBÉLI NYÚL

Gerald Durrell emlékére

A holdbéli nyulat mindenki ismeri a kandalló mellől, a gyermekkor meséiből. Az ifjúság holdfényes sétái során szintén sűrűn adódik alkalom a holdbéli nyúl tanulmányozására, bár van egy olyan - bizonyára megalapozatlan - érzésem, hogy a lehetőségek és a tudományos érdeklődésen alapuló, valódi tanulmányozások száma messze nem esik egybe. Ezzel együtt tekinthetjük olybá, hogy a holdbéli nyúl mindannyiunk ismerőse. És mégse.

A holdbéli nyúllal az állattani szakirodalom keveset foglalkozik. A különféle száraz és humortalan szerzők mindössze abban értettek egyet, hogy gerinces állatról van szó, mely, mióta az ember a Holdra tette a lábát, jellemző módon veszélybe került. Ez a csöppet sem meglepő, ám annál lehangolóbb tény készítette kicsiny expedíciónkat arra, hogy a nyúl élőhelyén próbáljunk egy tenyészcsoporthoz elegendő állatot továbbtenyésztés céljára befogni. Pillanatnyi célunk a nyúl életkörülményeinek és igényeinek tanulmányozása volt, leghőbb vágyunk pedig természetesen az lenne, hogy az ember megjelenése ellenére eredeti élőhelyén őrizzük meg ezt a bájos, bumfordi jószágot.

Háromtagú expedíciónk Eiffel-torony méretű poggyászkocsival csattogott be az űrkikötőbe, ahol várta a *Kalandok Királynője*. A *Királynő* már meglehetősen elaggott, hajdan jobb napokat látott fényes ábrázatát ráncok pókhálója tarkította, tömzsi, Viktória-korabeli teste kissé nehézkesnek tűnt, de egyébként jól tartotta magát az öreg hölgy. Ez a véleményünk csak megerősödött, mikor volt szerencsénk tapasztalni a legénység gondos munkáját és készségességét. A *Királynő* kapitánya John Jackson-Brown apró, pedáns, erélyes emberke, aki roppant szívélyességgel és egy nagy pohár whiskyvel fogadott és meglepő tájékozottságot árult el a vadvédelmi törvényekben és a pókerben. Az út során mindkét irányú képességének jó hasznát vettük. Miután kabinom ágyát szemmel láthatólag kígyóembernek vagy hivatásos fakírnak tervezték, a felesleges, általam mindig is mélységesen elítélt önkínzást elkerülendő, inkább a kártyát választva, az egész hajóbéli éjszakát elbeszélgettük, eliszogattuk, elkártyáztuk John kapitánnyal. Kíváncsi lennék, gyakran adódnak-e hozzám hasonlóan nyûgös utasai és vajon hogyan tudja szegény kapitány az ilyesféle utasok okozta állandó éjszakázás fáradalmait elviselni.

A leszállás kalandmentesen sikerült. A kikötő óriási betonmezeje fölött apró rakéták röpködtek, mint szivárványszínű darazsak egy tál méz körül. A mező ezüstösen csillogott a magasan járó Nap fényében, ezüstjét csak az a humanoid csoport törte meg, mely lépteit egyenesen a *Kalandok Királynője* felé irányította. Legnagyobb meglepetésemre egy világossárga tógát viselő, zömök, háromlábú holdbéli lépett elém és csápjait kifejezően lengetve néhány angol szóval köszöntött. Beszéde befejezéséhez nem lévén elegendő a szókinccse, a mellette álló hórihorgas, Ahmed nevű, nevéhez illően bársonybarna bőrű földi tolmácsolta a kicsi holdbéli mondanivalóját, melyből kitűnt, hogy a Ticho Brahe-kráter (helyi nevén Zikmak) királya, öfényessége Zikzikmak meghívja a földi vendég óriásokat hatalmas birodalmába, égisz erő palotájába és zöbörgényvadászatra. Mármost azt tudtam, hogy az *óriás*, bár a kis gömbölyű holdbélieléhez képest ténynek tűnik, mindamelllett a legválasztékosabb udvariasság kifejezője; a birodalom hatalmasságáról - a kráterről - volt fogalmam; az égisz erő palota háromszintes fűkunyhónak bizonyult, ami a helyi viszonyok között meglepő magasság; ám a zöbörgényvadászat gondolkodóba ejtett. A legnagyobb udvariassággal, körültekintő köntörfalazással próbáltam megértetni a picike holdbélivel, Zukmek kancellárral, hogy mi nem vadászni érkeztünk, sőt, azt nem is helyeseljük, bármi is légyen az a zöbörgény. Nehezítette helyzetemet, hogy az ember nem tud igazán egy holdbéli szemébe nézni. Nem vagyunk hozzászokva a hosszú kocsányon ülő, ide-oda hajlongó szemekhez, valahol mindig lejjebb, a törzs tetején keressük a szemet. Ezt viszont a holdbéli úgy értelmezi, hogy az ember lesüti a szemét, tehát valószínűleg hazudik. A metakommunikáció eme nehézségei ellenére Zukmek kancellár megértette aggályaimat és megnyugtatóan, hogy ez csupán félreértés, ők nem ölnek, a tolmács rosszul fordított, amiért is három botütést fog kapni a talpára. Nos, megnyugtathatom a vértől irtózó olvasót, a vadászat valóban fényképezőgéppel és csapdákkal történt, a holdbélieliek egyáltalán nem bántják az állatokat, miután vegetáriánusok és a tolmács megkapta a jól megszolgált három botütést.

A zöbörgényről viszont az derült ki, hogy ez a holdbéli nyúl (*Lepus falsus selenicus*) helyi neve. Mondhatom, nagy öröömre szolgált, amikor Zikzikmak öfényessége, csápjait kecsesen mozgatva, a botütésektől sajtó talpát kínosan kapkodó tolmács segítségével biztosította expedíciónk minden tagját külön-külön, hogy a zöbörgény, hatalmas birodalma szent állata lévén, fényes figyelme középpontjában áll. Bár öfényessége az emberi fajt szemmel láthatólag általában gyengeelméjűnek tartotta, ezért mondanivalóját mindannyiunknak, egyenként, két-háromszor megismételte, miközben csigaszelei hosszú kocsányukon közvetlenül az ember orra előtt lengedeztek, azért azt el kell ismerni, hogy fővárosának állatkertje irigylésre méltó gazdagsággal, precíz, nagyon gondos ápolással mutatja be és tudja tenyészteni a teljes holdbéli és a trópusi földi faunát.

Ami mármost a zöbörgényt illeti, az állatkerti példányt egy nagyobb halom helyi fűféle által

megalapozott kegyes hangulatában találtuk, ezért aránylag nyugodtan, a kíváncsiságot lenézve, ám eltűrve hagyta magát minden oldaláról megszemlélni. Engem teljesen elbűvölt zebracsíkos, távolról ezüstösen fénylő, sűrű bundácskája, ami jó hőszigetelést nyújt számára a meglehetősen hosszú és hideg holdi éjszakákon is, amikor csak a teleföld kék fénye ad némi csekély világosságot, a világűr központi fűtése pedig tudnivalóan gyalázatosan rossz. A holdbéli nyúl csupán annyiban hasonlít földi rokonára, hogy előszeretettel rágcsálja a helyi füveket és bokrokat. Hosszú füle első ránézésre némileg rokonítja a két állatot, azután hamarosan rájövünk a "fül" rendeltetésére: a kocsány végén ott ülnek a helyi faunára oly jellemző csigaszemek. A három láb egy, a vizsgálódást semmibe vevő, falatozó állaton nem tűnik föl, viszont ha elfogy a széna és sürgősen utánpótlásról kell gondoskodni a másik sarokban függő szénarácsból, akkor a nyúl mozgását a helyi életformákra jellemzően stabillá, gördülékennyé, sajátosan gögössé teszi.

A zöbörgény gondozója egy miniszter. A miniszternek külön titulusa van, személyét maga öfényessége nevezi ki a legmagasabb helyi állatorvosi iskolákat végzett személyekből (földi hospitálás előnynek számít), érdekes módon csak a tudása alapján, egyáltalán nem veszik számításba, ki volt a jelölt nagypapja és más rokona, továbbá van-e és milyen a pártállása. Működése és élte addig tart, ameddig a gondjára bízott zöbörgényé. Ha a szent állat kimúlik, gondozójával együtt temetik el. Ebből kifolyólag a zöbörgény életkörülményeit és igényeit már több száz éve nagyon gondosan földerítették és ezt a tudást az éppen adott szent állat egyéniségére igazítva folyamatosan alkalmazzák. A nyúlügyi miniszter, Zenzanmek megállná a helyét az akadémián is, ami a zöbörgényről való tudását illeti. Engem viszont ritkán ért még hosszú életem során olyan megtiszteltetés, hogy egy miniszter személyesen mondja el nekem állattenyésztési tapasztalatait, mivel az általam személyesen ismert miniszterek száma igen csekély, de a nem személyesen ismertek kedvenc állatainak köre sem terjed túl néhány cicán és ölebecskén...

Zenzanmek tehát elmondta a zöbörgény Szent Titkát, hangsúlyozott nagy kezdőbetűkkel ejtve ki eme fogalmat. A Szent Titok profán módon lerövidítve abban áll, hogy a zöbörgény megeszi az ezüst zend füvet, a zöbörgény emésztésének végtermékét pedig (ami ilyen alapon szintén szent) egy helyi bogárszerű lény tekinti remek táptalajnak csúszó-mászó gyermekei számára. Igen ám, de ezek a minden lépésnél, minden fűszálon, minden bokor levelén csúszó-mászó gyermekek ragyogó ezüst színűek a zend fű fölé emelt módon elfogyasztott alapanyagától. A zikmakiak hite szerint a zirr bogár lárvái hozzák létre bolygójuk ezüst fényét. A zirr bogár lárvái más táplálékot is hajlandók fogyasztani, ám a nem megfelelő táplálkozástól színük megsűrűkül, egészen sötétté válik. Ilyen módon a zöbörgény emésztése alapozza meg a Hold ezüstjét. Feltettem a kérdést, hogy vajon a zend fű is hordoz-e Szent Titkot, mint az számomra az elbeszélésből logikusnak tűnt, ám Zenzanmek nyúlügyi miniszter a kérdésemtől rettentően megsértődött. Bár eleinte nem voltam biztos benne, hogy csápjainak heves lengetése és szemének hideg pillantása milyen érzelmeket fejez ki, de az, hogy egyetlen további hang nélkül hátat fordított és faképnél hagyott, megsúgta nekem ezeket az érzelmeket. A talpát még mindig kapkodó Ahmed aztán megerősítette sejtéseimet. Sajnos, ő sem tudta megmondani, mivel sértettem vérig a derék tudós minisztert és már éppen indultam volna valamilyen módon kiengesztelni vendéglátómat, amikor Zenzanmek magától visszatért. Nagyon komoly hangon felkért, hogy a továbbiakban a „Szent Titok” kifejezést se én, se társaim, se a tolmács ne vegyük a mocskos szánkra. Később a „mocskos” jelzőt visszavonta, a kérést nem.

Miután a vérig sértett minisztert egy üveg földi itallal, egy sor ígérettel és egy tábla csokoládéval sikerült kiengesztelnem, újra hajlandó volt a zöbörgényről felhalmozott hatalmas tudását velem is megosztani. A most elmondottak azonban, bár a nyúlügyi miniszter hangja újra egy barátságos macska dorombolására emlékeztetett, mégis pír kergettek az arcomba és fajtám nevében rettenetesen szégyelltem magam. Arról a mindennapi, a Földet már sikeresen tönkretévő, elítélendő szokásunkról van szó, hogy ahol az ember, pontosabban többnyire a fehér ember megjelenik, ott mindjárt utána jönnek a misszionáriusok és a kecskék. A misszionáriusok „csak” a helyi kultúrára vannak gyakran megsemmisítő hatással, a kecskék viszont megeszik a zend füvet. A kecskék tulajdonképpen mindent megesznek, a kecskék kecses körmei nyomán terjed a Földön a sivatag, ami a jelek szerint a Holdon is terjedni kezdett.

A nyúlügyi miniszterrel folytatott hosszas beszélgetés teljesen kimerített, miközben beszélgetőtársamon nem tudtam felfedezni a fáradság legcsekélyebb jelét sem. Amikor aztán rovottmultú tolmácsunk nagyot ásított, rá kellett jönnöm, hogy már legalább 24 órája talpon vagyok. Elbúcsúztunk a miniszter úrtól, és miközben a fényes Nap és a nemkevésbé fényes csillagok alatt szállásunk felé baktattunk,

Ahmed elmagyarázta, hogy a holdbéliek életritmusuk miként tér el a miénktől. Egyszerűen náluk is az a rend, hogy ha süt a Nap, akkor nappal van, ha meg nem, akkor éjszaka, csak éppen önáluk két hétig tart egyik is, másik is. Ezért aztán a holdbéliek bizonyos fokig le is nézik a földieket, amiért olyan hamar elfáradnak, bizonyos fokig pedig csodálják, hogy éjszaka is talpon tudnak lenni, bár ennek az áldozatnak semmi értelmét nem látják.

Felébredésünk után, amit reggelnek nem nevezhetünk, hiszen a Nap jóformán nem is mozdult az égen, viszont minden csillag - az otthon megszokott cinkos kacsingatásokat mellőzve - változatlan fényességgel szikrázott, szóval a saját óráink szerinti reggelen elindultunk Zikzikmak őfényessége égisz erő fűpalotájába, ahol már vártak ezüst tógába öltözött vadásztársaink. Ránk is hamarosan ezüst tógát húztak a saját ruháink fölé, mert a Hold fűtengerein az ezüst a legjobb rejtőszín. Zikzikmak udvari szabója tegnap óta dolgozott a számunkra készült vadászruhákön, és bizonyára nagyon örült, hogy az ember más ritmusban él, mint holdbéli vendéglátóink, mert a szegény szabó jó néhány botütéssel lett volna gazdagabb, ha mi nem alszunk annyit a vadászat előtt.

A vadászat jól indult, mert fényképezőgépekkel felszerelt kis csapatunk különösebb zötykölődés nélkül, jó hangulatban, gyorsan elérte a zöbörgény élőhelyét, a kráter nyugati szélét, ahol a közeli hegyek csipkés gerince éles késként vágta el a csillagos eget a mély árnyékok szabdalta földtől, azaz holdtól. Mindenütt az ezüst zend fű csomói csillogtak az erős napsütésben, sűrűn és gubancosan, mint a puli szőre, a többi, fehér, fekete, szürke növény háttérén. Az egész nagyon emlékeztetett egy fekete-fehér televízió szemlélt képre, éles, pontos kontúrokkal, mély árnyékokkal, a fehér, a fekete, az ezüst színek harsogásával és a szürke százféle árnyalatával. A szokatlan szín-összeállítású, békés kép annyira elbájolt, hogy elfelejttem a lábam alá nézni. Egy apró szikladarabon a lábam megcsúszott és egy krumpliszák kecsességével piruetteztem egyet, de a bonyolult mozdulatsor sem mentett meg a végső nagy puffanástól. Nagyobb baj csak azért nem történt, mert a lassított felvételre emlékeztető esés közben volt időm meggondolni, hogyan huppanjak le úgy, hogy se a becses felszerelésben, se tulajdon, még becsesebb személyemben kár ne essék. A mozdulat közben még azt is módomban volt megállapítani, hogy a zirr bogárnak rengeteg lárvája nyüzsög holdat érésem helyén, bár igaz, hogy röptömben nem lettem volna képes megkülönböztetni a zirr bogár lárváját bármely más bogár lárvájától, hacsak nincs lényeges szín- és méretbeli eltérés köztük. Tömegemhez képest szokatlanul puha landolásom helye tele volt hintve a legszabályszerűbb kecskebogyókkal és ettől a ténytől még jobban megharagudtam az emberiségre általában, a Holdba utazott embertársaimra különösen, amiért az önfegyelem és a józan ész teljes mellőzésével tartják és hurcolják mindenüvé magukkal a derék golyószórókat.

Az aránylag biztató kezdet és a hosszas, megfigyelésekben egyébként gazdag várokozás nem hozott semmi kézzelfogható eredményt. Csapdáinkat a kellő gondossággal állítottuk fel, bár volt bennem némi kétely, hogy ahol ennyi jóízű zend fű terem, ott a nyúl nem feltétlenül fanyalodik a csapdába helyezett csábító falatokra. Az esetleges hálós vadászatot, mely az adott terület meghajtását jelentette volna, Zikzikmak őfényessége kereken megtiltotta. Véleménye szerint nem lehet az egész mezőség összes állatát halálra rémíteni csupán azért, hogy egyébként igen tisztelt vendégei, akik felé mélyen meghajolt e szavaknál, kedvüket tölthessék. A szavakból kicsengő gyanúsítást inkább nem akartam megérteni, különösen, mivel nyúlügyi miniszterünk hamarosan közölte, hogy épérezékû zikmaki a Szent Nyulat nem hajlandó üldözni, ijesztgetni vagy neki bármi módon ártani, félvén a zöbörgény öt és családját sújtó esetleges bosszújától. Ilyen módon a csapdákat az utolsó csavarig nekünk kellett összeállítani, még a közelünkbe sem jött egyetlen kíváncsi helybéli sem. Viszont őfényessége biztosított, hogy figyelni, fényképezni szabad és érdekes is lesz. Leshelyeinken elrendezkedve aztán valóban volt alkalmunk fotózni, volt alkalmunk gyönyörködni a holdbéli fauna számos képviselőjében, a kecses zaza antiloptól a fillérnyi, ám annál harsányabb békacsigáig, sőt, legnagyobb sajnálatomra néhány hófehér, kis fekete foltokkal díszített, egészen bájos kecske is rontotta az összképet, de nyúl sokáig nem jött a környékünkre sem. A várokozás ötödik órájában azonban felcsillant kicsike kísérőm szeme és csápjával balra bökve suttozta:

- Zöbörgény!

Ezt az egy szót a büntetett előéletű tolmács nélkül is remekül megértettem és izgatottan figyeltem a fűben fel-feltűnő zebracsíkos bundácskát, vajon a megfelelő irányban folytatja-e útját. Legnagyobb örömömre a nyuszi tudta, hogy várjuk, egyenesen a csapda felé gördült, sőt, csigaszemében csillogást

véltem felfedezni, ami a csapdában elhelyezett csemegének szólt volna. Azám! A tetthely előtt két lépéssel a zöbörgény megállt, elképedve a csapdára meredt, majd válogatott gorombaságokat szórva a mű megalkotójára, mérgesen csapkodva csápjaival, hirtelen sebességet váltott és egy földi hurrikán tempójával távozott. Jólértesültsége megdöbentett. A reménytelenné vált leselkedést abbahagyva én is a művünkhöz ballagtam, megszemlélni, mi vette el a nyúl kedvét szerintem szépséges csapdánktól. Amit láttam, nem töltött el kellő lelkesedéssel. Igazán dicséretre méltó ügyességgel, az orrunk előtt, mégis teljesen észrevétlenül valamelyik kísérőnk egy jó nagy kupac kecskebogyt halmozott föl a csalétek fű legtetetjén. Megértem szegény zöbörgényt, hogy ettől a látványtól elment az étvágya és a kedve, sőt, bizonyos fokig a fejünkhöz vágott becsületsértéseket is megbocsátottam neki.

Ezek után nyilvánvaló volt, hogy hiába ülünk itt, legfeljebb fényképeink számát gyarapíthatjuk. Úgy látszik, a helyiek nagyon nem akarják, hogy a szent nyuszi fogságba ejtsük. Tehát hazatértünk, miközben azzal próbáltuk megbüntetni vadászatunk meghiúsítóját, a tett elkövetőjét, hogy egy szót sem szóltunk. Ha bízunk benne, hogy megszólal a bűnös lelkiismerete, hát állíthatom, hogy nagyon halkán szólalt meg; mi mindenesetre nem hallottuk. Kísérőink hang nélkül mélyen magukba merültek, de csigaszemükből sütött, hogy örülnek a felsülésünknek. Magamban megbocsátottam nekik, hiszen saját világukat, szent nyulukat védtek; mégis roppant dühös voltam, amiért tőlem védik a zöbörgényt, nem a valódi veszélytől.

A holdbéli nappal folyamán még több kirándulást tettünk a közelebbi és távolabbi környékre, legalább hat órányi filmanyagot forgattunk, számos diát, térképet és rajzot készítettünk, de a zöbörgény még véletlenül sem jött soha a csapdánkba. Bármilyen gondosan építettük, bármeddig őriztük ezeket a műveinket, az arra tévedő, meglehetősen kevés számú zöbörgény minden alkalommal csalódását fejezte ki a csapda láttán és bár nem mindegyik távozott olyan sebesen, mint az az első, de mindegyik füttyült a csaléteinkre. Amikor pedig ellenőriztük a nyúl finnyáságának okát, minden alkalommal találtunk a csapdában valami nagyon nem odaillőt. Ezeknek a holmiknak az odakerülésére egyszerűen nem volt magyarázat, de kísérőnk tagjainak összes csigaszeme minden alkalommal gyanúsán boldogan csillogott.

Esteledett. Ez a Holdon azt jelenti, hogy megnyúltak és megszélesedtek a mélyfekete árnyékok, ezzel megsokszorozva botladozásainkat a még megvilágított csíkok között. Zikzikmak őfényessége az estére kitűzött indulásunk előtt még meghívott bennünket beszélgetni, elbúcsúzni, azonban egész idő alatt dolgozószobájában tartózkodott, minket udvaroncra bízva. Zukmek kancellárnak próbáltuk hát elmondani, milyen szerencsétlenek voltak zöbörgény-vadászataink. Minden ékesszólásomat latba vettem, hogy elmagyarázzam a kancellárnak, mennyire féltem a szent nyúl csekély számú populációját a kecskék által letarolt mezőkön rá leselkedő veszedelmektől. Elmagyaráztam, hogyan próbáljuk mi otthon megmenteni a változó környezetükkel szemben veszésre álló fajokat, hogyan telepítjük őket vissza szülőhelyükre, mihelyst ez lehetségessé válik. Arról is beszéltem, hogyan nevelnénk a Földön a zöbörgényt, de szegény szent nyuszi jövőjét mégse látjuk biztosítottak, ha a Holdon is ilyen nemtörődöm módon bánnak a természettel; ma betelepítik a kecskét, holnap valami növényt, azután az idegen lények kiszorítják az őshonosakat. Zukmek kancellár élénken bólogatott, vagy hát valami annak megfelelőt csinált, ama kérésemre azonban, hogy mindezt hadd mondjam el őfényességének is, nemmel válaszolt. Egyetlen udvaroncra sem volt joga zavarni az uralkodót a dolgozószobában. Elkeserített expedíciónk eredménytelensége, ezért meglehetősen dérrrel-dúrral elbúcsúztam a kancellártól, aki bár nem tehetett semmiről, szememben most maga volt a megtestesült bürokrácia; akinek már-már azt is szemére hánytam, hogy miatta fog elpusztulni a Szent Zöbörgény. Az ostoba szavak szerencsére bennem maradtak, mivel hangos és nem túl udvarias búcsúszavaink közben hirtelen kitárult a dolgozószoba függönyajtaja és Zikmak fényességes apró uralkodója ilyen - angol! - szavakkal fordult hozzám:

- Óliás úl! Én hallani mindent jól. Én nem akalok, hogy zöbörgény menni bilodalomból kifelé. Te jó óliás. Én tiltom meg kecske, tiltom mindenfajta tietek jószág meg. Embel nem akalja, tiltom embel is meg! Szent Zöbörgény malad enyém bilodalomban benne. Egész Zikmak fog vigyáz Szent Zöbörgény.

Ezzel megszűnt minden tárgyalási alap. Mélységesen megértettem a csöpp, ám tanulékony holdbéli kényúr érzéseit és legalább olyan mélységesen reméltem, hogy tilalmi meghozzák a szent állat számára a szükséges javulást életkörülményeiben. Ugyanakkor abban már nem voltam egészen biztos, hogy egy önkényúr intenzív védelme nem hoz-e védenca számára súlyos napokat, amidőn - tapasztalataink szerint - az önkényúr halálakor a népharag eltörli uralma összes emlékét. Bíztam a Zenanmek nyúlügyi miniszter

által elmesélt, egészen mélyen az évszázadokban gyökerező totemisztikus hitben, a zöbörgény természetfölötti erejét továbbadó regék hatásában. Ezért elgondolkodva szürcsöltem a közben kezembe nyomott valódi földi itókát és - immáron az amúgy is eltűnt tolmács segítségével - valami ilyesmit mondtam az egyre álmosabb, nagyokat ásító fényességes úrnak:

- Igazad van, fényességes Zikzikmak! A Szent Zöbörgény itt, tinálatok van otthon. Itt a legjobb számára a hely, az éghajlat, a füvecské, az egész környezet. Ha lesz erőd és bölcsességed visszaállítani a természetes helyzetet, akkor nincs veszélyben a csigaszemű tapsifüles. És természetesen lesz erőd visszaállítani, hiszen nagy a hatalmad. Remélhetőleg meghallgatod majd mély tudású nyúlügyi minisztered tanácsait, hogy ideális legyen a hely és a helyzet a nyúl és a néped számára is. Igazad van, fényességes Zikzikmak! Tilts ki mindent, ami nem ide illő! Ne menjen tönkre a te birodalmad is, ne rontsátok úgy el az otthonotokat, mint mi ott a Földön! Köszönöm a vendéglátást! Nyulat ugyan nem viszek, de viszem a reményt, hogy jó csápokban hagytam a sorsát. Viszem a sok szép emléket magammal és egy sor filmet is. Hát Isten veled, fényességes Zikzikmak! Vagy a Szent Zöbörgényt kell ilyenkor említeni?

Zikzikmak nem válaszolt. Elaludt. Lábujjhegyen távoztam. Az egész palota Csipkerózsika várát idézte, aludt az udvari nép, az ajtónálló, az inasok, mindenki, csak a megfegyelmezett Ahmed osont - szintén lábujjhegyen - kifelé az egyik folyosóról. Elsuttogta, hogy a konyhában volt, de a szakács is elaludt. Megérdeklődtem, hogy a szakács előzőleg megpofozta-e a kuktát, de erre Ahmed nem tudott válaszolni, csak meglehetősen bambán bámult rám. Úgy látszik, más meséken nevelkedett.

A *Kalandok* megvénült *Királynője* szinte súlytalanul emelkedett a magasba. A betonmező már alig látszott a hegyek mérföldesre nyúlott árnyékában, csak vékony, szerény pászmákban süttött még a csipkés gerincek mögül a Nap karimájának maradványa. Ezúttal a színes darazsak sem röpködtek, nem volt irányító, John kapitány rutinból emelte fel hajóját. Mindhárman az ablakból néztük elmúlt kalandjaink elmaradó színterét és bár ideszállított ketreceinket teljesen üresen vissza is cipelhettük, mégis jó hangulatban hajóztunk hazafelé: volt rá remény, hogy sikerül megmenteni a holdbéli nyulat.

A másik jóbarát, Juhász Zoltán (fotó: Kocsán László)

KARDOS GY. JÓZSEF

Ahonnán jöttem

Pálfalvi Nándor élete és munkássága III. rész

A SZÉPIRODALOM „HATÁRTERÜLETEIN”

Irodalmi riportok, riport- vagy dokumentumregények, netán novellafüzérek? – Egyes Pálfalvi Nándor-műveket nehéz besorolni a hagyományos műfaji kategóriákba. Persze, már eleve kérdéses, hogy az alább tárgyalandó művek mindegyike valóban a szépirodalom „határterületeihez” tartozik-e, vagy a zömük inkább „valódi” szépirodalmi alkotás.

Pálfalvi Nándor első megjelent kötete, a Májusi eső (Kossuth Könyvkiadó, 1957. március és május) 1956 nyarán íródott. Az októberi események „tolták ki” megjelenését 1957 tavaszára. S valószínűleg a forradalom utáni viszonyok magyarázzák azt, hogy (tudomásom szerint) a mű visszhangtalanul maradt az irodalomkritikusok körében. Pedig Pálfalvi már itt mutogatja „oroszlánkörmeit”. Természetesen az 1950-es évek közepének „szelleme” óhatatlanul rányomta bélyegét az ő alkotására is. Érezzük is, az író állandó küzdelmet vív azért, hogy megszabaduljon ettől a béklyótól, hogy elszakadjon az akkori irodalompolitika visszahúzó tendenciáitól. Nyugodt szívvel állíthatjuk: mindent megtesz ezért. A termelősövetkezetekben és az egyénileg gazdálkodó parasztok gondjait, bajait, csalódásait egyaránt mélyrehatóan elemzi. S az embertelen körülményekkel szemben felvillantja a kivezető utat, amikor mindezekkel a visszahúzó erővel szemben megoldást is ad: Csak az emberség, a jó szó és a szeretet terelheti helyes mederbe a magyar parasztság elrontott sorsát.

A könyv bevezetőjében az író így körvonalazza műve témáját és célját: „Ebben a könyvben termelősövetkezeti tagok és egyénileg dolgozó parasztok sorakoznak fel életük valóságában, meggyőző érveik tisztaságával. Elénk tárul egy termelősövetkezet élete, minden eredményével és hibájával. Emberi sorsok, gond és öröm, reménykedés és nem tudás vonul végig e lapokon. Bízom benne, hogy megérik szavaim igazságát mindazok, akik számára írtam.”

A bevezető ezekről az igazságokról is egyértelműen hitet tesz. S mindezt oly világosan, oly líraian és oly szívhez szólóan fogalmazza meg, hogy előlegezi a további művek hangját, és azokat a gondolatokat, alapelveket, amelyek Pálfalvi Nándor tollát vezetni fogják minden alkotásában. Ezért érzem „ars poetica”-szerűnek – és ma is érvényesnek – következő mondatait: „Nagyon kell ma az emberség, a bajra gyógyír, a bizonytalankodóknak bizonyosság és igazság a megbántott emberi lelkeknek. Mert sok a panasz, nagyon sok ebben az országban, kicsi és súlyos panaszok, alappal és alap nélkül. Sokszor csak egy tollvonás, egy biztatás, egy jó szó kellene, hogy orvoslódjék a baj. De a szívek kemények, az emberek szíve, mások sorsa iránt.

Bejártam már az országot, falvakat, tanyákat, s mindenütt megérintett valami keserűség. Mintha csak egy gonosz erő kinyitotta volna a bajok zsilipjét, és a rosszaság folyója elárasztotta volna ezt a népet. Hihetetlen pusztítást vitt végbe az emberi lelkekben a szívtelenség. A magas hivataloktól a legkisebbekig kemény páncél tartotta bezárva a jóérzéseket. Csoda-e, ha az egyszerű emberek lelke ennyi érzéketlenség láttán megriadt? Először csak megriadt, azután lassan-lassan ő maga is kemény sziklává vált, amely már nem fogadja be mások sóhaját. Csak a saját gondja s bánata gyülemlik benne végtelen panasszá. S óh, ha egyszer a sziklán egy picit támad, hogy ömlik ez a keserűséggé fokozott panasz a megérett mutatkozó lelkekbe.”

A Hódmezővásárhely környéki táj, annak emberei (emberi sorsok), múltjuk, jelenük és jövőjük, véleményeik

(azok ütköztetésével is) hol dokumentumszerűen (objektíven), hol szubjektíven, hol líraian, hol eseményesen (több sors-novellaszerűen) kerekednek ki a kötet darabjaiból. A könyv végén az író nemcsak mások, hanem a saját véleményét is összegezve a zsákutcsa valóságából való kiút lehetőségeit is felvillantja.

* * *

Mintegy a Májusi eső folytatása a Mint fához az ág című „riportkönyv” (Kossuth Könyvkiadó, 1958.). Pálfalvi Nándor ezt a művét 1957 decemberében írta Hódmezővásárhely környéke parasztságának gondjairól, bajairól, az 1956. októberi forradalom eseményei utáni időszakban.

Népszava, „Az ünnepi könyvhét köszöntése” című összeállításában (1958/ 152. VI. 25. 4.) közli Pálfalvi Nándor „vallomását” is a Mint fához az ág megjelenése alkalmából: „Becsület, igazmondó író szeretnék lenni.” címmel.

„Második könyvem jelenik meg most. A kettő elválaszthatatlan egymástól, s együttvéve az én életemtől. A Májusi eső-ben, s most a Mint fához az ág című könyvemben egyaránt olyan emberek kínzó töprengéseire keresek választ, amilyen akár az apám, aki a nagyoroszi kőbányában bányász, vagy akár jómagam, aki tizenöt éves koromig ugyancsak ott dolgoztam. Hogy ma, alig néhány év múltán könyveimről beszélhetek, magában véve is elgondolkoztató. Örülök, hogy tavaly megjelent első könyvem – amelyben őszintén és mélyen iparkodtam bírálni az elmúlt évtizedben elkövetett hibákat – megértéssel találkozott. Nagyon remélem, hogy új könyvemmel is így járok, sikerül elnyernem az olvasók tetszését. S ezt szeretném elérni azzal az új regényemmel is, amelyen most dolgozom. Legfőbb ambícióm: becsület, igazmondó író szeretnék lenni.”

Mint előző művében, itt sem hallgatja el azokat a visszahúzó tendenciákat, amelyek az akkori magyar falu életét „megkeserítették” – legyenek azok akár a termelősövetkezetekkel, akár az egyéni gazdálkodással kapcsolatosak. 1956 eseményei erősen „megtépázták” a közös gazdaságokat. Sok közülük fel is bomlott. Csak azok maradtak meg, amelyekben az egyéni érdekeket háttérbe szorították a közösségek. Persze, ezekből is többen kiléptek. Igaza van a könyvborító szövege írójának abban, hogy a mű újszerűen, érdekesen mutatja be az akkori magyar falu életét: „A sokrétű írás mondanivalója igaz és előremutató. Alapgondolata: a parasztember úgy odanőtt a földhöz, mint fához az ág, a fát csak nagy gondnal és türelemmel lehet átültetni, és olyan földbe, ahol gyökeret tud verni.” S éppen az volt a gond az egykori termelősövetkezetek szervezésében – teszi hozzá Pálfalvi –, hogy ez a „faátültetés” nem úgy történt, ahogy kellett volna – azaz éppen a nagy gond és türelem hiányzott ebben a folyamatban. Így aztán nem csodálkozhatunk azon, hogy a szövetkezeti parasztság jelentős része nem tudott gyökeret verni a töle idegen „földben” – és az első jelentős megrázkódtatás hatására mindazok a törésvonalak megmutatkoztak ezen a területen is, amelyek megkérdőjelezték az úgynevezett „önkéntesség” elvét. (Azaz az akkori kormány – kormányok – mezőgazdasági politikáját.)

Így aztán nem osztjuk a borítószöveg-író „lelkendezését”: „A szerző különösen szépen fejezi ki azt a gondolatot, hogy a szövetkezet alkalmas arra, hogy a parasztság gyökeret verjen benne. A könyvben végigvonul a szövetkezés igénye...” Azt a megállapítást azonban elfogadjuk, hogy Pálfalvi mindezt „nem kritikátlan lelkendezés módjára” teszi, „hanem bátran megmondja a véleményét mindarról, amivel nem ért egyet”. S abban is igazat adunk neki, hogy „Pálfalvi Nándor kiváló elbeszélő, az élet jelenségeit veti papírra e művében is, mely az elmúlt év tavaszán megjelent »Májusi eső«-nek a folytatása. Őszintén vitázik, s érvel önmagával is, másokkal is...” Az ismertető szerint „a mezőgazdaság szocialista útja mellett” – de ezt a megállapítást nyilván megint a „korkövetelmény szülte”. Pálfalvi nyilván felelősebb író volt (és maradt is) annál, hogy ennyire „beájuljon” az úgynevezett „szocialista realizmus” maszlagának. Aki tud a sorok mögött olvasni, azt nem téveszthetik meg a „fecsegő felszín” jelenségei. A „hallgató mély” rétegei hordozzák Pálfalvi igazi „üzeneteit” – a korabeli béklyók ellenére is. „Palackposta” ez a ma olvasói számára! Mert a mai olvasó is szeizmográfyszerűen érzékelheti azokat a „földlökéseket”, amelyek akkor, 1956-ban és 56 után a magyar társadalmat megrázták. 1956 után már semmi sem volt olyan, mint előtte. S Pálfalvi nagy érdeme, hogy ezt a korszakváltást máig tudja „közvetíteni” számunkra is. Ebben az alkotásában a dokumentumjelleg még inkább „átbillen” a szépirodalom irányába, mint előbbi művében. Köszönhető ez elsősorban azoknak a részeknek, amelyek „színtiszta” novelláknak is felfoghatóak. Ezt több kritikus is kiemeli. (Lásd a kritikák ismertetésénél!)

Pálfalvi e kötetében is ismétlődnek azok a nemes emberi gondolatok, értékek és érzések, amelyek már a Májusi eső című műben is hirdették az író is vezető elvek magasabbrendűségét (és ezek vágyott beteljesülését, megvalósulását):

Csepás Kiss Flórián történetében például a méh-szimbólum (metafora?) fejezi ki a gonoszság gyűlöletét, a jóra és a szépre vágyást: Az embereknél is olyan közösség kellene, amelyben az „egy”, az egyén képes áldozatot hozni a „többiekért”, a közösségért. Mert csak így veszhetne ki a gonoszság, és teremődhetne meg a jó, a szép, a békés és a boldog élet.

A Jobb lesz a darvakkal című írás darvak-szimbóluma (vagy inkább itt is metaforája?) az emlékezet, az emlékek fontosságát, megtartó erejét hangsúlyozza. (A Visszahívó üzenet is!)

Az idősek megbecsülésének negatív és pozitív példáját adja a Mulat a juhász és a Pipafüst című írás.

A Liskák és a többiek című mű az egymásrautaltság gondolatát domborítja ki stb.

A Mint fához az ág című Pálfalvi-kötet zömmel kedvező kritikai fogadtatásban részesült:

Az Élet és Irodalom kritikusa Nyerges András (1958/18. V. 2. 8.) az újságírás „irodalommá” válása folyamatában helyezi el a művet: „...bizonyíték arra, hogy a módszer, a törekvés helyes, komoly eredményeket hozhat.” – „Hol csillagászati távcsövel, hol pedig mikroszkóppal vizsgálja meg egyetlen terület, Hódmezővásárhely környékét Pálfalvi Nándor új könyve. A módszer eredeti, s a szerző érdeme, hogy az erősen szociográfiai hajlandóságú témát igyekszik szórakoztatóan feldolgozni. S teszi ezt néhány, statisztikai adatokkal tűzdelt tanulmánnyal, öt ragyogó novellával, két-három riporttal, interjúkkal, s egy független, elnyújtott kisregényvázlattal. Az eredmény: felmutatja cseppben a tengert, keresztmetszetet tud adni az ország jelenlegi parasztp problémáiról, a szövetkezetekről, örömeikről és gondokról egyaránt.”

Nyerges felrója Pálfalvinak: „A könyv egyenetlen, nem áll össze kerek egésszé a téma azonossága ellenére sem.” A kisregényvázlatról (Mint fához az ág – amelyről a kötet is szimbolikus címét kapta) nem tudja kideríteni a kritikus, hogy a szerző „riportot ír-e még, vagy már a szépirodalom mezsgyéjén túl jár? A hangja itt bizonytalan, hangulatai sokszor népieskedőnek tűnnek, líraisága szentimentalizmushoz dörgölődzik.” (Nyergesnek lelke rajta, hogy bizonytalan a kisregényvázlat műfaji besorolásánál, hiszen végül is kisregénynek minősíti. Vajon a „hibák” – bizonytalan hang, népieskedő hangulatok, szentimentalizmushoz dörgölődő líraiság – nem abból adódnak-e – ha adódnak –, hogy a „vázlat” az valóban vázlat, azaz még részletesebb kidolgozásra vár, s a „riportalanyok”-nak valamilyen „ítész” „elfelejtette” megmondani, hogyan viselkedjenek és beszéljenek!?)

„Ezzel az írással homlokegyenest ellenkező író s módszert mutat – folytatja Nyerges – az »Öregek« cím alatt összefogott öt novella, vagy inkább karcolat, amelyek a kötet csúcsát jelentik, és megmutatják, hogy az író néhány oldalon is képes biztos kézzel drámát teremteni, komoly feszültséget.” (No, megint a bizonytalan műfaji besorolás! S mellette az ellenkező véglet. Mintha nem is ugyanarról az íróról lenne szó!)

„A »Viharban« című írás októberben játszódik, csak felvillant egy emberi, megingó sorsot, s hat oldalon még rendbe is tudja tenni a hős összekuszálódott életét. (...) Pálfalvi nem magyarázat, nem akaszt a történet után uszályként vontató »Szocialista mondanivalót«. Az emberek beszélnek magukért. Mert megváltoztak, s változnak egyre, és a könyv komoly érdeme, hogy jól időzíti fényképezőlencsáját, épp a változás, az átalakulás pillanatait fogja el, néha sikeresen, néha torzan, de mindig mutatva valami olyat, amire érdemes figyelni.

S a hangja is időnként közvetlenül líraivá, oldottá válik. »A fákra aláhullik a homály« – indít egy novellát. A hősök levegőt, múltat és jövőt hordoznak magukkal. »Mulat a juhász« és »Visszahívó üzenet« a címe a két legjobban eltalált írásnak. Ezek többet mondanak el ugyanarról a problémáról, s nagyobb hatóerővel, mint a tanulmányok, statisztikák, néhol küllők módjára tekergő, mérhetetlenül hosszú riportok. Együtt van ebben a kötetben a «hogyan igen» és rögtön a »hogyan nem« módszere is. A »Beszélgetés a tornyos palotában« prototípusa az olyan írásnak, ahol csak keret a riportalanyok beszélgetése, s keret maga az ember is, aki számok mögött meghúzódik.

Az ellenkező végletre viszont példa egy másik írás: »El a faluból?« Falusi fiatalok problémáit, gondjait tárgyalja benne Pálfalvi Nándor, s egyben bebizonyítja, hogy jó pedagógus is, sok emberséggel, megértéssel, a kenetes, prédikáló hang mellőzésével szól róluk és hozzájuk, s többet is tesz, olyan javaslatok sorát veti fel, amelyek többnyire megvalósíthatók, egyszerűek. Pálfalvi könyvének talán legnagyobb erénye, hogy belülről próbálja megközelíteni a parasztságot, megpróbál a gazda szemével látni. Fejlődést akar és tud

megmutatni, de nem hallgat a hibákról...” (Nyerges kritikájának ezen bekezdésével mi is teljességgel egyetérthetünk!)

A Film, Színház, Muzsikában (1958/29. 32.) a – da betűjelű ismertető egyenesen regénynek titulálja a Mint fához az ág című Pálfalvi-művet: „Jószándékú, tiszta hevületű könyv a mai faluról, a Nagy Magyar Alföld népéről. Pálfalvi Nándor elbeszélés és elmélkedő kötete híradás a hódmezővásárhelyi határ átalakulásáról, és jelentés a lelkek forrongó állapotáról, az útról, mely a múlt mélységeiből vezet a történelmi tegnapon át az izzó mába – gondolatok a paraszti életet formázó eseményekről.” (Sic!) Még hozzáteszi: „Kár, hogy a hitelességre törekvő emberábrázolást gyengíti a pongyola stílus.” (Az ismertető szerint ez gyengíti a gondolatokat is!)

Keserű János a Népszabadságban (1958/214. IX.10.) így summázza a Mint fához az ág értékeit: „Egész életünket, jövőnket érintő problémákat vet fel ez a könyv, s szerzőjének van ereje arra is, hogy megoldja azokat. Tud előre mutatni, okosan javasolni. Írásait az emberek iránti, új életünk iránti szeretet fűti, s amikor látszólag hétköznapi és száraz dolgokról szól, akkor is izzó aktualitású, érdekes. Hasznos könyv, eszünkbe juttatja, emlékezetünkbe vési a fiatal író nevét.” Keserű kritikájában ugyan többször emlegeti a „szocializmus” és az „ellenforradalom” szót 1956-tal kapcsolatban (akkor – és még sokáig – így nevezték, így kellett nevezni), de ezeket a „kötelező kitételeket” leszámítva, még sok találó megállapítást tesz a műről:

„Nehéz feladatra vállalkozik az író, aki ábrázolni akarja a mai falusi életet. Sehol sem oly erős ma a változás dinamikája, sehol sem olyan bonyolultak az ellentmondások ma, sehol sem oly szembeeszkő a régi és az új, a haladó és a visszahúzó erők harca, mint éppen falun. Különös érdeklődésre tarthat számot hát minden olyan írás, amely a parasztságról szól, a mezőgazdaság... átalakulásáért vívott küzdelmet ábrázolja, még hozzá a legilletékesebbeknek, e küzdelem résztvevőinek, a dolgozó parasztembereknek szemszögéből. Ilyen mű a fiatal, tehetséges Pálfalvi Nándor közelmúltban megjelent Mint fához az ág című könyve.” – Keserű felsorolja ezután azokat a paraszttípusokat, akik a történetekben szerepelnek (Csépas Kiss Flórián, Busai Géza, Nagy Andrásék, Bartha Péter, Liskáék). – Majd így folytatja: „A könyv hitelét erősíti, eszmei súlyát fokozza, hogy a falu új életéért, jövőjéért vívott harcnak nemcsak eredményeit láttatja, a hibákra is rámutat. Serkentően, személy szerint is buzdítva bennünket, hogy segítsünk mielőbb a bajokon... A könyv rávilágít a falusi fiatalsággal szemben elkövetett mulasztásainkra is, amelyeknek igen nagy részük van abban, hogy az ifjúság elkívánczik a faluról. De vitatkozik – közérthető, tömör nyelven – magukkal az »érdekeltekkel is«. Bírál és meggyőz, sürgető, igaz érvekkel, igazságának biztos tudatában, őszintén eltelve attól a vágytól, hogy a régi, szűkös mederből a korszerűbb, tartalmasabb élet folyamagyára találjon a parasztság. Bírál és mozgósít...”

S.M. a Könyvbarátban (1958. 277.) és a Könyvtárosban (1958. 469.) mint a könyvhét egyik könyvét ismerteti a művet (ugyanazzal a szöveggel). A kritika (itt is, leszámítva a korabeli „kíváncalmakat”) több megállapításával ma is egyetérthetünk. Például: „A paraszti életéről csak az írhat ilyen megragadóan, ennyi érzéssel, akinek nagyon szívéhez nőtt a parasztság. Pálfalvi Nándor ilyen író. Kitűnően megtalálja a hangot a mai falu életének, egyéni és közösségi problémáinak, ezernyi gondjának-bajának és örömének bemutatásához. A mindvégig igaz írások nagyszerűen rámutatnak a parasztság életének egyes mozzanataira, a falu égető problémáira.” (A szerző nagy érdeméért említi, hogy a problémákat alaposan ismeri, és az ezekből való kiutat is kutatja.) – „A hibákat is jól látja, s bátran meg is mondja a véleményét mindenről, ami nem tetszik neki. Az egész könyv őszinte vitázás önmagával és másokkal...”

A szerző kitűnő elbeszélő, aki közvetlen stílusban feszegeti a legkényesebb kérdéseket is, de ez nála nem afféle szennyben-turkálás, hanem minden szavát az igazi segíteni akarás szándéka vezeti.

Nagyszerű írás a »Lapozgatás egy képviselő naplójában«, az »El a faluból!«, Az »Öregek«, de a többi is méltó Pálfalvi nevéhez.” (S.M. is kiemeli az író megnyerő hangnemét, amellyel a fiatalságot a faluban való maradásra ösztökéli.)

„Pálfalvi könyve nagy nyereség... komoly segítség a problémákkal küzdő parasztságnak. Mindenkinek el kell olvasnia, aki a paraszti életet csak egy kicsit is szereti.”

A Könyvtájékoztató 1958. júniusi, könyvheti száma szintén ismertetést adott róla: (Tájékoztató a megjelenő könyvekről. Író a könyvéről, arcképpel.)

A Szolnok Megyei Tanács VB Művelődési Osztálya adta ki 1975-ben Jövönk címmel azt a Pálfalvi Nándor által írt falumonográfiát, amely a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Zagyvarékas és Szászberek Béke termelőszövetkezetéről szól (a fejlődés útjáról, az eredményekről, a gondokról és az örömeiről). A kötethez írt bevezetőjében az író „irodalmi riportkönyvnek” nevezi a művet. Pálfalvi heteket töltött Zagyvarékason, hogy a 12 ezer holdon gazdálkodó Béke tsz embereiről, azok általános erőfeszítéseiről, munkáiról, cselekedeteiről írjon (ahogy ő maga fogalmazza ezt így a bevezetésben). „...szeretem és mélységesen becsülöm az itt munkálkodó embereket. Tetteiket és szorgalmukat példamutatónak tartom, és így írásom bizonyos mértékig nem mentes az elfogultságtól” – hangzik az író szubjektív vallomása.

A kötethez dr. Bereczki Lajos, a megyei tanács elnökhelyettese írt előszót (ajánlást). Nevezett értőn „közeledik” a műhöz:

„Pálfalvi Nándor »Jövönk« című könyvével az olvasó szokatlan műfajú irodalmi alkotást vesz a kezébe. Aki olvassa, maga is átélheti azt a történelmi időszakot és azokat a falusi és agrárviszonyokban végbement társadalmi-gazdasági változásokat, amelyekről ez az irodalmi riportkönyv szól.

Az író érzékelhetően alapos ismerője a falusi életformának, eredményesen búvárkodik a parasztság egyes rétege és egyes generációja gondolkodásmódjának, lelkivilágának megismerésében. Könyveiben mindezt művészi, a maga könyörtelen valóságában tárja az olvasó elé.” – Hogy mindezek a megállapítások mennyire igazak, arról tanúskodik a már elemzett két riportkönyve is – és majd az 1975 utániak is ezeket fogják bizonyítani!

A két községben „élő emberek olyan körülmények között élnek, mint a legtöbb alföldi településen – folytatódik az előszó. – A múltban voltak közülük országjáró kubikosok, uradalmi cselédek, nagy- és kisbirtokosok, kisiparosok és csekély létszámú munkás, főleg vasutasok. Ma a munkások aránya jelentősebb, tisztán munkáscsalád azonban alig van. A két község lakosságának gerincét a szövetkezeti tagság képezi. Ez a szövetkezeti parasztság azonban messze nem azonos a régi agrárproletárral, törpebirtokossal vagy a kis- és középparaszttal. A könyv fő mondanivalójából kitűnik az elmúlt 25 évben végbement átrétegződés, valamint a társadalmi munkamegosztás új formáinak kialakulása.”

Az „irodalmi riportkönyvben” szó van a szellemi munka megnövekedett szerepéről (az új értelmiség bemutatásával); a tsz-ben végzett ipari jellegű munkáról; a megváltozott életformáról (lakásviszonyok, művelődési lehetőségek, a jövedelmek megszerzésének módja, a személyes jövedelmek méretei stb.); a történelmet mesélő öregekről, a tsz-elnökről, a traktorosról, a brigádvezetőről – s természetesen a jövőről. Három generáció élete és harca pereg le előttünk. A szövetkezet vezetői az átlagosnál is többet vállaltak a sikerek érdekében. (Az író hiteles dokumentumokat is felhasznál műve „realistábbá” tételére!)

Pálfalvi Nándor ebben a kötetben is bebizonyítja: Az újságíráson, rádión és televízió „iskolázott” vérbeli riportter értőn és érzőn közeledik témáihoz, hogy azokat az egyre jobban beérő szépírói eszközeivel „megnemesítse”.

* * *

Pálfalvi Nándor Rohanás című műve (Móra Ferenc Könyvkiadó. Kosmosz-könyvek, 1976.) megint felveti a műfaji kérdést: dokumentum- vagy riportregény-e? A könyvhöz írt szerzői előszó ebben a kérdésben így foglal állást: „Talán dokumentumregénynek nevezhetnénk ezt az írást, mert nem volt szükségem sem az események, sem a figurák költői megrajzolására. Mindennel a valóság ajándékozott meg, és én tiszta lelkiismeretem szerint igyekeztem élni vele.” Az előszóból már előbb megtudjuk: „...ennek a történetnek minden szereplője valóságos személy, régi ismerőseim mindannyian...” – Hogyan is ismerte meg őket Pálfalvi Nándor? A televízió szerkesztő-riportereként egy filmsorozathoz keresett témát. S így jutott el a Ganz Villamosági Művek 24 tagú (Kandó Kálmán) villanymozdony-szerelő brigádjához, akik a Keleti pályaudvaron javították a mozdonyokat. A brigádot ebben a művében egy munkásfiú életének bemutatásával ábrázolja. Saját bevallása szerint „a hétköznapi varázslata” fogta meg őt ebben a témában: „Ez a huszonnégy tagú brigád egyike a legképzettebb munkásközösségeknek, legtöbbjük technikumot végzett, vagy éppen most végzi, némelyiknek két szakmája is van. A Magyarországon fellelhető villamos mozdonyok valamennyi típusának mesterei, sőt mondhatnám úgy is, művészei ők... Díjak, kitüntetések, a szakma kiváló brigádja cím birtokosai. De hát nem a brigád dicséretét akartam én elzengeni, inkább csak azt a kérdést feltenni: hogyan dolgoznak, hogyan élnek? Milyen emberek ők?”

Ez az a „titok”, amelynek „megfejtésére” Pálfalvi Nándor vállalkozott. (Már 1968-as regénye, az Üvegtető cselekménye is a Ganzban játszódott.) Ahogy az „újságíró” egyre jobban „szépiróvá” válik az „életzagú”, életteli szereplők (elsősorban a főszereplő) maguk is egyre jobban szépirodalmi hőssé válnak. A riport -, a dokumentum-jelleg „regényesül”.

Falus Róbert, a Népszabadság kritikusa (1976. IX.7,7.) jól látja, hova kell besorolni a Rohanás című Pálfalvi-művet: „Ha szabálynak nem is, de a világirodalom ezernyi tanúsága és tanulsága szerint általános igazságnak kell tekintenünk, hogy a társadalom létproblémáit és sorsfordulóit tükröző művek bizonyultak halhatatlannak. Ugyanakkor és ugyanennyire fontos az ábrázolás művészi szintje is: a langyosan érdekes témák feldolgozásától eleve nem várunk lélekrajzi, szerkezeti vagy nyelvi remeklést – annál inkább várunk azoktól az alkotásoktól, amelyek nem andalító vagy fenegyerekeskedő szándék, hanem felelős szenvedély szülöttei. A tehetségtől is függ tehát, hogy a tárgyválasztással kezdődő munkafolyamatnak milyen lesz az eredménye.

Kettős meggondolásból szükséges előrebocsátanunk ezeket a szükségképpen vázlatos gondolatokat: egyfelől azért, mert (a tematikai közömbösség elméletét elutasítva) mindig rokonszenvvel köszöntjük a kétkezi emberekről szóló regényeket, másfelől, a bizalom diktálta igényességet is jelezzük.(...)

Pálfalvi Nándor személyes tapasztalásból szűrte ki a Rohanás tényanyagát: egy villanymozdony–szerelő brigád munkájának, közösségi erejének és a kollektíván belül érvényesülő sokarcúságának az ábrázolását. Kiváló brigád – nemcsak szakmai, de erkölcsi vonatkozásokban is. Hiba-e, hogy nem átlagos vagy annál gyöngébb közösséget mutat be az író? Sokkal inkább lenne az, ha hallgatással tagadná le az igazságot! Érzékletesen ábrázolja központi hőst, a fiatal – csalódásokra is ítelt, még szeleburdi, de az igaz szerelemben megtámaszkodó – szakmunkást, akit a társai szolidaritása éltet s emel új magasságokba. Elsősorban ifjú olvasókhoz szól a regény, s ők aligha fogják zokon venni, hogy bárányfelhős érzelmesség is tódult a történetbe.”

A Könyvtárellátó Új könyvek című kiadványának (1976./21. 46) regényismertetője így szól:

„A regény a Ganz Villamossági Művek »Kandó Kálmán« szocialista brigádjának életét, munkásait mutatja be. Az író egy filmriport során ismerte meg a brigád tagjait, éveken át, járt közük a Keleti pályaudvar mögötti villamosmozdony-színbe, ahol a villanymozdonyok karbantartását, javítását végzik. Érdekelte: »hogyan élnek, hogyan dolgoznak? Milyen emberek ők?« Lassan barátságot kötött velük. Látta őket munka, tanulás, szórakozás közben, megismerte magánéletüket, családjukat is. A történet főszereplője a brigád legfiatalabb tagja, a huszonegy éves Császár Feri. Az ő életének egy rövid szakaszát – néhány hónapot – követve rajzolódik ki az olvasó előtt a kis közösség képe. Az író a dolgozó emberek hétköznapijainak hangulatát, légkörét igyekszik érzékeltetni; kísérletének érdekessége, hogy szociográfiai fölmérés helyett szépirodalmi eszközökkel tárja föl a termelést korszerűen szolgáló munkásosztály problémáit.”

* * *

Ugyanez a kiadvány (1977/5. 49.) a Jelentés félútról című műről (szociográfiai riportok – Móra Ferenc Könyvkiadó. Kozmosz-könyvek, 1976.) így ír:

„Riportkötet munkásokról. Az író azt kutatja, hogyan élnek, hogyan gondolkodnak azok, akik beleszülettek mai társadalmunkba, nincs emléküik a múltból. A beszélgetések során kerek életrajzok alakulnak, munkájukat és családi életüket éppúgy részletesen megismerjük, mint egyéniségüket, terveiket, vágyaikat.

A bauxitbányász, akivel életveszélyes sérülése és súlyos műtétje után sok évvel, újra a mélyből fölszállás után, találkozik, indította az író arra, hogy még hat munkást keressen fel az ország különböző részein, olyanokat, akik 1945-ben születtek. Megismerjük az öntöt, aki három műszakos beosztás mellett házat épített, mivel lakást nem kapott. A riport időpontjában az éppen felépült házat a tanács el akarja bontatni. A székesfehérvári rádió-műszerésznő szalagon dolgozik, pontos munkát végez. Lakása, kocsija, sőt gyermeke is van már, de sem a férje, sem ő nem olvasnak, nem hallgatnak zenét, és nincs szándékukban tovább tanulni. A komlói vājár két szerencsétlenséget élt át, ahol társai nagy része ottmaradt. Feleségével ketten építették a házukat, gyerek, könyvek, kézimunka és utazás a pihenésük. Egyedül róluk mondja az író: »boldog emberek között jártam.« A székesfehérvári Könnyűfémű hengerésze művezető, pártmunkás,

vb-tag, és három műszakban dolgozik. Ő mondja ki: »...én úgy tartom, most vagyunk félúton. Tudomásul kell venni, hogy ez az ország nagyon lenn kezdte. Ahhoz, hogy mi jobban élhessünk, meg kellett teremteni a feltételeket, amelyekkel majd elő tudjuk készíteni a jobb életet.« A riportalányok harmincévesek, tág tere van a képzeteknek a további sorsukat illetően. – Érdekes olvasmány, mindenkinek ajánlható.”

Ahogy már említettem, a Jelentés félútról című könyv egy hétrészes riportsorozat, a Gondolatok a munkáról szövegét tartalmazza. A kötet előszavában, illetve ajánlásában a szerző így vázolja fel a mű megszületésének körülményeit (utalva a könyv lényegi jegyeire is):

„(...)1975-ben a Magyar Televízió bemutatót öt dokumentumfilmet, egyet közülük A döntés címmel. Mindezt azért bocsátom előre, mert e filmek szerkesztője és riportere én voltam, és mert e filmek minden darabja munkásokat mutatott be.

Természetesen készítettem már korábban is dokumentumfilmeket munkásokról. Ezek közül való az 1973-ban műsorra került nyolcrészes Gondolatok a boldogságról vagy az 1974-es, hét részben bemutatott Gondolatok a hétköznapokról.

Bizonyos büszkeséggel hivatkozom ezekre a filmekre. Szerkesztői, újságírói munkám eredményei, de egyszersmind írói munkásságom sok anyagát is szolgáltatják, s ez olyan elégtétel, amely enyhíti a lekötöttségnek az író számára oly nehezen elviselhető terhét.

Számomra mindig nehéz, ha újságírói munkát végzek. Nehéz, mert az újságírás állandó készenlétet kíván, és sokszor vezet felületességhez. Más szempontból meg éppen az újságírás kényszeríti az író folytonos »életközelségre«, és ember legyen a talpán, aki az élet kuszaságából mindenkor a legkritikusabbat emeli ki.

E kötet születését is újságírói tevékenységemnek köszönhetem, már csak azért is, mert ez a könyv sokkal közelebb áll az újságíráshoz, mint a regény műfajához. Az olvasó ugyanis riportokat talál ebben a gyűjteményben, olyan riportokat, melyekben a legteljesebb hűséggel igyekeztem bemutatni a valóságot minden szépítés nélkül, a valóságos helyzetnek megfelelően...

Riportalányaim mind 1945-ben születtek, egyidősek hát társadalmunkkal. Arról vallatom őket, hogy mennyire érzik magukénak a rendszert, amelyben felnőttek, büszkék-e az eredményeire, bosszankodnak-e a hibáin, politizálnak-e, és ha igen, akkor hogyan, vagy mindennapi gondjaik közé zárkóznak-e. További sorsukat az olvasóknak kell elképzelniük, hiszen e kötet hősei még nagyon fiatalok, ahogyan egyikük mondja: most tartanak az út felénél...

E könyv megírásának gondolata A döntés című dokumentumfilmem forgatása közben született meg. Egy érdekes sorsú bányászról akartam filmet készíteni, és ekkor a Bakonyi Bauxitbánya központjában ajánlottak valakit. Halimbán dolgozott ez az ember.”

Ez az ember T. S. Vájár, akiről a Vörös Halimba című rész szól. – A többi rész címe, illetve szereplőinek neve: Sorompók: K. Ferenc budapesti öntő (és felesége) – Középfrekvencián: P. Imréné autórádió-szalagon dolgozó munkás (férje és édesanyja) – Veszélyes üzem: B. Miklós, a komlói Kossuth-bánya bányásza – Félúton: Cs. Sándor, a székesfehérvári Könnyűfémmű hengerésze – Itt van Amerika: a tatabányai üzemben dolgozó orosz lány bányász, N. Attila (és Magdi) – Vázlat egy portré nyomán: T. Béla, a Váci úti Gépgyárból (és Hajnalka).

Ezekben a „történetekben”, „irodalmi riportokban” – ahogyan már az eddig elemzett művekben is „megszokhattuk” – a valóság levegőjét érezhetjük, s itt is életteli a szereplők – ahogy erre az idézett részekben maga az író is rámutatott. Teljesen elfogadhatjuk ezeket az írói megnyilatkozásokat, akár csak az újságíró és a „szépiró” kapcsolatáról mondottakat. (Ez akár „ars poeticának” is felfogható!)

* * *

A Hajnali ösvényeken (Sportvadászok könyve (Medicina – Sport Könyvkiadó, 1980., illusztrálta: Csergező Pál: 40 rajz és borítófestmény) című Pálfalvi-mű a vadászokról és a természetről szóló írások gyűjteménye. (Részei: Szerelmem: erdő – Barátaim: emberek, fák, folyók és állatok – Ha vadász akarsz lenni – Hajnali ösvényeken – Szótár.) Műfaját nagyon nehéz lenne meghatározni. Az azonban kétségtelen, hogy a sokrétű mű szépirodalmi elemeket is jócskán tartalmaz. Természetesen a könyv azon részeit leszámítva, ahol inkább a „szakmai” szempontok érvényesülnek. Bár ezekben a részekben is „kibújik” Pálfalviból a szépiró.

A kötetből megismerhetjük a vadászat múltját; az igazi vadászat örömeit, emlékeit és tapasztalatait. Pálfalvi meg akarja tanítani a vadásszá váló embert a vadászat csínjára-bíjára. Leírást kapunk egy Tisza melletti területről is. Olvashatunk más vadászok, de legfőképp a szerző tapasztalatairól és vallomásairól is stb. Azt hiszem, a könyv (az emlékek felidézése mellett) azért is készült, hogy mások is még jobban megszeressék a természetet, az erdőt, illetve még jobban érezzék azt, amit az író is érez a természet és az erdő iránt. Hiszen a természet (s benne a vadászat) a szabadságot is jelenti!

Ennek érzékeltetésére a mű elején elhangzó (szinte) „szerelmes” lírai vallomás (az erdőhöz, az erdőről) a legjobb példa:

„Első eszmélésem az erdőkhöz köt. Az első, amit észrevettem, egy fa volt, az első önfeledt, boldog pillanatom egy erdei ösvényhez fűződik. Elmondhatom, hogy a fák, a messzire nyúló meghitt ösvények, amelyek kora ifjúságomig mindennapos közegét jelentették életemnek, véremmel együtt kísértek későbbi utamon. Elandalítottak, éltettek, megvigasztaltak, és követelődzően kiragadták részüket emlékeimből, érzéseimből. Meghatározóvá lett ez az emlék, gondolkodásom alakítójává, s egyben olyan fogódzóvá, amely átsegített legelkeseredettebb pillanataimon is. Hogyne szeretném hát az erdőt, hogyne rajonganék ezért a hangulatért, amely bennem mindig a békét és kiegyensúlyozottságot jelenti.

Most, életem delén, mind több lesz az emlék, a visszarévedések pillanata, hiszen ha itt járok a régi ösvényeken, a valamikori lépteim nyomát keresem, a régi képeket vélem felfedezni, és ezeket vetítem magam köré akkor is, ha lépteim új utat taposnak az ösvényben.”

A Könyvvilág 1980. szeptemberi számában A természet nosztalgiája címmel – az ugyancsak 1980-ban megjelent – A város büszkesége című regényével együtt – e művek céljáról is ír a szerző: „...szeretnék megismertetni az olvasókkal egy kevésbé ismert, úgyis mondhatnám: különös világot. De hát mitől is különös a vadászok, az erdők, a vizek, a folyók emberének világa, a természetnek ez a kicsit zártabb élete? Régen, amíg kevesebb volt a városlakó, és az emberek így vagy úgy, nap mint nap érintkezésbe kerülhettek a mezőkkel, a folyókkal, a madárdallal és az alkonyal, vagy a felbukkanó hajnali nap sugaraival, semmi titokzatosság nem járult megannyi jelenséghez; egy volt ez a teljes élettel, elválaszthatatlan volt tőle, és bárhol járt az ember, a szülőföld részeként erre is gondolt.

Régóta kísér ez a téma, s mind erősebben foglalkoztat, ahogy fokról fokra alaposan megismerhettem a legsajátosabb magyar vidékek lakóit, az Alföld, a Tisza, Zagyva, Jászkunság szívemarkolóan gyönyörű tájait, a Pilis, Bakony, Mátra erdőségeit. Ezeken a vidékeken is emberek élnek, mint az ország bármely más területein, ugyanúgy küszködnek, örülnek, szeretnek, és mégis... ha egy-egy ilyen tájra téved az ember, különös mód fellelegzik: tüdeje megtelik friss levegővel, szíve valami könnyed, boldog izgalomban ver, és azt képzei, hogy újra fiatal, futni szeretne, valami vidámat, bolondos dolgot cselekedni. A fiataalt pedig megragadja az időtlenség hangulata, vagy még inkább a szabadság pusztá öröme.

A Hajnali ösvényeken-t vadászokról, pusztákon, erdőkön élő emberekről írtam, akik a maguk sorsán át feltárnak valamit a kissé elfeledett természetből az urbanizáció rabságába önkéntesen bezárkózott ember számára.”

A Népsport (1980. XI. 1.) Természetkedvelőknek... címmel „tudósít” a műről (az írás szerzőjének nevét nem tünteti fel), és így ajánlja azt:

„Látogatni, csodálni, félteni, óvni kell és érdemes a magyar mezőt, erdőt, természetet, mert különös világot ismer meg általa az ember. A növények, az állatok ezernyi szépségét ismerheti meg a természetbarát.

Pálfalvi Nándor most megjelent Hajnali ösvényeken című könyve is ezzel a témával foglalkozik. Az író megragadta a vadászok sokszínű élete, amint etetik, védik, ápolják, gondozzák a vadállományt. Kimondja: »Az igazi vadász kezében a puska soha nem válik kegyetlen eszközzé.«

Éppen ezért nem közömbös, hogy ezt az ősi tevékenységet milyen környezetben, és hogyan művelik. Az olvasó a kötetből a sportlövészet fejlődéséről, szabályairól is tájékozódhat.

Pálfalvi Nándor írása ennek ellenére mégsem szakkönyv, hanem érdekes, tanulságos olvasmány, amely okkal-joggal kelti fel az érdeklődést a természeti szépségek, a fák, a folyók, az erdei állatok és a vadászat iránt. Figyelemreméltóak a következő sorok: »A vadászat hírnevét a mai huszonkilencezer sportvadásznak kell megújítania. S ezt csak a vadászetika tisztaságával és felelősségével lehet biztosítani.«

A Könyvtárellátó Új könyvek című kiadványa (1980/26. 380.) így ajánlotta a Hajnali ösvényeken című művet az olvasóknak:

„Hangulatos, olvasmányos stílusban íródott könyvet vehetnek kézbe a vadászat, illetve az ezzel foglalkozó irodalom szerelmesei. Pálfalvi nem a hagyományosan hátborzongató históriák műfaját műveli, a hazai környezetben szerzett tapasztalatokról szóló szubjektív beszámolókat neves (bár a könyvben meg nem nevezett) gyakorlati szakemberekkel készített riportokkal vegyíti.

A kötet első részében Szerelmem: erdő a Börzsöny vadregényes hegységei között töltött gyermekkor, a természettel való ismerkedés éveit idézi fel. A gyermeki érzékelés újraélt közegében mutatja be a titokzatos erdőket és lakóit. A második rész Barátaim: emberek, fák, folyók és állatok – meggyőző érveket sorakoztat amellett, hogy a vadászat semmi esetre sem gyilkosság – voltaképpen a természet szeretetére tanít, illetve az erdőgazdálkodás sokrétű feladataiba nyújt bepillantást. A Ha vadász akarsz lenni című rész szándéka szerint azoknak a fiataloknak íródott, akik kedvet éreznek a vadászathoz, s az első vad elejtéséig elsajátítandó ismeretekből ad ízelítőt. Rokonszenves vonás mely egyszersmind a vadászok közismert hazudósságát is cáfolja, hogy Pálfalvi éppenséggel a takargatni szokott történeteket meséli el; fegyelmezettségre int, vadászkerölcsöt tanít. Az utolsó rész az őzvadászatról szól Hajnali ösvényeken. A szakkifejezéseket nem ismerő olvasók számára készített rövid szótár egészíti ki a kötetet.” Nagyon korrekt ismertetés!

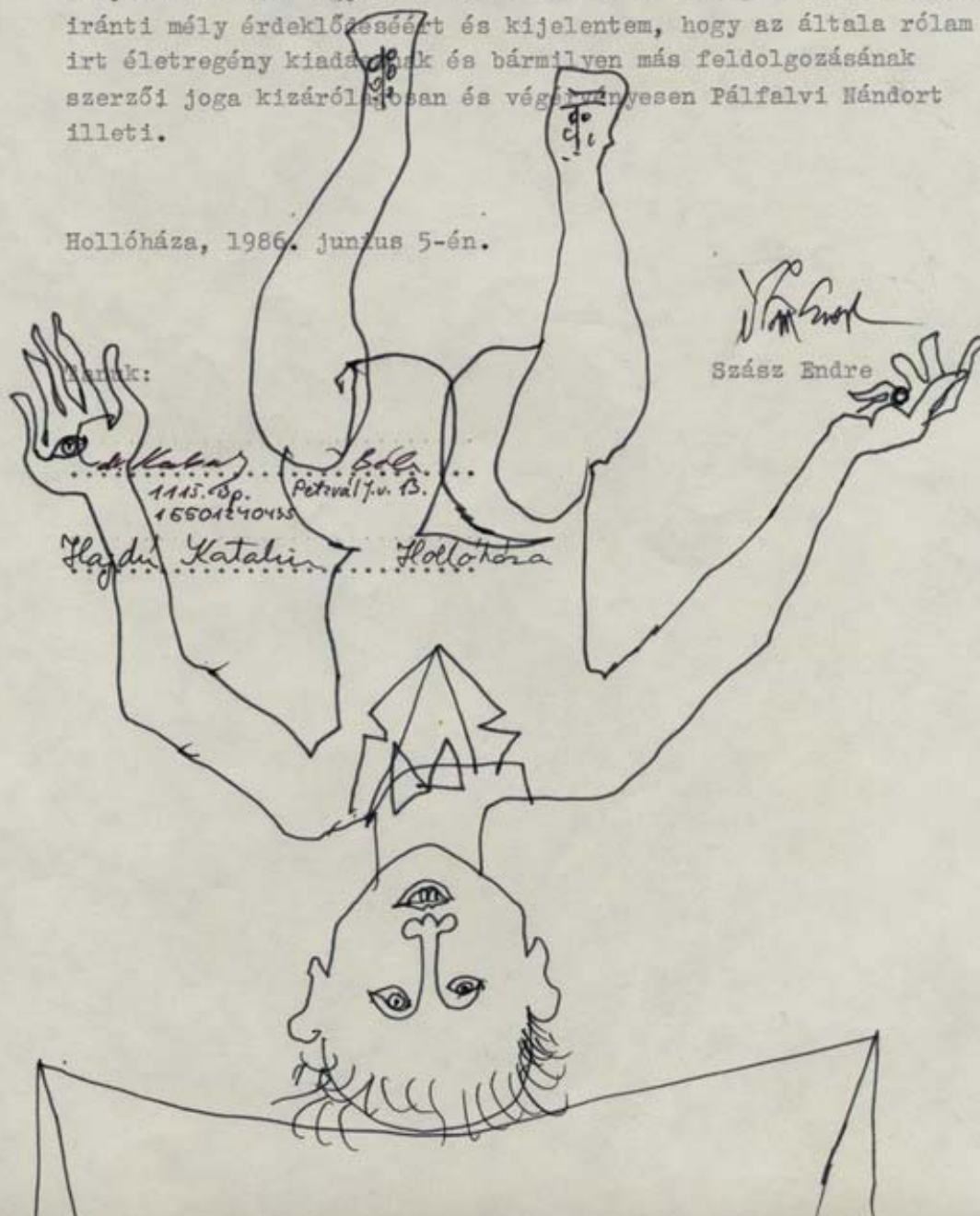
Szász Endrénél Hollóházán 1986-ban. Megállapodtak, hogy Pálfalvi Nándor regényt ír a festő életéről

FELHATALMAZOM

Pálfalvi Nándor író barátomat, hogy az életemről, munkásságomról tervezett regényét megírja, e munkához minden rólam szóló írásos és képi publikációt, az általam írt vagy adott nyilatkozatot, munkáimról készített reprodukciót, a személyemmel vagy családommal, környezetemmel foglalkozó dokumentumot, fotót belátása szerint szabadon felhasználhat.

E nyilatkozattal egyúttal köszönetemet is kifejezem a személyem iránti mély érdeklődéséért és kijelentem, hogy az általa rólam írt életregény kiadásáért és bármilyen más feldolgozásának szerzői joga kizárólagosan és véglegesen Pálfalvi Nándort illeti.

Hollóháza, 1986. június 5-én.

Szász Endre felhatalmazása, amely szabad kezet ad Pálfalvi Nándornak, az élettörténet megírásához

KŐ-SZABÓ IMRE

A jutalom

Vető József ezen az őszi szombati napon ott ült a ház emeleti folyosóján és cigarettázott. Ötvenkét éves, napbarnított, szikár alakja férfiassá tette. Drótkeményiségű hajára büszke volt, amely napjainkra elveszítette fényét és sötét színét. Egy kicsit úgy tűnt, mintha lisztet szórtak volna egy pillanatra a fejére. Ő ezt egy tisztos, őszes halántéknak nyugtázta. Az asszony főzött a konyhában, az ablak nyitva, így szabadon áradt ki a babgulyás kellemes illata. Ezt a jó illatot a füstölt sonka adta, amely a levesben főtt, nyugodt rotyogással, mintha hálálkodna Vető József biztosítási üzletkötő cselekedetéért.

Ő nem tett semmi különöset, csak végezte a dolgát, melyet a rendszerváltás utáni időktől folytatott, átképezve magát erre a területre. Akkor váratlanul érte a felmondás az Autóker üzletében, hirtelen nem is tudta mi lesz vele. A korábbi munkahelye, mint abban az időben több társáé, befuccsolt. A politikai változás ezt hozta. Nem volt mit tenni, folytatni kellett az életet, hiszen akkor múlt pár évvel harminc. Ott volt a két iskolás fia, őket nevelni, iskoláztatni, ezért menni kellett tovább. Emlékszik, abban az időben sok keserves, álmatlan éjszakája volt. Nehezen talált vissza abba a kerékvágásba, melyben korábban vitte életét.

Aztán egyik reggelre – most is emlékszik rá – mikor felébredt és kibotorkált a vécére, mintha minden megváltozott volna. Könnyűnek érezte magát, pozitívan látott mindent, az elszívott cigaretta, vele a kávé is jól esett. Felöltözött, még nyakkendőt is kötött, lássák, ő ad a formára és besétált a biztosító irodába, hogy aláírja szerződését. Az elején nem ment könnyen, hiszen az emberek nem rohannak a biztosítóhoz, hogy valamilyen káresetre előre felkészülve, biztosítást kössenek. Főleg, hogy fizessenek! Pénz kiadni egy olyan valamire, amely ha minden jól megy, sohasem fog bekövetkezni. Legalább is remélik legtöbben.

Vető kezdett beletanulni ebbe a szakmába, mert ugye a biztosítási üzletkötés is egy szakma, bármit gondol más! Ennek is megvannak a maga fortélyai, mint a halászlékészítésnek, vagy a pálinkafőzésnek. E kettőben is jeleskedett mesterünk, szakmai tapasztalatok alapján. Abban az időben, amikor jól mentek a dolgok, naponta két-három szerződést is megkötött. A vállalat jutalmat tűzött ki, a legeredményesebb ügynökök közül páran külföldre utazhatnak majd a társaság pénzén. Vető szép reményekkel startolt erre a címre. Eredményt is hirdetnek, ő is utazhatott Dél-Amerikába, néhány ügynöktársával együtt. Vitte feleségét Ilonát, lásson ő is világot. Ma is szeme előtt van Rio de Janeiro képe a repülőről, ahogy kitekintett az ablakon. Alatta az emlékezetes Cukorsüveg-hegy, rajta a hatalmas Krisztus szoborral. Beleborzong az élménybe, mert erre sohasem számított. Úgy látszik, ezek a szép idők már csak emlékek maradnak. A mostani szűk esztendőkből ilyen jutalomról még álmodni sem lehet. Igaz, ő most kevesebbel is megelégedne, de csak a remény maradt meg, más semmi.

A napok így csordogáltak, egyenletes, lassú ütemben. A fondorlatosnak tűnő megoldások sem hoztak nagy eredményeket. Hó végén éppen csak meglett a pénze, de növekedést nem tudott elérni. Ez a keddi nap sem volt valami falrengetően sikeres. Vető szokása szerint, munka végeztével a panelház előtti parkolóba beállt kocsijával. Felnézett a negyedik emeleti lakás ablakára, mintha azt várná, hogy az asszony integessen neki, mondván: - Örülök, hogy megjöttél! Nem látott semmit és senkit, a századik nap után sem. Ezt olyan megszokásféléből tette, aztán betért az Italházba. Ez a ház nem volt valami különleges ház, sőt túlságosan is egyszerű. Az utca túloldalán lévő háromemeletes ház egyik utcára nyíló garázsából alakította ki Jenő. Ő vállalkozó volt és diszkont alapon italt árult. Ez a garázs, eléggé szűk állapota miatt, tényleg csak egy „ház” volt, egyetlen szobával, konyha nélkül. Italok voltak benne, meg a törzsvendégek nyitvatartási időszakban, meg a házigazda Jenő. A környéken lakók örültek ennek az Italháznak, mert ide csak leszaladtak papucsban, melegítőben és máris vitték a sört vagy röviditalt haza, ebédhez, vagy éppen a vacsorához. A szabályok szerint italkimérés nem volt, nem is lehetett. A palackozott italt csak árulni volt szabad, itt inni már nem. Mégis különlegessége ennek az Italháznak az volt, hogy Jenő nem tiltakozott, ha a betérő vevő leütötte a kupakot a féldecis mini kisüstiről, aztán feltépte a soproni sör bádogdobozát, hogy a felest egy hosszabb mozdulattal leöblítse. Úgy mondta, ha az ide véletlenül betévedt ellenőr megkérdezné, miért engedi ezt

meg? Egyszerû a válasz: - Csak megkóstolta az árút, válogatás közben! Az Italház belseje eléggé szûk volt, de a polcok és a felhalmozott teli üvegek között, így délutánonként, esténként nyolc-tíz ember állva és váltva elfért. Ment a világmegváltó beszélgetés, melyhez hol az egyik vendég, vagy éppen Jenõ adta az alaphangot. Vetõ bevallása szerint, meg a feleségének magyarázatként, mindig azt mondta: - Itt lehet jó üzletet létrehozni, meg ismeretséget szerezni, akivel majd egyszer biztosítási szerződést fog kötni. Lehet, hogy neki volt igaza, de az itt töltött órák néha nehezebbek voltak, mint a napi munka. Ezen a napon Vetõ már a harmadik kisüvegrõl pattintotta le a kupakot, amikor egy ismeretlen ember vetõdött mellé. Beszédbe elegyedtek, mert ugye ilyenkor már megered az ember nyelve, ha akarja, ha nem. Önkéntelenül és reflexszerûen összpontosított a szakmájára. Fogást próbált keresni az ismeretlenen, természetesen biztosítási ügyletben. Ugyanis a szabály szerint csak a megkötött szerződés hoz pénzt a konyhára. Egy idõ után kezét is fogták, az ismeretlen mondta a nevét: - Kiss Péter! – melyet Vetõ gyorsan meg is jegyzett. Annyit még elárult, hogy kádár a szakmája és kisebb-nagyobb hordókkal szokott piacozni. Biztosítása sem a házra, sem a mûhelyére nincs, de egyelőre nem is szándékozik kötni. – A pénz másra kell! – mondta a most már ismert Kiss Péter. Sajnos, Vetõnek rutinossága ellenére ma nem sikerült üzletet kötni a kádárral. Egy-egy soproni sört azért megittak, új ismeretséget megpecsételve.

Aztán eltelt vagy három hét, amikor Vetõ a piacon találkozott a kádárral. Ott állt frissen vasalt hordói között és éppen tepertõt evett egy szelet kenyérral. – Most vágtam disznót! – újságolta. – Már pácban van a füstöltni való sonka! – tette még hozzá. Vetõ nagyot nyelt, a sonkára gondolva, de a szót a ház és a mûhely biztosítására terelte. Érvelt, hogy veszélyes üzem az övé, fával dolgozik, bármi történhet, és ha nincs biztosítva, akkor egy baj esetén, csak a kár marad. A kérdést többször körbe járta, magyarázta ennek a tepertõt falatozó mesternek, mi lenne jobb, hasznosabb. Ő csak evett és szótlanul bólogatott. Nem lehetett tudni, hogy most beleegyezõleg, vagy csak úgy udvariasságból teszi mindezt. Búcsúzáskor annyit mondott biztatólag: - Még gondolkodom rajta! Ehhez Vetõ önkéntelenül hozzá tette: - Aztán jól gondolja meg!

Már el is feledkezett a kádárról, amikor egyik este az Italházban pont a Loki gyõzelmérõl folyt a dicshimnusz, amikor egy nagy szatyorral betoppant. Ismerõsként üdvözölték egymást, most a kádár invitálta egy sörre, viszonzásul a múltkori meghívást. Vetõ éppen elõ akart rukkolni a biztosítási ügygel, amikor a kádár megelőzte: - Gondolkodtam, jó lenne, ha valamelyik nap eljönne és megbeszélénk a részleteket!

Pár napon belül Vetõ a kádár lakásán, mindent pontosan papírra fektetett, kiszámította a fizetendõ biztosítási díjat, utána megnézte a levágott disznó frissen füstölt két hátsó sonkáját, meg a kolbászokat a mûhely melletti kamrában, sorban felakasztva. Kissé irigykedve szemlélte, de aztán ment a dolgára, elégedettséggel nyugtázta, még nem jött ki a szakmai rutinból egy újabb megkötött biztosítást rublikázhatott be a maga javára.

Eltelt majdnem egy év, amikor Kiss a kádár, telefonon felhívta és segítséget kért. Akadozva tudta elmondani, hogy tûz ütött ki a mûhelyben és leégett a ház tetejének egy része. Szerencsére a tûzoltók idejében érkeztek, még nagyobb kár is keletkezhetett volna. Próbált hálálkodni, milyen jó, hogy biztosítva volt minden, különben mehetne még a sóhivatalba is, akkor sem kapna semmit. Vetõ megnyugtatta, és ígérte szól bent az irodában, hogy intézkedjenek. Másnap meg is tette, a kárszakértõ el is végezte a dolgát, a biztosító döntött, a kártérítés jogos, így fizetett is. Pár nap múlva véletlenül arra járt, ahol a kádár mester lakott. Kíváncsi volt az esetre, így bekopogott hozzá. A mester az udvaron nézte az elüszkösödött szarufákat. Némán állt a kézfogás után is, nem szólt egy szót sem. Vetõ sem szorgalmazta a beszélgetést. Így álltak vagy húsz percig, amikor Kiss megszólal: - Jó, hogy hallgattam magára! – aztán intett, kövesse. Kinyitotta a kamra ajtaját. Bent a tetõ egy része leégett, a tûzben a kolbászok is lepotyogtak csak egy sonka, tartotta a frontot, érintetlenül. A kádár leakasztotta, és Vetõ kezébe nyomta. – Köszönöm a kitartását, ha maga nincs, most oda mindenem! Fogyasszák el egészséggel! Megpróbált tiltakozni, de a kádár hajthatatlan volt.

Ilona, Vetõ felesége kiszólt a konyhából az emeleti folyosóra: - Oltsd el a cigarettát, gyere ebédelni. Az asszony kiszedte az örökségbõl visszamaradt porcelán tányérokba a babgulyást. Ott gõzölgött az asztalon a tûz martalékból megkegyelmezett és jutalmul adott füstölt sonkával gazdagítva. Vetõ nagyot nyelt, leült, a tányért közelebb húzta magához, hogy egy cseppje se vesszen kárba, és elégedett nyugalommal kezdte kanalizni ezt a fenséges levest.

KISS - SIMON MIKLÓS

Amit tanulni nem lehet

Apám és Édesanyám
sosem tanult zenét.
Jó ösztönrel mégis tudják,
érik, azt ami szép.

Szemükből könnyet fakaszt
egy szívhez szóló dal.
A cigány és magyar nótában,
abban minden benne van:

öröm, bánat, fájdalom,-
mely a lélekig hatol.
Ezt tanítani nem lehet,
erre születni kell. Valahol.

Pista bácsi Ipolyvecén (Karaffa Gyula felvétele)

KOVÁCS T. ISTVÁN

Hej nadrágom, nadrágom

A népi humor néha vaskos, nyersen szókimondó, válogatni kell belőle, hogy mikor, mit, hol lehet kimondani. Egyik-másik anekdótához félve közelítünk, pedig nem ártunk vele senkinek.

A mi házunk gyakori vendége Cirbusz Lajosné, Mariska néni mindig tudta, hogy mikor, mit lehet elmesélni. Ha téli estéknél betelepedett hozzánk, és a kemencének támasztva a hátát megszólalt, miközben a férje, Lajos bácsi az asztalnál csapkodta a lapokat, a Víg a hét nevű kártyacsatát folytató férfi szomszédokkal. Régi idők, emlékszépítette múlt, régi farsangokról, meg régi lakodalmakról. Olyan régiekről is, amikor a falusi parasztemberek nem nadrágban jártak, hanem bőszárú gatyában és csizmában, ahogy most a népi táncosokat látjuk a színpadon.

Mariska néni arról is mesélt egyszer nekünk, hogy mik estek meg akkoriban, mikor a falusi pórnép körében is kezdett divatba jönni a nadrág, de még csak a módosabbaknak telt rá, hogy varrassanak a szabóval maguknak. Az egyszeri ember is úgy gondolta, mikor lakodalomba hívták, hogy meg kéne mutatni, kicsoda is ő, aki már nem gatyában jár, hanem nadrágban. Az ugyan még nem volt neki, de ha jó komája van az embernek, még arra is szert lehet tenni. Nadrágban ment hát a nagy mulatságba, vitte magával a kulacsot is, amiből kínálgatta a komákat, de maga is meg-meg húzta jó néhányszor, hogy aztán nagyobb kedve legyen, a mulatozáshoz. Szólt a muzsika, forgatta a menyecskéket, csapkodta a csizmaszárát, máskor meg a mestergerenda felé nyújtózkodott. Igen jó kedve volt, annyi bizonyos. A lakodalmas nép meg azon nevetett, hogy dicsekszik, mert egyre - másra azt kiabálta a tánc közben: Hej nadrágom, nadrágom! Van még otthon, vagy három. -Ejha bólintottak erre többen is. Méghogy három. Ez már igen!

Hanem aztán volt nagy kacagás, mikor a kis Gyurka gyerek megjelent az ajtóban és a muzsikásokat is túlkiabálva, odakiáltott a felhevült dicsekvőnek. Olyat mondott, hogy még a pikulás szájából is kiesett a hangszere. Egy nagy tál húsleves meg az asztalra ömlött ahogy a vendégek felugráltak nevetükben, s megcsúszott a terítő. A gyerek azt kiabálta: -Sándor bátyám! Sándor bátyám! Jöjjék mán Kend haza, mert István bátyám is jönne a lakodalomba, oszt kéne a nadrág!

Kár, hogy sokat elfelejtettem már egy bizonyos Julis néniről szóló történetek közül is. Ezeket szintén Mariska néni mondta el, de persze, hallottam némileg módosulva másoktól is. Mert a népi humor valamelyest rokonvonásokat mutat a népdallal. Szájról szájra terjed, változik. Nos, hát Julis néni kicsit selypített, mindenféle furcsa dolgok történtek vele, s néha akkor szólalt meg, amikor éppen nem kellett volna.

Történt egyszer, hogy temetésen voltak Ferenc bácsival, a férjével. Régi szokás szerint először a háznál búcsúztatták el a halottat. Aztán a templomba indult a gyászmenet. Csak azután kísérték ki a temetőbe az elhunytat.

Egyelőre az udvaron állt a gyásznép. Külön karéjban a férfiak, külön az asszonyok. Hallgatták a pap beszédét. Közben szemerkélni kezdett az eső. Julis néni erre kétségbe esve, suttogó hangon átszólt az urának.

-Perenc te!

Ferenc bácsi bizonyára hallotta, hogy szólítják, de nem tartotta illendőnek ilyen alkalomkor visszaszólni.

-Perenc te! -emelte meg kissé a hangját Julis néni, de Ferenc bácsi akkor sem kérdezte meg, hogy mi a fenét akar éppen most az oldalbordája.

-A pene egye meg azt a süket püledet! - fakadt ki Julis néni. -Hát mír nem akarsz mán ide pigyelni?!

Erre aztán már muszáj volt válaszolni. -Mi lelt? -kérdezte csendes basszushangon Ferenc bácsi.

-Bevetted a pendelemet a szárító kötélről?

-Vette az öregapád! -fakadt ki az ura félig hallhatóan és ingerülten.

-Icen nem is törőcc te velem, csak mikor alatta kaparászol-fakadt ki mérgesen Julis néni. Na, erre már a pap is jónak látta befejezni a gyászbeszédet és jelt adott, hogy vihetik a koporsót a gyászkocsira, s ő is ugyanúgy küszködött a nevetőizmaival, mint a gyászoló gyülekezet.

"Aki dudás akar lenni, annak pokolba köll menni"

(Karaffa Gyula felvétele)

DOBROSI ANDREA

Téli reggel

A hókristály fényt ereszt rám,
tükröz, amint csík rávetül,
kint a huncut hideg felráz,
cirógatás hajol belül.

A télnek nyoma tétova,
fagyot meneszt a hő, sugár,
napnak támad így létjoga,
felmelenget, mint szőr, subák.

Hagyja, éj harcot veszítsen,
arca mosolyt karcol, derût,
táplál, simul, ahogy Isten,
s ha fáznék, a szívembe fût.

Érlel bennem kontúrokat,
lángjával ölel, már becéz,
ringat, szelíden ság, fogad,
mit félbehagytam, ép, egész.

Képek a falon Pista bácsinál, a családi fotókkal (Karaffa Gyula felvételei)

VÉGH TAMÁS

versei

Télre várva

Nyurgul a január, megüli lelked.
Szívzugaidban nyálkás köd szítál,
S gyanútlan orgonabimbókra dermed.
Hamis tavasz ez, tél kellene már.

Nyúlik a pára a földeken át,
Földben a magvakon vad remegés
Fut át: Mi történik odafenn?!
Milyen örült ámokfutás ront neki

A rendnek, amely eddig örködött
Életünk felett? Miért nincs jól óvó,
Bundás hótakaró, s kemény fagy felettünk,
Hogy kiirtsa mindenütt a férgeket?

Nyurgul a január, megüli a lelked.
Szívzugaidban nyálkás köd szítál,
S elnyúlik a pára a földeken át.
Hamis tavasz ez, tél kellene már.

2014-01-07

Biztonsági tartalék

Mi lesz veletek
E könnyelmű, januári ég alatt?
Hová ferdül a játék, ahol
Könnyen hullanak el
A kimondott szavak?

Most lesz csak tél igazán,
S nem tudhatod, milyen
Köntössel köszön rád a tavasz,
Majd, ha megéred. Legyen
Addig vigasz, hogy túléled

Mindazt, mit a korcsosult
Emberi szándék, néked
Sorsként kirak. Alkalmazkods
Hozzá, és gyenge hazugság
Mindaz, mellyel nyugtatod magad.

Most kell csak az irhabunda,
Fűtött ülések a kocsidban,
Kandalló a nappaliban,
Fölényes, meleg luxus, melyet
Még nem rugdos a deviancia.

Hová lapultok akkor majd,
Ha Szibéria minden farkasa
Lódul ablakotok alá? Hány
Nagykabát, s hány hektár
Erdő vére kell még, hogy
Legyen elég biztonsági tartalék?!

2014-01-26

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

A bűnös fiú

A kis falusi szekta prédikátora szigorúan pillantott végig a gyülekezet tagjain, kivárt egy ideig, aztán fojtott hangon megszólalt:

- A perselyünket kifosztották. Harmincezer forintot loptak el!

A hívekből kitört a felháborodás.

- Gonosz járt közöttünk - kiáltozták és többen sírva fakadtak.

- Ki tartózkodott utoljára egyedül az imateremben? Próbáljanak visszaemlékezni.

Gyanakodva méregették egymást, tétova tekintetek vibráltak, végül szőke, pattanásos arcú fiún állapodtak meg, aki a sarokban térdelve lehajtott fejjel, elmélyülten mormolva imádkozott. Még új volt a gyülekezetben és feltűnően buzgó. Magától jött, senki sem hívta.

Egy asszony rámutatott: - Őt láttam kijönni... Imre sokáig volt bent egyedül.

- Igaz ez, Imre? - förmedt a fiúra a prédikátor gorombán. - Hé! Hozzád beszélek! - csattant fel a prédikátor ingerültebben.

Imre felkapta a fejét. Időbe telt, míg felfogta, hogy valóban hozzá beszélnek. Lángvörösén, mint akit rajtakapnak valamin, dadogva válaszolta:

- Bocsánatot kérek... nem értettem a kérdést.

- Voltál ma délután az imaházban?

- Igen, imádkoztam. Jézussal kellett valamit megbeszélnem. Négy szemközt.

- Na ne mondd! Csak úgy, megbeszélni! Mi dolgod van neked Jézussal, ráadásul *négy szemközt*?

- Azt... azt itt nem mondhatom el. Nagyon csúnya... Illetlenség.

A prédikátor lejött a szószékről és odasietett a fiúhoz, szorosan föléje állt és ráripakodott:

- Mire kellett a pénz? Itt, mindannyiunk előtt mondd el, minek neked ennyi pénz?

- Pénz? Nekem? - Imre értetlenül tekintgetett körbe-körbe. - Nem értem... Miféle pénzről beszélnek?

Sajnálom, de nekem nincs pénzem, egy fillér se.

- Nincs? És amit elloptál a gyülekezet perselyéből! Az hol van?

- Één? - Imrének leesett az álla. - Ezt ugye nem tetszik komolyan kérdezni? Hiszen az nem a gyülekezeté, hanem Jézusé. Hogyan lophatná el valaki Jézus pénzét? Jézus nem is engedné.

- Ne okoskodj, hanem halljuk, miért loptál? Nálad van? Vagy már elköltötted? Mire?

- Én nem loptam! - sírt fel kétségbeesetten a fiú. - Én sohasem lopok, mert Jézus megbüntetne. És nem is hazudok, mert azt sem szabad. A tízparancsolat...

- Úgy! - a prédikátor gúnyosan végigmérte. - Tehát tagadod. Vigyázz, mert az Úr színe elé viszlek.

Krisztust akarod becsapni? Nem félsz, hogy megkérdezzük tőle, magától?!

Imre arca felragyogott a megkönnyebbüléstől.

- Az lesz a legjobb! Jézus tudja, hogy igazat beszélek. Ő mindent tud.

A gyülekezet felzúgott: ekkora elvetemültség! Még Jézus Krisztus nevével is képes dacolni! Meg kell büntetni az ilyet megátalkodottat, hogy egy életre megjegyezze magának!

- Gyere az oltárhoz - parancsolta a prédikátor. - Térdelj mellém és imádkozzunk, mondja meg az Úr, hazudtál-e.

Imre leborult, tágra nyílt, őszinte tekintetét a feszületre szegezte, szeméből olyan hit és bizalom sugárzott, még mosolygott is, hogy mindenki mást meggyőzött volna - de nem a prédikátort! Neki most okvetlenül bűnöst kellett találnia! A fiú fejére helyezte kezeit, égnék emelte csontos arcát, szeméit lehunyta, s valamit hosszasan, halkán motyogott. A gyülekezet izgatottan figyelt.

Percek teltek el így. Végre a prédikátor nagyot fújtatva felsóhajtott.

- Nos? Hogy döntöttél? Hajlandó vagy végre beszélni? - kérdezte a fiútól.

- Hogyne! - mondta az, mosolyogva. - Jézus szeret engem. Tudom, érzem. Ő velem van.

- Nekem a *te* Jézusod azt mondta, te vagy a tolvaj. Add ide a pénzt!

Imre arca lángba borult, aztán halálosan elsápadt. Döbbsenten nézett fel a keresztre, majd rekedt hangon, hebeve megszólalt:

- Nem létezik... Ez lehetetlen... Jézus nem tévedhet... Hiszen tudja, hogy én... Jézus ezt nem mondhatta. Vétkeztem az igaz, de nem így... És ezt el is mondtam neki őszintén. Vagy maga hazudik, prédikátor létére!?

- Elég! - kiáltotta ridegen a prédikátor. - Gyalázatos! Megloptad az Isten házát! A Sátán szolgája lettél, légy átkozott, sose lelj nyugalmat e földön. Fel foglak jelenteni a hatóságnál!

- Uram, irgalmazz bűnös lelkének! - szörnyülködtek a hívek és mindenki egyszerre kezdte gajdolni a Miatyánkot.

- Az embernek megáll az esze - suttogta egy idős tanárember a szomszédjának. - Olyan kedves, tisztelettudó gyerekek látszott, és árva létére a nevelőintézet legjobb tanulója. Ilyen képmutatás! Ki hitte volna?

Imre még mindig a kereszt előtt térdelt és merően nézte. Hirtelen felpattant és kinyújtott karral rámutatva, hisztérikus zokogással kiáltotta:

- Jézus! Hát már te is...? Ez nem igazság! Miért nem mondd meg nekik, hogy én... Miért hazudtál? Igen, bűnt követtem el, de a nagyok mutatták, és követelték, hogy csináljam és nem is volt jó, szégyellem magam és azért kértem, bocsáss meg, hogy soha többé... De neked tudnod kell, mi az én valódi bűnöm! Rosszabb vagy, mint a nevelőtanár, mert az nem mindenható, de te állítólag az vagy. Csalódtam benned. Elegendem van belőled is! Mindent, és mindenkit gyűlölök!

Megfordult és a kijárat fel indult. Amikor az ajtóhoz ért, az váratlanul kinyílt és két rendőr lépett be. Imre falfehér lett, azt hitte, máris érte jönnek.

- Elnézést! - Mondta az egyik rendőr, és egy sunyi képű, megszeppent, vonakodó kis suhancot húzott maga után, gallérjánál fogva. - Ezt a legénykét innen láttuk kisurranni nemrég, és feltűnően sok pénzt, harmincezer forintot találtunk nála. Nem hiányzik pénzük?

- De igen - nyögte kínos zavarában a prédikátor. - Kifosztotta a közös perselyünket. Mi azt hittük... - ránézett a lehorgasztott fejjel álló Imrére. - Őt gyanúsítottuk. Érthető, hiszen intézeti gyerek, ki másra gondolhattunk volna.

- Hallelúja! - zengett fel a kis imaház. - Isten csodát tett!

A rendőrök felvettek egy rövid jegyzőkönyvet, majd leszámolták a pénzt és a suhancsal együtt gyorsan eltávoztak.

- Testvérek! - állt a szószékre a prédikátor. - Hála az égnek, bebizonyosodott, hogy a gyülekezet tisztességén nem esett folt. Ül vissza a helyedre és kérj bocsánatot az Úrtól, hogy megbántottad őt - fordult Imréhez és kegyesen rámosolygott.

- Nem ülök! - mondta Imre konok haraggal. - Vagy maga hazudott, vagy Jézus nem tud semmit, úgy lehet, nem is létezik. Elmegyek. És többé ide nem jövök.

- Szégyentelen! Hogy beszélsz Isten szent házában? - háborodott fel a prédikátor - Azonnal kérj bocsánatot az Úrtól! Ne akard, hogy én beszéljek veled, mert akkor...!

- Tölem beszélhet - húzta fel a vállát a fiú. - Maguk mind egy húron pendülnek. Én igazat mondtam, de Jézus nem védett meg, csak a legvégén, pedig hittem, ha őt hívjuk tanúnak, igazolja, hogy ártatlanul bántanak. Csak azért, mert intézeti vagyok? Maguknál még a haverok is jobbak. Inkább velük lógok.

- Az Úr megbüntet! El fogsz kárhozni!

- Maga is - mondta a fiú és kilépett az imaház ajtaján. - Ott találkozunk!

A gyülekezet tagjai lesújtva hallgatták a párbeszédet és beleborzongtak a szörnyű szavakba. A prédikátor a haragtól reszketve állt a szószéken. Szemeit rászúrta a hívekre és úgy kérdezte:

- Láttátok, testvéreim, ezt a bűnös megátalkodottságot? Az ördög költözött lelkébe a szerencsétlennek. Imádkozzunk, hogy az Úr világosítsa meg az ő elméjét, s minket tartson meg kegyelmében, mert mi jók vagyunk, bölcssek és igazságosak, amikor kiűztük magunk közül a Sátánt, nem engedjük, hogy közénk keveredjen. Mi atyánk, ki vagy a mennyekben...

A járókelők az imaház kerítésének tövében, a földön ülve egy szőke kamaszt láttak: arcát tenyerébe rejtve keservesen zokogott. Megálltak, aztán lemondóan legyintve tovább mentek.

- Mai ifjúság! - mondták utálkozva. - Isznak, lopnak, züllenek, kábítószereznek, aztán elbögik magukat. Mi lesz ezekből, ha felnőnek? Milyen példát mutatnak majd a gyerekeiknek? Ki a felelős azért, hogy ilyen mélyre süllyedtek?

BÖRZSÖNYI ERIKA

Száguldás a széllel

A nagy, masszív fekete kerékpár ott állt évek óta elhagyottan, porosan a kamrában, a padlásfeljáró lépcsője alatt. Kerekei leengedve, laposan álltak, rég nem pumpált bele levegőt senki. Nem használták, de valamiért tiszteletben tartották, nem hajtották ki.

A kislány tudta, hogy Anyu azzal járt a háború előtt Selypre a Cukorgyárba dolgozni, minden reggel felült rá és száguldott a széllel. Legalábbis ő így képzelte, hisz látta osztálytársait, amint elengedett karral meg lábbal bringáztak. Elképzelte apró természetű édesanyját, ahogy tekeri a pedált és száguld a széllel munkába menet. Délután meg haza, bár akkor már, az egész napi munkától fáradtan, jóval lassabban.

Neki nem engedték meg, hogy kipróbálja, pedig nagyon szeretett volna megtanulni biciklizni. Veszélyesnek tartották, őt meg nagyon óvták. Így aztán számára nem maradt más, mint a többieket csodálni, és irigykedni. Egy nyári délutánon apja kiment valamiért a kamrába és ott találta a kicsi lányt, amint a fényes vázról a port törölgeti. Ujjaival követte a sárga cirádás betűket: Csepel.

-Nagyon szeretnél vele menni? – kérdezte és Róza azonnal, bólintva válaszolt, mint mindig, amikor mondandójának nagyobb nyomatékot szeretett volna adni.

-Igen! – mondta és könnyörgő tekintetét apjára emelte, aki nagy sóhajlás kíséretében ígéretet tett neki, hogy a kérdést megkonzultálja anyjával.

Így történt, hogy néhány nap múltán a bringát kitolták az udvarra és kezdetét vette a javítás, majd a tanítás. Apu alkatrészeiről alkatrészsze szétcsavart, átvizsgálta, gondosan, a rá jellemző precizitással. Semmit sem bízott a véletlenre. Olajozott, kent, szétcsavart és összeszerelt. A legizgalmasabb az volt, amikor víz alá nyomta a kerékpár belső gumiját és nézte, jönnek-e fel a víz színére belőle buborékok? Végül fogta a pumpát, aminek a kis szelepe mindig kiugrott a gumiból, s ezért Rózának meg kellett fognia a pumpálás alatt.

Az első hetek egyensúlyozással küszködő reménytelensége elkedvetlenítette a kislányt. Azt hitte, felpattan rá és száguld ő is, rögtön, ahogy a többiektől látta. De felszállni sem volt egyszerű, és apu nem engedte, hogy a váz alatt ügyetlenkedjen, szabályosan át kellett feleltetnie a lábát. Apja figyelte, segítette őt, de a kerékpárt megszelídíteni helyette nem tudta.

Aztán elérkezett a nap, amikor hosszabb távolságra is elengedte őt, már nem bizonytalankodott, a sok gyakorlás meghozta gyümölcsét. Elmehetett egészen a falu szélét jelző tábláig és vissza, egyedül.

Jól emlékszik a szabadság különös ízére, amit akkor érzett, ahogy elhagyott mindenkit, a gyalogló felnőtteket és az út szélén, meg az árokban játszó, rácsodálkozó gyerekeket. Kint a határban még inkább érezte ezt a varázslatos hangulatot, hisz ott a szél is jobban fújt, mint a házak között és segítette őt. A falu határában leszállt a bicikliről, mert megfordulni még nem mindig sikerült, megfordult és visszafelé már lassabban, komótosabban tekerve megtette a hazáig vezető távolságot.

A barna bőrnyereg tapintása, illata is ott van az emlékezetében, a csengő és a kis lámpa, meg hátul a macskaszem, amire ugyan nem volt szüksége, hisz sötétedés után már nem engedték el őt sehova.

Magányos délutánjainak cinkosa, a szabadság és szelíd száguldás eszköze lett aztán éveken át az öreg kerékpár. Egyre messzebbre merészkedett. A legkedvesebb útja mégis mindvégig az volt, amikor a Szarvasgedére vezető út hatalmas lejtőjén leszánguldott, akkor néha madárnak érezte magát. Sokszor megállt a kanyarban, s a gazzal benőtt, titokzatos, ledől kövek között botladozva próbálta kisilabizálni az ismeretlen betűket. Nagyapótól kérdezte meg egyszer, hogy mik azok a kövek és miért nem állítják fel őket?

Nagyapó válasza nem elégítette ki kíváncsiságát, de ő nem szolgált bőségesebb magyarázattal, mindössze annyit mondott: az a régi zsidótemető. De amikor legközelebb arra járt, a kislány vadvirágot szedett és a sírokra tette.

Ha nem állt meg a kanyarban, hanem a lejtőn szerzett lendülettel tovább haladt, látta a bedőlő falú tanyát a

szántás közepén, ami egy másik titok volt, s amire már nem is kapott magyarázatot. Olyankor csak a Szuha hídjánál pihent meg, ami nevetségesen kis vízfolyásnak tűnt az ő komoly Zagyvájukhoz képest. Gedére már ritkán merészkedett be, pedig laktak ott osztálytársai, akik hozzájuk jártak, az ő falujuk iskolájába. De akkor már érezte, hogy szorítja az idő, a szűkre szabott szabadság ideje. Szülei szigorúak voltak, ha fél ötig engedték el, akkor neki fél ötre otthon kellett lennie. Az nem volt kifogás, hogy nincs órája. Ha késett, a büntetés soha nem maradt el.

A lefelé száguldásra csábító lejtőn soha nem sikerült biciklivel felmennie, tolt a Csepelt és még úgy is kifulladt, mire felért.

Voltak azért nagyobb kirándulásai is, amikor a Csécsei búcsúba mentek a kislányokkal, rágógumit meg kaleidoszkópot venni. Akkor ritkaságszámba ment mindkettő, és olcsón adták, kaptak rá otthon pénzt. A kaleidoszkóp maga volt a csoda az ámuló kislány számára. Nem más volt az, mint színes, fényes papírral bevont henger, amelyben, ha belenéztek, és forgatták, kis lapocskák változtatták helyüket és álltak össze különböző alakzatokká.

Ha visszaemlékszik, rengeteget esett akkoriban a Csepellel. Csontos kislánytérdeit állandóan új és már félig begyógyult sebek és azok nyomai borították. Ha az egyik meggyógyult, hamar szerzett egy másikat. Térde ma is úgy néz ki, mint Európa hegy-és vízrajzi térképe. De nem lehetett őt sem lebeszélni, sem pedig leparancsolni a bicikliről, mert már akkor a szabadság szerelmese volt, bár tudta jól, hogy a szabadság magányos dolog.

Egy napon azonban történt valami, ami véget vetett a kerékpározásnak, alighanem mindörökre.

Máskor is előfordult már, hogy leesett a lánc, sokszor látta, a fiúk hogy teszik a helyére. Néhány ügyes mozdulat és minden a helyére került.

Távol a házuktól esett le a lánc, ő lefektette a gépet a fűre és nekiveselkedett. Először nem sikerült, de nem adta fel, szégyellte volna hazáig tolni a kerékpárt, meg sietnie is kellett. A második kísérletnél egy rossz mozdulat, vagy figyelmetlensége folytán a fogaskeréknél bekapta a lánc az ujját, s mire feleszmélt, már csak a rettenetes fájdalom volt, ami a hatalmába kerítette és vér mindenütt. Jobb keze gyűrűs ujját mozdítani sem tudta, csak ült és nézett maga elé, majd zokogásban tört ki. Agya innen kezdve mindent törölt. Nem emlékszik semmire, hogyan szabadították ki az ujját, ki szólt a szüleinek, hogy került haza? Hogy került az orvosi rendelőbe, ahol aztán összevarrták, bekötözték az ujját. Mintha egy filmet nézne és a film itt elszakadt.

Csak azt tudja, hogy az ujja, bár sokáig használhatatlanul, de megmaradt. Sokat szenvedett aztán az az ujj, még számtalan sérülés érte életében, de ez volt a legemlékezetesebb.

És a fájdalomon, a könnyeken túl, az örök tiltás, hogy soha többé nem engedték felülni a jó öreg Csepelre.

2014.02.08.

H. TÚRI KLÁRA

KUTYÁM ÉS A VIRTUÁLIS PÉNZ

...Ülök az állatgyógyászati váróban: macskám vállamba kapaszkodva szemrevételezi az innen-onnan előbukkanó hasonszőrűeket; semmi területvédő szisszentés, s szinte szolidáris a béke közöttünk. A szomszéd ülökén fiatalasszony...ölében pompás-bundás palotapincsi, behúzott nyakkal, mozdulatlan; szóba elegyedünk -: egy ideje idegrángásokat észlelt az állaton, s hogy már sír is, be kellett hoznia. Az én régi pulim - elaltatása előtt volt - éjszakai sírásaira emlékeznek, s jó volna vigasztalón együtt éreznem vele; hát megkérdem: - Ízületes? - Nem, nem az...! - ennél többet viszont még nem tudhatni, így hát el is hallgat. S én is. Pedig jó lenne elmondanom a jelenlegi tacszó-spániel keverék kutyám hasonló remegéseit; Z orvos, hogy...arra azt mondta: míg vidám az állat, nem baj az...! - ne ijedjen meg,...hisz ennek tíz éve már, s ebem még most is vidáman csóválja a farkát...De elapad mesélő kedvem s szavam visszafojtom,...mert eszembe villan: az én kis Kuczorom, hogy...tulajdonképpen n i n c s e n is. Azazhogy illegális létező ő, csak egy kis mihaszna bejelentetlen, chip-és pedigré nélküli ebecske,...mert hisz mindeddig - legalábbis otthoni környezetemben - nem vettük túlságosan komolyan az ilyen kartoték-adatolós kötelezettségeket. - S hozzá ...évek óta...még hogy: biza' beoltva sincsen! /Az ám, hazám, s ti Bilderbergekek, no, meg a virtuális pénz!/
Beszólnak: "Mi a baj a macskával?" - Vagy bolha-allergia, vagy atka, vagy patkány-fertőzte?...szóval: vakaródzik - ! S...jó, hogy nem kotyoghatom tovább: témánk mély várakozásba vész. S már a közelemben lakó, volt tanácsi főembernek újabb /szigorított/ kutyaadóról szóló riasztó híreivel elbánnom egymagamban kell; együttérzésre e témában ehelyt legkevésbé sem számíthatok. - Lelki gátjaim azonban, s friss észleleteim - eddig szerzett tapasztalataimmal karöltve - érzékeim lassú folyamán meg-megállnak. Pihenni? - no, nem /:/ a minimumból...oltásra ha már nem futja? nem nyújtózom tovább! /mint eddig se.../ - így kavarnak gondolataim. Továbbá: olyan medicinákra nem szórom én ki pénzem /mint eddig se!/ melyek hatástalanságáról - ízületi gyógyszerekről lévén szó - egykor magam is meggyőződhettem: kutyámnak sem adagolom. S ...annak idején...receptíró doktornőm is, hogy mivel nem biztatott? "- a férjemnek se -!" szóval, hogy annak sem használtak ugyanazok a gyógyszerek, melyeket ő - ismételt - nekem is felírt. Aztán meg /:/ azok az injekciók, miket tizennégy éve - halmozottan, egyszerre négyet - a kutyám is kapott? "Ennyit - ? s miért?!" - kérdésemre az állatgyógyász...ha imígy felelt:"Hát...az utolsó kettőt? nem kellett volna" Ha nem, no s...akkor meg mire valón tán csak nem az én négyezer forintomért - nyomták belé? /S/ sok egyéb dolog sem tetszik még ma sem énnekem. Tán itt...a hosszú évek óta - változatlan arcátlansággal forgalmazott - hatástalan bolha-örvekről...ne is beszéljünk? - Pl. hogy: megelőzték-e ezek piacra dobását hatásvizsgálatok!? S hogy ezek ára miért áll fordított arányban a minőségükkel! /"...veri-chip, veri-chip, veri-chip": uramisten, mit... hablatyol nekem ez a joutube itt !-?/
Az embernek ha valaha természetes joga volt...földhöz...családhoz...és a kutyákhoz is /:/ igazság- gáltatóból jogszolgáltatóvá vedlett korunk - ugyanez előtt az ember előtt - lassan már azt is elképzelhetővé teszi, hogy még a lélekzetvétele is megadóztathatóvá lehet. S persze "jogos" /öko/szisztémákkal megalapozottan. - "A tátott tőke sárga szája rálehel/t/ a kis országokra", s a nemzetek halottá dermedten tûrik azt. De ebből a tetszhalálból felébrednünk - kakasszóra, harmadikra - már ideje volna! - Tetszett az Ördögnek a Tőke - ? Miért rettegnék mi tőle! Tudhadd: 666 a fenevad száma; bibliába' olvasd János Jelenéseit, s...elmélkedni - joutubon - Titán Soós Józsefet: mit mond ő - Jézus-követőként - az Utolsó Időkről és "a Magyar Királyság pénzéről..." /Ama virtuálisról, tudni illik! - mely ugyanazt az egyenlőséget teljesítené be, váltaná valóra, amiről a kommunisták álmództak, nemzedékekkel ezelőtt, s azóta is, - mindmáig./T. S. J.-nek, úgy tûnik: sikerült erről a - mindannyiunk számára valóságos veszélyt jelentő - ábrándról ...a fátylat félrelibbenteni. Hitelesen, világosan, páratlan nagy meggyőző erővel.

A pásztorélet kellékei az előszobában

VASI FERENC ZOLTÁN

Csak egy lépés a béke

Álmodjad vissza arcod a forrásba,
én várlak mélyén, kezemben rózsával.
haragból raktál félelmes bástyákat,
s vívod ellenem értetlen csatádat.

Vegyed ki tehát kezemből rózsádat.
Fakadj forrásból újfent napvilágra.
Roskadnak rögtön bástyáid romokká,
s harmat-szép szíveddel felém indulj már!

PONGRÁCZ ÁGNES

ahol az angyalok daloltak

ahol az angyalok daloltak
ott találkoztunk mi...
- és persze hogy a cukrászda volt
meg a park
de az angyalok daloltak...
- persze hogy Te beszéltél
jesszusom
hogy mennyit beszéltél
elfogyott a kávé
és azután
a fák alatt
egyre kevesebb pad maradt
ahol még nem ültünk...
ahol az angyalok daloltak
ott találkoztunk mi
s ha ez nem így történt volna
akkor már nem lennénk együtt régen
de együtt vagyunk
és ahogy elvirágoznak
sorra az évszakok
egyre szorosabb az ölelésünk

- mondom
mi ott találkoztunk
ahol az angyalok daloltak
és ha nekem nem hiszel
a hegyeket kérdezd
majd ők válaszolnak
vagy...
...inkább ne kérdezd...
csak hallgasd...
az angyalok
dalolnak...
... érted
és értem...

egy apró fénysugár az ablaküvegén most duplán látszik
minden nap ad valami jót is az Isten
s mily öröm nekünk ezt ketten megtalálni

KARAFFA GYULA

meséi

Könnyû a dudát...

Élt eccer egy szegény ember. Olyan csodaszép hangú dudákat tudott faragni, hogy csak na! Egyszer egy gazdag ember úgy gondolta, hogy csináltat magának egy dudát, mer úgy megkívánta a duda hangját, ahogy a szegény ember háza ablakán kihallatszott, hogy majd behalt a vágyakozásába. No, ez a szegényember hozzá es látott, meg es faragta, ki es készítette, össze es fabrikálta, meg es szólaltatta. Olyan hangja vót, hogy csak csuda! Meg es fizette a gazdag ember a fáraccságát, de még így es alig-alig tudott megválni ettül a csodadudátul a szegény ember. Annyira a szívéhez nõtt az a duda! Hazavitte a gazdag ember a dudát, fel es fûtta feszesre a bőrit, de már a likakat nehezen fogta be a munkát sose látott ujjja. Próbálta jobbrul, próbálta balrul, de csak nyekergett, csak szöszögött, csak pissegett kezébe a duda. A fene megette ezt a ravasz parasztot, morgolódtott mérgesen magába, hájszen miféle hasznavehetetlen dudát sózott ez reám? No, vissza es fordult a szegény emberhez. Hééé, te paraszt! Hát miféle dudával traktáltál te éngemet? Hájszen, ezzel még maga a tekintetes Úristen se tudna szépen szólani! No, aggya csak ide kelmed, mondta a szegény ember, s felfûtta keményre, hónajja alá szorította, s reákezdett a nótájára. Hájszen, szólt es az a duda, még a kutyák es tánkra perdültek a ház körül, még a libák es véle gágogták a melógyijját! No, láttya-e, szól ez, ha jól billegtetik, mondta a szegény ember. S azóta mongya a magyar:

“Könnyû a dudát felfújni, de nehéz billegtetni.”

Közös, mint a...

No, mégegy dudás mese! Balogon tudták a legjobb dudákat csányini az egész Magyarországon. Hogy eddig errül nem hallottak? Én arrul ugyan nem tehetek, de elmesélek egy történetet.

Élt eccer Balogon egy ember, a balogi Balog. Hát ez olyan dudát csányt magának, hogy tán annak vót a legszebb hangja az országba mind között. Ahány lakodalom vót, ahány mulaccság csak vót, mindre aztat vitték, mindig aztat kérték el a Balogtul. A meg oda es adta. Vót es annak a dudának száz gazdája, mert a balogiak híres dudások vótak. No, hogy szavamat ne felejcsem, nem jó, ha valaminek száz gazdája van, mer akkor egy sincs. Olyan az, mint a menyecske, akit sokan használnak, elkurvul. Hát ez a duda es elkezdett kopogatni, repedezgetni, kiszáradozni, hamis hangokat adogatni, eltünedezni. Néha azt se tudta a Balog, kinél van a duda, éppen merre jár, kézen-e, vagy közön? Oszt eccercsak mit vettek észre a balogiak, meg a Balog? Hát mán nem az a duda vót a legjobb az országba, nem kellett mán az se lakodalomba, se mulaccságba! Hát így került be a hasznavehetetlen duda a ládafiába ezzel a történettel együtt. Most elővettem, leporoltam, oszt elmeséltem maguknak. No, azóta mongyák a magyarok a gazdátlan, elromló dógokra, hogy:

“Közös, mint a balogi duda.”

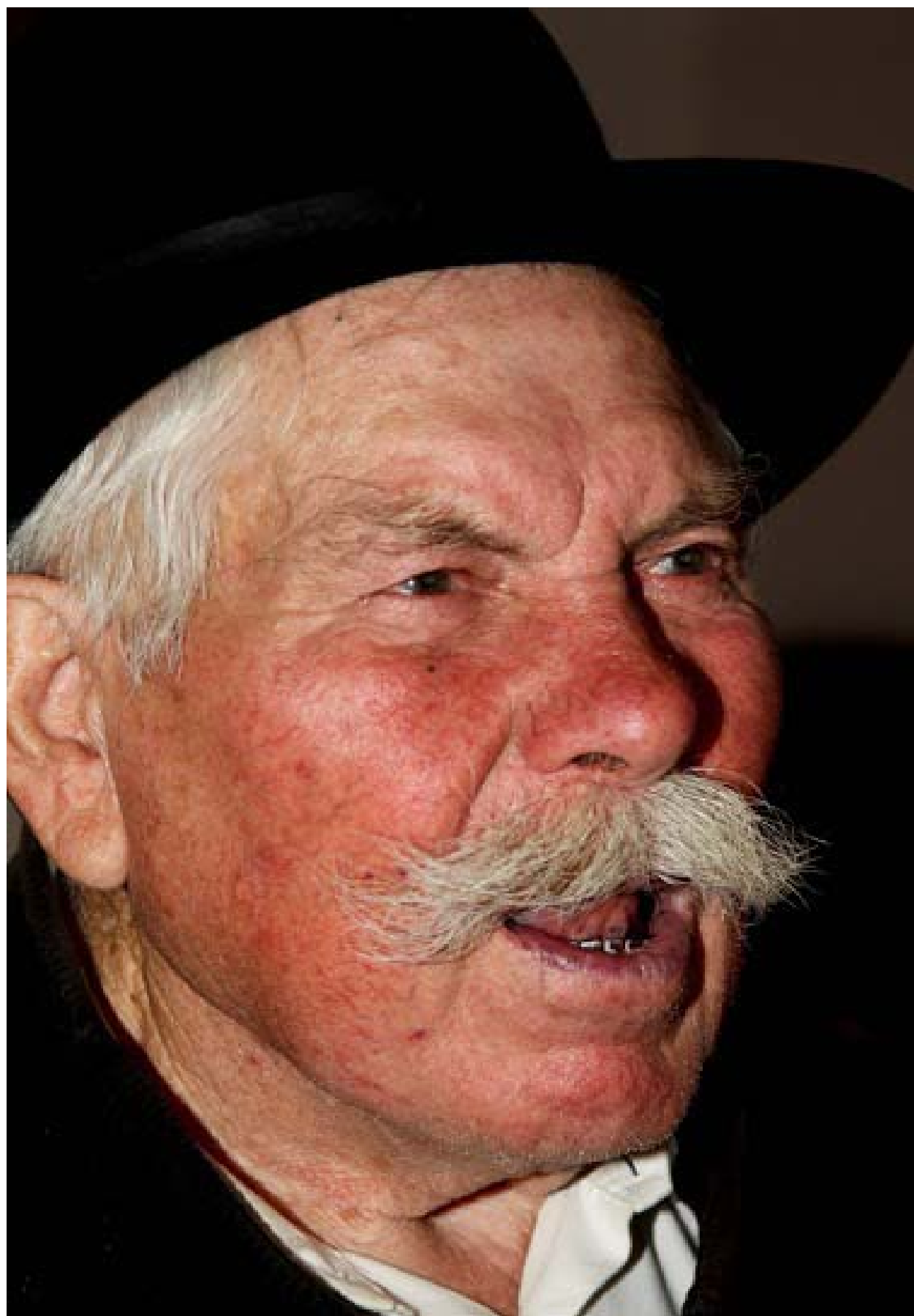

Pista bácsi saját dudáján könnyen billegtet (Kocsán László felvétele)

SZÁJBELY ZSOLT

Tánc a tenger felett

A vén fa kiszáradt gallyai kígyózva nyúltak a komor, szürkés ég felé, s a hideg szellő, mely a távoli hegyekből érkezett, egy jéghideg tél fagyos üdvözlését hintette szét a szomorú tájon. A tenger felszínére bánatos árnyakat festett a haldokló ősz, s a part menti sziklák komoran és kérlelhetetlenül széthasították a levegőben áramló panaszos sóhajokat. A föld kopár volt és fekete, mint a halál, csupán egyetlen lábnyom-ösvény törte meg rideg varázslatát, mely egyenesen a tenger fölé magasodó sziklákig vezetett, ám ott eltűnt, és csak egyetlen, mélyen benyomódott lábnyom emlékeztetett csupán egy félresiklott élet utolsó, fájdalmas attrakciójára. Az öreg, magányos fa alatt egy éjfékete ruhába öltözött leány üldögélt, haja gyönyörű, sötétlő örvényként keringett a szélben, hófehér alabástrom kezeivel pedig egy régi, egykor gyönyörű ruhába öltöztetett játékbabát szorongatott. A leány a tenger felé emelte álmodozó tekintetét, s azt a sok rút látványt, melyet valamikor élete során látott, lassan könnyekké formálta, és a kicsiny, sós gyémántokat szétszórta a fagyos, fekete földön. Lassan fölkel, babáját a földre dobta, és önfeledten táncolni kezdett. Alatta a tenger morajlása egyre csak erősödött, mintha biztatni akarta volna e magányos teremtet, hogy kecses, ám szomorú mozdulataival próbálja megtörni a világra rakódott unalom és fájdalom áthatolhatatlan jégpáncélját. S amíg a leány táncolt, a szürke felhők testét föl vágta egy elillanó gondolat, és űk hideg esőt vérezve, ködöt sóhajtottak a táj fölé. A távolban, mint egy szigorú, komor úr, magányosan állt egy ódon épület. Semmibe révedő ablak-szemeire pókháló-hályogot szőtt az idő, s a kastély tornyaiban lassan feléledtek a por-púder mögé rejtőzött emlékek. A leány csak táncolt, szemeit lehunyva az emlékek szirmai közt kereste a megélt perceket, s már nem törődött azzal a fakó sceletonnal, mely éjfékete ruhába öltöztetve nyugodott a kastély rideg falai közt, egy elfelejtett sírbolt nyomasztó magányában. Többé már nem könnyezte elillanó életét...

Belemelegedve táncba, nótába (Kocsán László felvétele)

BESZÁMOLÓK

Vajkai Katalin é az idei Jókai-díj

A Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület a budapesti Falvak Kultúrájáért Alapítványhoz tartozó Jókai Emlékbizottsággal közösen szombaton nyolcadik alkalommal adta át a Jókai-díjat irodalmi pályázata győztesének a révkomáromi Kultúrpalota dísztermében. Az arany díszoklevelet és Jókai Mór kezének márványlapon elhelyezett másolatát az ekeli alapiskolai tanítónő, Vajkai Katalin vehette át.

A határokon átívelő Jókai-díj és pályázat Szénássy Árpád és Végh József komáromi és diósjenői helytörténészek (Magyar Kultúra Lovagjai) ötletéből született. A díjalapítás küldetése, hogy emléket állítson a legnagyobb magyar írónak, Komárom jeles szülöttének, a nagy magyar mesemondónak.

Nick Ferenc, a Falvak Kultúrájáért Alapítvány elnöke, a Magyar Kultúra Lovagja mindenekelőtt elmondta, hogy alapítványuk a kedvezőtlen anyagi helyzet ellenére is sokrétű tevékenységet folytat.

Dr. Keszegh Margit, a Jókai Egyesület elnöke elárulta, hogy a „Jókai Mór és Petőfi Sándor barátsága” című pályázatokról – 17 jelisével ellátott pályamű érkezett – magyarországi, felvidéki, délvidéki és norvégiai magyar szakemberekből álló zsűri döntött a Magyar Kultúra Napján Budapesten.

A nemzetközi bíráló bizottság nevében Tarics Péter értékelte a pályaműveket: „Minőségi szempontból az idei volt a legszínvonalasabb termés. A felfelé mutató tendencia is azt bizonyítja, hogy e díjnak komoly létjogosultsága van” – mondta a neves újságíró, aki a jövőre pályázóknak azt tanácsolta, hogy továbbra se világhálóról kölcsönözött idézetekre, hanem elsősorban saját kutatásaikra építsék pályaműveiket. A bizottság ez alkalommal Vajkai Katalin ekeli tanítónő értekezését ítélte legkiválóbbnak. A győztes a hagyományokhoz híven arany díszoklevélben és márványalapra helyezett Jókai-kézmásolatban részesül. Díszoklevéllel két, arany díszoklevéllel hét pályaművet jutalmaztak.

A díjnyertes műből Farkas Adrianna gimnáziumi tanár, a Jókai Egyesület irodalmi szekciójának elnöke olvasott fel részletet.

Dr. Keszegh Margit a díjátadó ünnepség lezárásaképpen bejelentette: a következő év pályázati kiírásának címe: „A kiegyezés és a századforduló kora Jókai írásaiban”.

A révkomáromi Duna-palotában Jókai Mór születésnapja tiszteletére rendezett díjátadón és emlékünnepségen bemutatták a Jókai-díj 2013 című kötetet, amelyben a 2012. évi pályázat legjobb írásait foglalták össze. Tavaly Jónás Ágnes budapesti nyelvész, újságíró vehette át a díjat.

Vajkai Katalin a következőket nyilatkozta a Tiszatájnak: „Úgy érzem, hogy megérte a pályázatba befektetett munka. Kutatásaim során olyan irodalmi információkra bukkantam, amelyek még így a pályázat megnyerése után is örömmel töltenek el. Pedagógusként a gyerekeket arra buzdítom, hogy merjenek kutatni, könyvtárba járni, hiszen nincs jobb annál, amikor régi könyvek illatát érezheti az ember. Nyár végétől egészen októberig kutattam, ezt követően pedig feldolgoztam a meglehetősen bőséges szakirodalmat. Önmagam megmértetése motivált, illetve, hogy a pályázat által megkívánt kutatás során olyan különleges tudásra tehessek szert, amelyet a tanulóimnak is örömmel adhatok át a jövőben.”

Szöveg: www.tiszataj.hu

Fotók: Végh József mkl.

A díjazott a megemlékezéselőtt és után

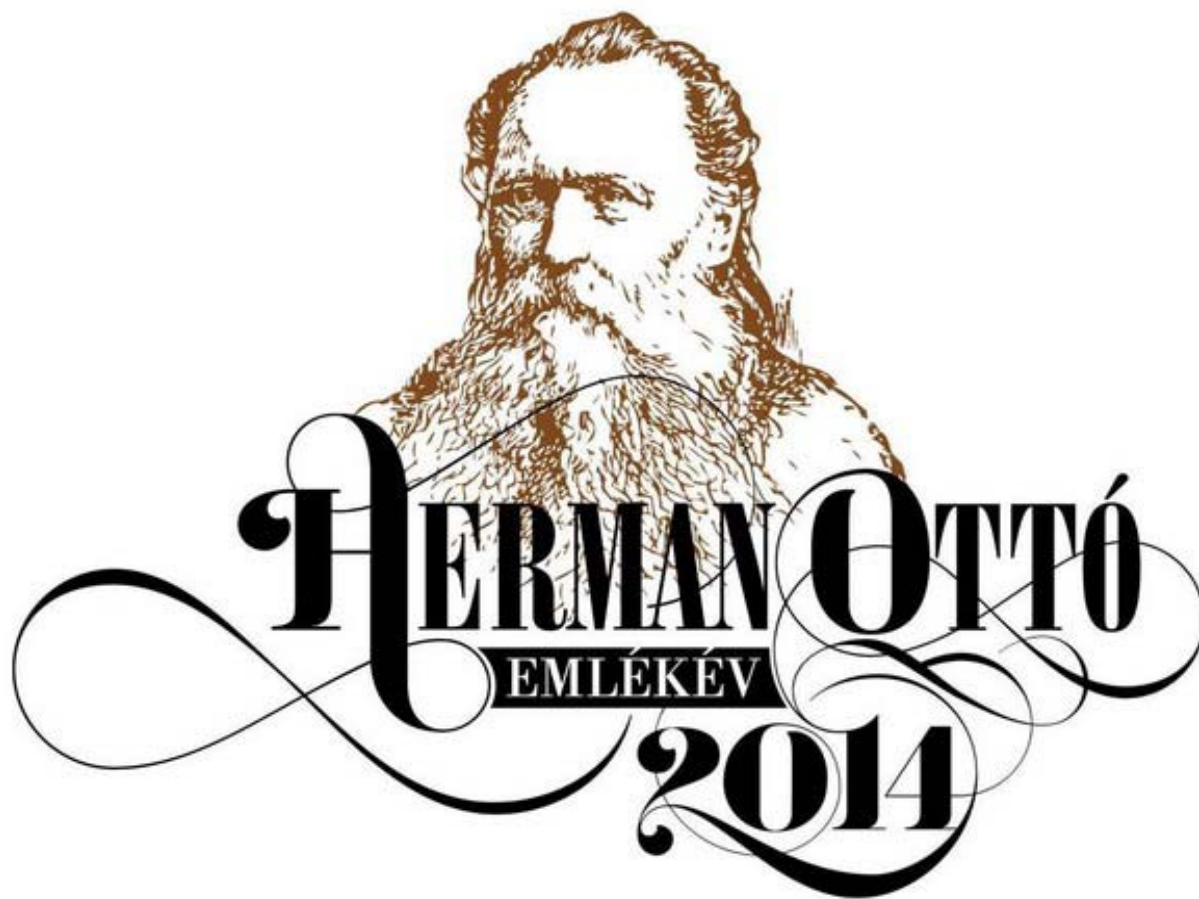

A díjátadókkal, és a gratulálók sokaságával

Az öröm pillanatai

„Legyünk büszkék arra, amik voltunk, s igyekezzünk különbek lenni annál, amik vagyunk!”

Természettudós, néprajzkutató, nyelvész, régész, politikus. Nem csak sokoldalú munkássága, de hosszú, ősz szakállas, jól felismerhető, ikonikus alakja is velünk él máig, nevét szinte minden magyar ismeri. Ő **Herman Ottó**, az utolsó magyar polihisztor – **halálának 100. évfordulójáról emlékezik meg az ország 2014-ben.**

A breznóbányai születésű tehetség olyan sokszínű és halhatatlan örökséget hagyott maga után, amelynek megteremtéséhez első pillantásra egyetlen élet kevésnek tűnhetne. Mintegy 1140 tételből álló bibliográfiájában elsősorban zoológiai, néprajzi, régészeti, nyelvészeti témájú tudományos munkák szerepelnek. **A madarak hasznáról és káráról** című, ízes stílusban írt szövege **alpmű az olvasni tanuló gyerekek számára.** A magyar halászatról szóló, csodálatos ábrákkal saját kezűleg, művészi színvonalon illusztrált könyve máig világszerte jegyzett alkotás - megírta a magyar állattartás történeti összefoglalóját és szakszótárát, rendszerezte Magyarország teljes pókfaunáját. Nemzetközileg elismert madártani tudós, a **Magyar Ornithológiai Központ alapítója**, kezdeményezésére vált hivatalos ünneppé a Madarak és Fák Napja. Vitatott elméletét, miszerint a Kárpát-medencében is létezett őskori kultúra, a későbbi kutatások igazolták. Felvidéki német származása ellenére gyermekkorától a magyar nemzethez tartozónak vallotta magát, nevét magyarosította. Haláláig a nemzet érdekében aktív, kiváló előadó és közszereplő volt. 1848 után Magyarország függetlensége érdekében harcolt az olasz és lengyel nemzeti mozgalmakban. Származása, életének helyszínei és életműve összekötő kapocs lehet a Kárpát-medence népei számára.

A fentiekén túl mi az többlet, amivel ez a nyíltszívű harcos és hajlíthatatlan jellem örök megbecsültséget és népszerűséget vívott ki magának? Ezzel a kérdéssel is foglalkozik a **Nemzeti Környezetügyi Intézet** szervezése és **Vida Antal**, az intézet Természetvédelmi Osztálya vezetőjének ötlete nyomán megvalósuló Emlékév, amely arra vállalkozik, hogy Herman Ottót új, kevésbé közismert oldalairól mutassa be. A halhatatlan értékeket hátrahagyó tudós és politikus alakja és munkássága örökérvényű és nagyon is aktuális jelentőségű példa arra, hogy megfelelő kvalitásokkal nemhogy nem szégyen több szakterülettel foglalkozni, polihisztorságra törekedni, de valójában ez lehet az egyetlen járható út a minket körülölelő, sokszínű világ megismeréséhez.

Az Emlékév **2014. február 4-ével**, a **Millenáris Teátrum**ban tartott **ünnepi megnyitóval** veszi kezdetét és **december 27-ével**, **Herman Ottó halálának 100. évfordulójával**, egy közös megemlékezéssel zárul.

A Nemzeti Környezetügyi Intézet – az ezerarcú polihisztor munkásságához méltón – rendkívül sokszínű és emlékezetes programsorozatot állított össze az elkövetkezendő 11 hónapra.

Már az **Emlékév február 4-ei protokolláris, kulturális megnyitója** is egyedülálló élményeket tartogatott **minden érdeklődő számára**: rendhagyó ünnepi koncertről és felejthetetlen hangulatról a nemzetközileg is elismert, **Muzsikás együttes** gondoskodott – a pásztorélet tánc- és dallamvilága, tematikája a Kárpát-medence népdalaival került megidézésre. A koncert egyszerre tisztelgett Herman Ottó jelentős, a pásztoréletet ősmesterségekként értékelő tudományos munkái, művészi színvonalú, néprajzi hitelességű hangszerábrázolásai, valamint a népzene iránti szenvedélye előtt. A rendezvény kapui minden látogató előtt nyitva álltak, az **ingyenes belépés** is arra szolgált, hogy ezen az estén – varázslatos, autentikus dallamok formájában – minél több emberhez jusson el a Herman Ottó nevéhez fűződő szellemiség.

Az Emlékév programjában központi szerep jut a különböző **emlékhelyeken tartott, közös megemlékezéseknek, koszorúzásoknak**. A helyszínek között a tervek szerint – rengeteg egyéb mellett - szerepelni fog a budapesti Vérmező, a Herman Ottó-emlékkúttal, Breznóbánya (Brezno), Herman Ottó szülőhelye, Miskolc, ahol a polihisztor iskoláit kezdte és életének más fontos korszakát is töltötte, valamint Szeged, ahol politikai képviselőnek választották.

Az éves program, akár csak Herman Ottó széleskörű érdeklődése és tevékenysége, ezernyi tájon és sokszínű területeken ível át, számos hangnemben és csatornán keresztül szól valamennyi generációhoz, így az együttműködő partnerek és helyszínek hosszú sorában az ország különböző nemzeti parkjai, múzeumai, emlékhelyei mellett kulturális fesztiválok is szerepelnek.

Az Emlékév nem csak régi ismereteink felfrissítésére és újak szerzésére ad lehetőséget, de egy halhatatlan elméhez méltó, színes, élményekkel teli, kulturális utazásra hív minket, amely a jelen aktuális sorskérdései felé számtalan kapcsolódási pontot kínálva ad alkalmat arra is, hogy önmagunkba nézhessünk.

További információkért kérjük, keresse fel a Herman Ottó Emlékév 2014 folyamatosan bővülő Facebook oldalát!

Sajtókapcsolat

LanceCom Kommunikáció – Tüske Zsuzsanna

t.zsuzsanna@lancecom.hu

lancecom@lancecom.hu

+36 1 311 9152

PROGRAMAJÁNLÓ

„Beszélő kövek”

címmel Molnár József elsőkötetes váci költő szerzői estje lesz 2014. március 29-én, szombaton, 17 órai kezdettel a váci Madách Imre Művelődési Központ Végh Dezső termében.

A műsort szerkesztette: a szerző, Péter Péter, Székelyhidi Ferenc.

Bevezető mond: Péter Péter költő

A verseket tolmácsolják: Heinl Éva, Kocsis György, Csereklye Károly Zoltán

Zenét komponálta és előadja: Kocsis György

Molnár József Vácott született, itt végezte az iskoláit, és jelenleg is itt él. Az érettségi vizsgát a Lövy Sándor Gépipari Szakközépiskolában szerezte meg, majd mozdonyvezetést tanult, ez ma is a főfoglalkozása. Időközben újságíró vizsgát tett, különféle lapokban publikál. Korábban tagja volt az egykori, Vácott működő, Kármán József Irodalmi Társaságnak. Károly Györgyöt tartja mesterének, ugyanakkor az első lépéseket, Büki Attila költő, festőművésznek köszönheti. Kedvenc műfaja az epigramma, a haiku, a szonett, de kedveli az ütemhangsúlyos verseket is. Újabban prózaverseket ír. Fontos időtöltése a magyar nyelv megismerése, sokszínűsége, az ősi tanítások istenkeresése, melyekhez Dr. Bíró Dénes előadásai juttatták közelebb. Harmadik éve belső kényszer hatására újból behatóbban kezdi érdekelni a versírás. Rendszeresen jár Open Readingekre, ahol felolvas. Az elmúlt évi ünnepi könyvhéten Csillagok, akácok címmel verses kötettel jelent meg, melyben szerepel a pályázatot nyert „Bársonyos barakk” című verse, valamint a negyedik helyet elért Vass Albert emlékverse „Kökiáltás” címmel. Rengeteget köszönhet, Kelebi Kiss István költőnek, grafikusművésznek, akinek útmutatása rendkívül fontos volt fejlődése szempontjából.

Jelen pillanatban hét készülő antológiában szerepel írásaival, köztük az Arcok és énekek országos költői antológiasorozat köteteiben. Verseinek a Kelet Felől, Muravidék, a Dunakanyar, az Agria és más folyóiratok is helyet adnak az utóbbi időben.

Rendszeresen ismerkedik a mai költőkkel és írásaikkal.

2013 januárja óta tagja a David Arts Irodalmi Szekciójának, valamint a Váci Mihály Irodalmi Körnek és a budapesti Erzsébetvárosi Irodalmi Esték szellemi műhelyének.

ATHÉNÉS TALÁLKOZÓK

Folytatódik nyílt alkotói találkozónk és irodalmi felolvasásaink havi rendszerességgel megtartandó sorozata.

Helyszín: Idősek Átmeneti Otthona

Pásztó, Sport utca (a kórház mögött)

Időpontok (havonta minden második szombat du. 14.00-tól):

2014.

Március 7. péntek 13.00, felolvasó batyus buli az otthon Nőnap Programjához csatlakozva!!!

**Április 12. szombat 14.00 Felolvasás az ebédlőhelyiségben,
majd barátkozás a galéria termében.**

Május 10. szombat 14.00

Nyári Szünet

Szeptember 13. szombat 14.00

Október 11. szombat 14.00

November 8. szombat 14.00

December 13. szombat???

(Ez egy ledolgozós munkanap lesz. Addig majd pontosítjuk.)

14.00 Felolvasás, kb. 15.00 Batyus Buli.

A TISZTÚJÍTÓ KÖZGYŰLÉS EREDMÉNYE:

Elnök: Pászti Szabó Zoltán

Alelnök és képzőművészeti csop. vez.: Oláh Ferenc

Titkár és pénzügyi ell. csop. vez.: Nógrády Andorné Ildikó

Irodalmi csop. vez.: Kiss-Simon Miklós

Pénztáros: Szökéné Zsuzsika

Felhívásainkra, rendezvényeinkre és programjainkra minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Érdeklődni lehet: athene.paszto@gmail.com

és paszti.szabo@gmail.com címen

Részletek és egyéb információk: www.athenefala.hu

ZENEAJÁNLÓ

Szerzői magánkiadásban megjelent **Weixelbaum Laura** CD-je, a *Horror Sacer* című album, amin 20 dalt hallgathatnak meg a csodálatos tehetségű fiatal művésztől. Laura tekerőn, dudán, furulyán játszik, énekel, fest, performanszok szereplője, tagja a Hollóének Hungarica zenekarnak. Fellépett januárban a Palóc múzeumban, ahol az Ipolydamásdi-Helembai maskarázókról tartott előadást Németh Péter Mikola költő, és lánya Németh Zsófia néprajzos.

Laurát megtalálják a neten, honlapja a www.lauraweixelbaum.hu. Ajánlom figyelmükbe az egyéb helyeken, így a youtubon is meghallgatható dalait, böngésszék a netet, szép élményben lesz részük. A Szerk.

www.lauraweixelbaum.hu

Weixelbaum Laura

www.lauraweixelbaum.hu

Börzsöny Múzeum Baráti Köre

Székhely: 2628 Szob, Szent László u. 14. Postacím: 2628 Szob, Pf. 22.

Adóig.sz.:18695931-1-13 * Bankszámlaszám: 11742269-20503828 *

E-mail: bmbkke@gmail.com * Honlap: bmbkke.hu

ELŐFIZETŐI FELHÍVÁS ! A BÖRZSÖNY ERDEI ÉS VIZEI BÖRZSÖNYVIDÉK 5.

Idén jelenik meg kiadásunkban a

Börzsönyvidék könyvsorozat 5. köteteként **A Börzsöny erdei és vizei c. könyv**, amelyhez kéziratok az alábbi szerzőktől érkeztek be eddig.

Karátson Dávid: Két vulkáni hegység között - A Dunakanyar kialakulása

Mari László: Alsó Ipoly-völgy magyarországi szakaszának természetföldrajzi viszonyai

Barina Zoltán: A Börzsöny-vidék korai botanikai kutatásának kiemelkedő alakjai

Batizy Zoltán: A Dél-Börzsöny erdei a középkorban

Hála József: Vízilények néhány Ipoly menti falu hiedelemvilágában

Király Pál: A Börzsöny erdőképét formáló természeti-társadalmi tényezők

Koczó József: A folyóvizek energiájának hasznosítása az Alsó-Ipoly mentén

Szilágyi Miklós: A dunai és ipolyi halászat legfőbb jellemzői

Teszáry Károly: Természetvédelem és erdőgazdálkodás a Börzsönyben

ELŐFIZETÉS MÓDJA

Nyáron kerül sor a könyv bemutatójára, amikor személyesen tudjuk átadni az előfizetőknek járó példányokat.

Az előfizetői ár: 2000 Ft/db,

amely teljesíthető átutalással (bankszámlaszám: 11742269-20503828) vagy **ceskken történő befizetéssel** (cesk igényelhető: bmbkke@gmail.com címen) (Eladási ára 3000 Ft/db lesz).

A könyvben megjelenő előfizetői listát március végén zárjuk le, amelyben a befizetés szerint megadott nevet tüntetjük fel. **Minden egyes előfizetés komoly segítségnek számít,** ugyanis a nyomdaköltségnek felére sikerült pályázati támogatást elnyernünk.

Korábban
megjelent
köteteink

Megtisztelő előfizetésüket
előre is megköszönve:
Börzsöny Múzeum Baráti Köre - 2014. január

KÖNYVAJÁNLÓ

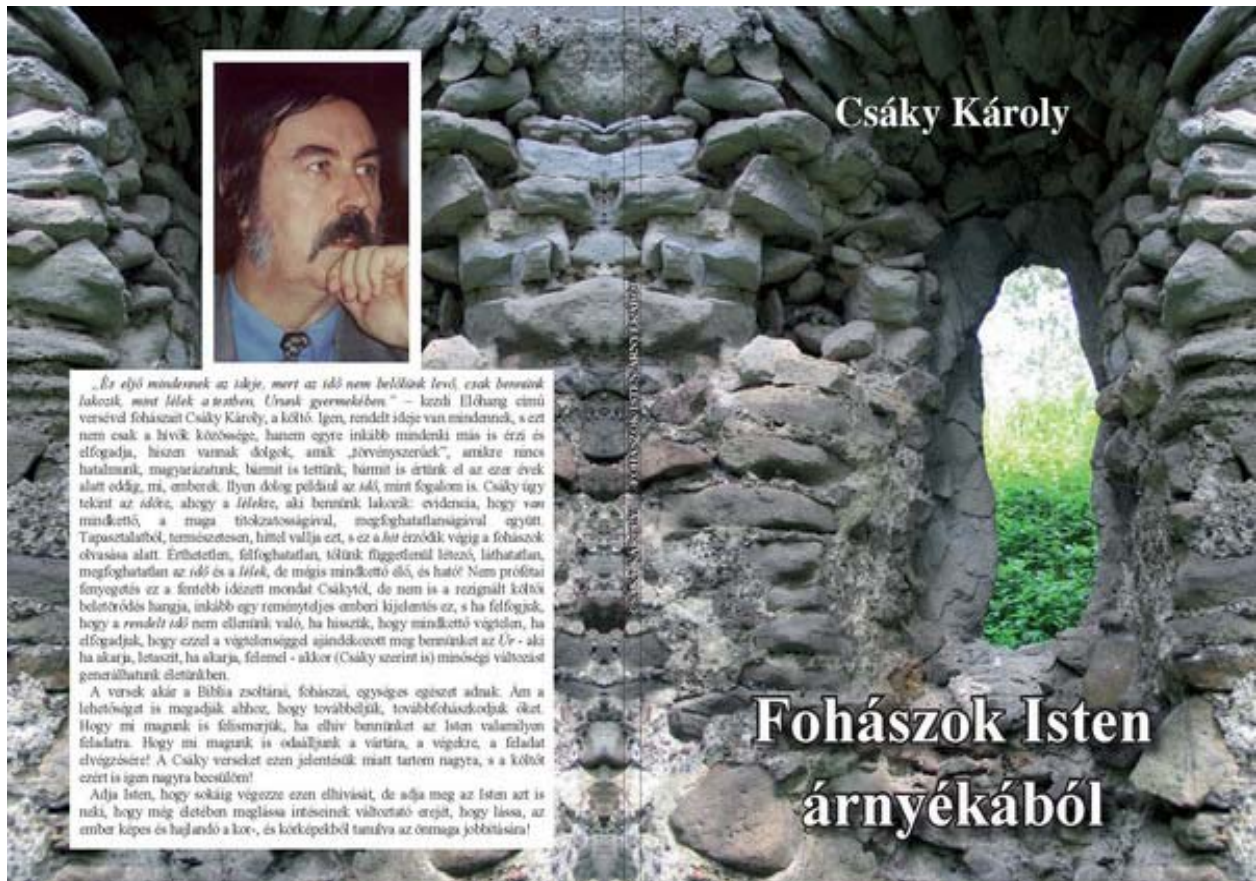
Megjelent Csáky Károly verseskötete: Fohászok Isten árnyékából címmel

Öt ciklusba szedte össze legújabb verseit Csáky Károly, s ezekből a ciklusokból elkészült egy szöveg, egy kor-, és kórkép. Talál ez az alcím, hiszen minden *ima, fohász* egyben vallomás is az emberi lélek (s így a világ) éppen aktuális állapotáról, vágyairól, szándékairól, s arról, mit szeretne megváltoztatni jelenvaló világunkban a gondolkodó (fohászzkodó) ember. Sajnos, a világ olyan, hogy állandóan lenne mit megváltoztatni benne.

A *költők* és a *próféták* általában sötét képekkel festik le a *világot*, általában „munkájuk” s a feladatuk a figyelmeztetés. Figyelmeztetni pedig csak szigorral, kemény, sokszor az emberi fülnek kellemetlen szavakkal lehet. Ám míg a *próféta* a *feladatát* konkrétan az *Istentől* kapja az *írások szerint*, addig a *költőnél* ez az *elhívás* nem ilyen egyértelmű, főleg a mai napokban. Sok önjelölt „próféta” támad az „írástudók” között, s azt gondolják, feladatuk csupán a szórakoztatás, a szavakkal való zsonglörködés, a brillírozás. (Manapság az irodalom többnyire ilyen. Nincs küldetésstudata, feladata, elhívása, kapott feladata.) Általában önmagukkal is lehitetik ezek a „próféták”, hogy erre a „feladatra” Isten jelölte ki őket, ám ahogy a jó fa is a gyümölcsseiről ismerszik meg, őket is tevékenységük eredményeiről ismerhetjük fel/meg.

A versek akár a Biblia zsoltárai, fohásza, egységes egészet adnak. Ám a lehetőséget is megadják ahhoz, hogy továbbéljük, továbbfohászkodjunk őket. Hogy mi magunk is felismerjük, ha elhív az Isten valamilyen feladatra. Hogy mi magunk is odaálljunk a vártára, a végekre, a feladat elvégzésére! A Csáky verseket ezen jelentésük miatt tartom nagyra, s a költőt ezért is igen nagyra becsülöm!

Adja Isten, hogy sokáig végezze ezen elhívását, de adja meg az Isten azt is neki, hogy még életében meglássa intéseinek változtató erejét, hogy lássa, az ember képes és hajlandó a kor-, és kórképekből tanulva az önmaga jobbítására! A Szerk.

FELHÍVÁS

történelmi emlékek gyűjtésére az Alsó- és Középső-Ipolymente valamint Párkány és környéke lengyel menekülteket befogadó településein

2014-ben lesz 75 éve, hogy a náci Németország Lengyelország elleni támadásával 1939. szeptember 1-jén kezdetét vette a második világháború. Ugyanakkor szeptember 17-én a sztálini Szovjetunió Vörös Hadserege is – a nem egészen egy hónappal korábban kötött, évtizedeken át eltitkolt – német-szovjet megneemtámadási szerződés titkos záradéka alapján megtámadta a szövetségesei által magára hagyott lengyeleket. A túlerővel szemben kilátástalan küzdelem alatt, majd az összeomlás után lengyel katonák és civilek tízezrei érkeztek Magyarországra. Teleki Pál kormánya ugyanis befogadta, s a nemzetközi egyezmények alapján internálta a lengyel menekülteket.

Az Ipoly völgyében üresen álló határörlaktanyákban is létesítettek táborokat. Ismereteink szerint 1939 – 1945 között az Alsó- és Középső-Ipoly völgyében Szob, Helemba, Leléd, Ipolyszalka, Letkés, Ipolypásztó, Ipolybél, Vámosmikola, Ipolyság, Tesmag, Drégelypalánk, Ipolyhídvég, Dejtár, Ipolybalog, Nagycsalomja, Kóvár, Ipolyvarbó és Ipolytarnóc, továbbá Párkány, Garamkövesd, Dunamocs, Ebed, Bény és Zselíz fogadott be lengyel katonai és polgári menekülteket.

A lengyel menekültügy feldolgozása országosan megtörtént, illetve folyik. A menekültek viszontagságos sorsa tovább él az Ipoly-völgy idős (80 év feletti!) lakóinak emlékezetében. A szemtanúk, kortársak, személyes emlékeket őrzők egy része még köztünk él. A felnövekvő fiatal nemzedékek viszont nem biztos, hogy tudomással bírnak településük egykori befogadó voltáról.

A helyi emlékek megőrzése és átörökítése érdekében – a 75. évforduló emlékéve keretében – Ipoly menti és párkányi civil szervezetek a budapesti Lengyel Intézet védnökségével jelen felhívásukkal gyűjtő és feldolgozó munkára ösztönzik a magyarországi és szlovákiai határ menti települések fiataljait, diákjait és felnőtt lakosait.

Javaslat a gyűjtendő emlékek körére

- Fotók (pl. a menekültek elhelyezésére szolgáló épületről eredeti felvételek, vagy a mostani állapot megörökítése; képek a menekülttábor lakóiról, közös felvételek a helyi lakosokkal – fontos: kik? mikor? hol? kié?; a régi képek hátoldalán ezek általában megtalálhatóak!)
- Dokumentumok, iratok a településről (pl. a menekültek létszámára, elhelyezésére, élelmezésére vonatkozó iratok; levelek, képeslapok, feljegyzések; korabeli újsághírek a helyi vagy regionális sajtóból)
- Visszaemlékezések gyűjtése – oral history (dokumentálás: hangrögzítés vagy videofelvétel)
 - a *80 év feletti* lakosok körében: milyen családi emlékeket őriztek meg a menekültekről; magyarok és lengyelek együttélése; a menekültek részvétele a vallási életben, kulturális tevékenységben; gyermekszületés, haláleset volt-e (historia domus, anyakönyv, síremlék); mikor szűnt meg a tábor; maradtak-e itt a menekültek közül (házasságkötés, letelepedés); a helyiek tartanak/tartottak-e kapcsolatot valakivel a befogadottak közül; személyek, életsorsok;
 - a *fiatalabb idősök* körében: a település emlékezetében miként őrződött meg a menekülttábor, a lengyelek befogadása.

A menekülttábor emlékének ápolása

- Őrzi-e a településen emlékmű, emléktábla esetleg szobor a lengyel menekültek befogadását?
- Tartanak-e rendszeres vagy alkalmankénti megemlékezést, emlékünnepeket?
- Jelent-e meg az utóbbi évtizedekben a helyi vagy regionális sajtóban a menekültekről cikk, írás?
- Jelent-e meg a menekültügyről önálló helyi kiadvány, vagy helytörténeti munkában történik-e említés a lengyelek befogadásáról?

- Volt/van-e szervezett kapcsolattartás a település (önkormányzat, iskola, egyház, civil szféra) és az egykori lengyel menekültek vagy a menekültüggyel foglalkozó szervezetek között?
- A „szempontsor” tetszőlegesen bővíthető, szűkíthető, egyéni ötletekkel gazdagítható!

A gyűjtés anyagát és feldolgozását a település őrizze!

- fényképek, dokumentumok másolása
- interjúk magnó/MP3-as felvétele (kivel, hol, mikor ki készítette)
- videofelvétel
- a településen elkészült alkotás/ok/ bemutatása az emlékév keretében
- elhelyezés: helyi múzeum, kiállítóhely, tájház/faluház/helytörténeti gyűjtemény
- hasznosítása: a helytörténetírásban, -oktatásban

Az emlékév indítása

A lengyel menekültek magyarországi befogadásáról, a menekültügy emlékének ébren tartásáról emlékév meghirdetését, továbbá a gyűjtőmunkára „ráhangoló” tanácskozás és **megemlékezés** megtartása.

Helyszín: Vámosmikola, Fővárosi Önkormányzat Idősek Otthona

Időpont: 2013. szeptember 21.

A vámosmikolai lengyel menekülttábor és emlékének ápolása.

Jelen összeállítás (tervezet) az ott elhangzott javaslatokkal kiegészítve készült el.

Alkotói bemutató

A gyűjtés anyagát a menekültügy történetének kutatói, feldolgozói is hasznosíthatják, ezért célszerű ennek megfelelő archiválása. Az elkészült anyagokban tüntessék fel a készítő/szerzők nevét, az adatközlők nevét, életkorát és a felhasznált irodalmat.

Ezt elősegítendő, a vidék befogadó településein a lengyel menekültekkel kapcsolatos gyűjtés alkotásaiból emlékbemutatót hirdetünk. A bemutatón power point-os prezentáció (kép, szöveg, hangfájlok, kb 40-50 dia) vagy videó (mindkét esetben max. időtartam 10 perc) készítésével lehet részt venni. Az alkotások elkészítésére településenként 2-3 fős csoportok jelentkezését várjuk 2013. november 15-ig a lengyeltabor@gmail.com címen. A bemutatón résztvevők nevén kívül kérjük a gyűjtést segítő felnőtt (pedagógus, könyvtáros, népművelő) nevét is megküldeni!

Az emlékek összegyűjtésére és feldolgozására 2014. május végéig kerüljön sor. Az elkészült alkotásokat e-mailben, pendrive-on, CD-n vagy DVD-n kérjük leadni.

Szobon a nyár elején lengyel-magyar emlékmisét, a helyi és környékbeli településeken végzett gyűjtőmunkából bemutatót tervezünk.

A térségben elkészült alkotások bemutatására, a gyűjtő-, feldolgozó munka szakmai értékelésére, a lehetőségek szerinti elismerésére a 75. évforduló alkalmával, 2014. szeptemberében kerüljön sor.

Az elkészült alkotásokat DVD-n szeretnénk rögzíteni, melyet támogatóink és az alkotások készítői is megkapnak.

(Többszöri próbálkozás után sem sikerült pályázati támogatást elnyernünk az emlékek összegyűjtésével kapcsolatos tevékenység elismerésének támogatására. Várjuk a települések, önkormányzatok, civilszervezetek ez irányú támogatását!)

Emléktáblák elhelyezése

A menekülttáborokkal kapcsolatos emlékek összegyűjtésével párhuzamosan az érintett települések önkormányzatai, civil szervezetei fontolják meg, hogy ha még nincs emléktáblájuk, hajlandók volnának-e ezeket elkészíttetni, finanszírozni és 2014. szeptember végéig ezeket leleplezni. A költségek fedezésére, az ünnepségek megtartására pályázni is lehetne, pl. a Visegrádi 4-ek alapból. Balogh Gábor, Ipolybalog település ny. polgármestere közreműködését ajánlja fel a Szent György Lovagrend Visegrádi Magisztrátusa

és Felvidéki Nagypriorátusa nevében. Az ünnepélyes alkalmakkor jelenlétüket is biztosítanák. A lovagrendnek hagyományörző tagozata (bajvívás) is van, közreműködésüket szintén igényelhetnék a települési rendezvényeken.

Megemlékezések a 75. évfordulón

Az emlékév zárására 2014 szeptemberében, a menekültek befogadásának 75. évfordulóján ünnepség keretében kerülne sor.

Konferencia Párkányban.

Záró ünnepség Vámosmikolán (bajvívás, katonai bemutató, népi együttesek fellépése)

Időpont: 2014. szept. 20.

Vámosmikola, 2013. szeptember 21.

Ipoly Menti Kulturális és Turisztikai Társaság
Ipolyszalka/Salka

Szent György Lovagrend Visegrádi
Magisztrátusa és Felvidéki Nagypriorátusa

LIMES – ANAVUM Regionális Honismereti
Társulás Nána

Honti Múzeum és Simonyi Lajos Galéria
Baráti Köre Ipolyság/Šahy

Börzsöny Múzeum Baráti Köre
Szob

Vámosmikolaiak Kulturális Egylete
Vámosmikola

A felhívást szövegezte, a szalkai és a vámosmikolai találkozók elhangzott véleményeket beépítette:
dr. Koczó József.

Kapcsolat: Lenkó Gyuláné 06-30-363-8474 erna.polski@gmail.com

Program email címe: lengyeltabor@gmail.com

Kérjük, lehetőség szerint a program email címét szíveskedjenek használni.

E havi számunk szerzői:

Börzsönyi Erika (Pásztó) Budapest író, költő
Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság, helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest, költő, szerkesztő
Elbert Anita () Veszprém, tanár, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007) református lelkész, költő
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas köztisztviselő, költő
Kerekes Tamás(Budapest, 1957) Kiseccset, író
Kiss-Simon Miklós () Baglyasalja, író, költő
dr. Koczó József (Perőcsény, 1950) Vámosmikola, helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró, író
Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Maruzs Éva (Körmend, 1945) Salgótarján, író, babakészítő
Pálfalvi Nándor (Balassagyarmat, 1931) Keszthely, író, költő
Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942) Kecskemét, tanár, író
Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda, tanár, költő
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő, restaurátor
H. Turi Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő, író, előadó
Székács László (Budapest, 1946) Budapest, nyugdíjas mérnök, költő
Szûk Balázs (Eger, 1960) Debrecen, középiskolai tanár, író, költő
Vasvári Zoltán (Budapest, 1958) Budapest, etnográfus, művelődéstudományi kutató
Vasi Ferenc Zoltán (Tata, 1966) Tata, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász
Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő, helytörténész, múzeumigazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385
+3630-531-4698

Email cím:

karaffagy@ gmail.com

borzsonyihelikon@ gmail.hu

hgev@ freemail.hu

Weblapok:

[**www.karaffamese.freewb.hu**](http://www.karaffamese.freewb.hu)
[**www.karaffagy.freewb.hu**](http://www.karaffagy.freewb.hu)
[**www.karaffaboros.freewb.hu**](http://www.karaffaboros.freewb.hu)
[**www.retsag.net**](http://www.retsag.net)

Terjesztés: kizárólag ingyenesen letölthető PDF formátumban.

Internetes lapunkra is vonatkoznak a szerzői jog védelmének szabályai, ezért a Börzsönyi Helikonban megjelent bármilyen anyag más felületen, lapban való felhasználásához az érintett Szerző előzetes engedélye szükséges!

A Börzsönyi Helikon 2012. március 27.-től tagja az Ipoly Eurorégió Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés egyesületének.

PÁL ISTVÁN 95